

NATURVÅRDSPROGRAM FÖR YSTADS KOMMUN

Naturvårdsprogram för Ystads kommun

Antaget av kommunfullmäktige i Ystad, 2012-08-16, §117

Formgivning: Siv Bengtsson-Lindsjö

Text: Siv Bengtsson-Lindsjö

Kartor: Siv Bengtsson-Lindsjö, Ewa Engström, Elisabeth Hansson och Claes Isaksson

Teckningar: Bo Mossberg, Elisabeth Hansson och Sara Fridh

Miljömålsillustration: Tobias Flygar

Foton:

Bengt Bengtsson, Simrishamns kommun

Bert Rydhagen, Naturskyddsföreningen i Ystad

Christer Persson, Länsstyrelsen i Skåne län

Christer Persson, Ystad-Österlenregionens Miljöförbund

Eva Nygren, Ystads kommun

Fredrik Ekblad, Fotograf

Ingrid Wilén, Naturskyddsföreningen i Ystad

Itta Johanson, Ystads kommun

Kerstin Svensson, Naturskyddsföreningen i Ystad

Kristina Buhrgard, Ystads kommun

Kurt Ivarsson, Naturskyddsföreningen i Ystad

Länsstyrelsen i Skåne län (Anette Persson, Helena Bager och Johan Dalberg)

Richard Bergendahl, praktikant på kommunen år 2005

Siv Bengtsson-Lindsjö, Ystads kommun

Sven-Bertil Johnsson, Biomaringruppen i Lund

Stillbild från filmen Bo i Ystad

Ulf Mörte, praktikant på kommunen år 2000

Omslagsbilder:

Framsidan, övre raden från vänster. Hammars backar. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö

Framsidan, övre raden från höger. Norra Sandskogen. Foto: Andreas Malmkvist, Naturcentrum

Framsidan, nedre raden från vänster. Allé vid Baldringe. Foto: Richard Bergendahl

Baksidan, övre raden från vänster. Vid Kåseberga. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö

Baksidan, övre raden från höger. Valmo. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö

Baksidan, nedre raden från vnster. Lövgroda. Foto: Bert Rydhagen

Baksidan, nedre raden från höger. Gråhakedopping. Foto: Kurt Ivarsson

Tryckår: 2012

Copywright: Ystads kommun

Förord

Jordens alla arter lever i komplicerade system (ekosystem) och producerar, alldeles gratis, mycket som är livsnödvändigt för oss människor (ekosystemtjänster) bl.a.:

- syret som vi andas
- de gröna växterna
- drickbart rent vatten
- naturen i sig, som är en inspirationskälla viktig för vårt välbefinnande och vår hälsa.

För att kunna uppskatta och värdera allt detta är det viktigt med kunskap om:

- både våra vanliga och ovanliga växter, djur och natur
- hur man kan och bör skydda och utveckla befintliga naturområden
- hur man kan skapa nya naturområden
- vikten av spridningskorridorer - gröna stråk - som binder samman naturområdena.

År 2000 beslöt Byggnadsnämnden i Ystads kommun att ta fram ett naturvårdsprogram för Ystads kommun och tillsatte en arbetsgrupp och en referensgrupp som skulle leda arbetet. I arbetsgruppen deltog tjänstemän från den dåvarande förvaltningen Miljö o Bygg samt två politiker från Miljö- och Byggnadsnämnden. I referensgruppen ingick tjänstemän och politiker från dåvarande förvaltningarna Miljö o Bygg, Teknik o

Fastighet, Kultur, Turism o Fritid, Barn o Utbildning, Social Omsorg samt från Miljödelegationen. Företrädare för Miljöenheten på Länsstyrelsen i Skåne län, angränsande komuner, LRF, Naturskyddsföreningen i Ystad och Byalagsrådet i Ystads kommun var också inbjudna att delta. Programmets innehåll och omfattning bestämdes och ett underlag till naturvårdsprogram togs därefter fram. Ett underlag som sedan användes i kommunens översiktsplan som antogs 2005. Arbetet med naturvårdsprogrammet har emellertid därefter legat nere på grund av annan verksamhet.

Nu har det tidigare framtagna underlaget till naturvårdsprogrammet reviderats, kompletterats och uppdaterats. Förhoppningen är att naturvårdsprogrammet nu ska ge en bra bild av naturen i Ystads kommun, ge inspiration och bli ett användbart handlingsprogram och ett viktigt underlag i kommunens planering och framtida naturvårdsarbete.

- Naturvårdsprogrammet är ett planeringsdokument som i första hand är till för det kommunala planarbetet.
- Förslaget är inte juridiskt bindande.
- Kommunen kommer enbart att genomföra projekt/åtgärder efter överenskommelse med markägare/brukare.

Stort tack till alla som har bidragit med synpunkter och illustrationer!

Innehållsförteckning:

DEL 1: BESKRIVANDE DEL	9	Skogsmark och träd- och buskbevuxen mark	35
Inledning	10	Ängs-, hag- och betesmark	36
Kommunens naturvårdsmål	11	Havet och kustmiljön	41
Skydd av natur, djur och växter	12	Våtmarker, sjöar och vattendrag	45
Riksintresse	12	Djurliv	48
Karta, Riksintressen natur och friluftsliv	13	Skogens djur	48
Skyddsformer m.m.	14	Djur knutna till halvöppna områden	50
Karta Skyddsform	15	Det öppna jordbrukslandskapets djur	51
Internationella överenskommelser	18	Djur knutna till våtmarker och vattenmiljöer	52
Karta, Natura 2000-områden	19	Djur knutna havsmiljö	53
Naturförutsättningar	20	Djur i urbana miljöer	54
Klimat	20	Särskilt värdefulla naturområden	55
Berggrund	20	Bedömningsgrunder	55
Jordarter	21	1. Fyledalen och området kring Baldringe - Ållskog	55
Terrängformer	22	2. Romeleåsens sydöstra utlöpare och sjölandskapets södra del.....	62
Landskapsutveckling - från istid till nutid	23	3. Betesmark norr om Sövestad	65
Urskogslandskap	23	4. Furuhusmossen	66
Delvis människopåverkat skogslandskap	24	5. Betesmark nordväst om Borrie	66
Delvis kulturpåverkat skogslandskap	24	6. Kärrgården	66
Kulturpåverkat landskap	25	7. Betesmark vid Bussjö mosse	66
Inägor, utmark och permanenta åkrar	26	8. Betesmark väster och öster om Hästhög.....	66
Skiftenas tid	27	9. Betesmark väster om Borrie	66
Teknologins landskap	28	10. Backlandskapet V Nöbbelöv - Vallösa - Marsvinsholm - Bjäresjö	67
Dagens landskap och biologiska mångfald	29	11. Bussjöområdet	70
Landskapszoner i Ystads kommun	29	12. Dalgång vid Hålabäck	70
Det inre backlandskapet (skogs- och sjölandskapet)	30	13. Betesmark vid Öja mosse	71
Det öppna backlandskapet (öppet jordbrukslandskap)	31	14. Nybroåns dalgång och kustområdet mellan Sandskoggen och Nybrostrand	71
Slätten i öster	32	15. Naturbetesmark vid Södra Spjutstorp	74
Kusten	33	16. Backarna vid Köpingsberg	75
Vegetation i Ystadsområdet	34	17. Hörupsåsen	75
Vegetation och omvärldsfaktorer	34	18. Kustlandskapet runt Käseberga från Kabusa till Sandhammaren	75
Kvävegynnad vegetation	34		

19. Hagmark vid Hedvigsdal	79	Hotade åkerogräs	96
20. Ångsmark vid Glemminge stenar	79	Vård och utveckling av kommunens värdefulla naturtyper och vattenområden	97
21. Öppen hagmark väster om Högestads mosse	79	Naturreservat.....	97
22. Gräsmarksområde nordväst om Sövestad	80	Naturområden inte omfattas av någon skyddsform enligt Miljöbalken	97
23. Gräsmarksområden vid Högestad	80	Tabell, Förslag på åtgärder	98
24. Lövskogsområde vid Kadesjö - Rynge	80	Vård och utveckling av vardagslandskapets naturvärden	99
25. Dag Hammarskjölds park och våtmarkerna norr om Källesjö	81	Främmande arter i landskapet	99
Vattenområden	82	Naturvårdsåtgärder i skogen	99
Vattenmyndighetens bedömning av vattenförekomsterna i Ystads kommun.....	82	Skogsbyn	100
Miljö kvalitetsnormer	83	Träd och buskar i landskapet	100
Vattenförekomster i Ystads kommun		Tabell, Träd som rekommenderas som alléträd, i skogsbyn m.m.	101
Natur- och kulturmiljöer samt rörligt friluftsliv	84	Tabell, Buskar som rekommenderas i skogsbyn m.m.	102
Ängs- och hagmark	84	Förslag på träd- buskplanteringar	103
Vägar, alléer och pilevallar	84	Åkerholmar	104
Parker och grönområden	85	Äng och hage	104
Gravhögar m.m.	85	Väg- och åkerkanter	104
Markvägar och gränser	86	Våtmarker och dammar	105
Rörligt friluftsliv och allemansrätten	86	Åar och bäckar	105
Strövområden	87	Utvecklingsförslag i kommunens landskapszoner	106
Vandringsleder	88	Utvecklingsförslag i anslutning till kommunens större byar	107
Badstränder	88	Bilaga. Genomförande av projekt och åtgärder	109
Karta, Förslag på utflyktsområden	89	Projekt och åtgärder	111
DEL 2: FRAMTIDEN - viktiga naturvårdsinsatser.....	91	Förslag på pilotprojekt	111
Vård och utveckling av särskilt skyddsvärda växter, djur och naturtyper	92	Finansiering av projekt och åtgärder	111
Hotade biotoper	92	Prioritering av åtgärder	112
Hotade fladdermöss	93	KARTOR TILL RAPPORTEN:	
Hotade fåglar	93	Karta 1. 2007 års landskap med biologisk mångfald	
Hotade groddjur	94	Karta 2. Särskilt värdefulla naturområden	
Hotade insekter	94		
Hotade kärlväxter	93		

DEL 1: BESKRIVANDE DEL

Här beskrivs:

Hur natur, djur och växter kan skyddas.

Naturförutsättningar såsom klimat berggrund, jordarter och terrängformer som finns i kommunen.

Hur dagens landskap har vuxit fram och hur det ser ut idag.

Vegetationen, djurlivet, de särskilt värdefulla naturområden och vattenområden i Ystadtrakten.

Viktiga natur- och kulturmiljöer och möjligheter och skyldigheter för rörligt friluftsliv.

Det 16:de nationella miljö kvalitetsmålet, fastställt av Sveriges riksdag år 2005.

BIOLOGISK MÅNGFALD – Ett rikt växt- och djurliv.

”Den biologiska mångfalden skall bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer.

Arternas livsmiljöer och ekosystem samt deras funktioner och processer skall värnas.

Arterna skall kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation.

Människor skall ha tillgång till god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.”

Underlag:

- Kommunens vision inför 2000-talet enl. ÖP 2005
- Kommunens Agenda 21 med Miljöhandlingsprogram
- Beskrivningarna i Naturvårdsprogram för gamla Malmöhus län
- Naturområdesbeskrivningarna i översiktsplanen från 2005
- Övriga beskrivningar av naturen i Ystads kommun
- Personalens samlade kunskap om naturen i Ystad

Inledning

År 2005 fastställde Sveriges riksdag det 16:de miljö kvalitetsmålet: Biologisk mångfald - ett rikt växt- och djurliv. Ystads kommun hade redan år 2002 i sin Agenda 21 formulerat lokala miljömål för att leva upp till de tidigare nationella miljö kvalitetsmålen och år 2005 kompletterades Agendan med ett miljöhandlingsprogram. Detta innehöll åtgärder och projekt för att nå de kommunala miljömålen. En av åtgärderna var att upprätta ett naturvårdsprogram. Ett program som skulle spegla kommunens vilja att leva upp till det 16:e miljömålet om biologisk mångfald för att värna växt- och djurliv i kommunen samt ge människor i kommunen tillgång till natur på nära håll. Det är det dokument som du nu håller i din hand.

I Ystads kommun finns många områden med mycket höga naturvärden, både i ett kommunalt, regionalt, nationellt och internationellt perspektiv. Att förvalta och värda dessa naturmiljöer är en viktig uppgift, samtidigt som man genom att skapa nya områden eller korridorer i landskapet kan förbättra förutsättningarna för både växter och djur och inte minst för att människor ska få tillgång till god natur- och kulturmiljö. Naturvårdsprogrammets syfte är att visa på detta.

Naturvårdsprogrammet ska bl.a. ge svar på:

- Vad som är utmärkande för naturen i kommunen
- Vilka naturområden som är speciellt värdefulla och bör skyddas

- Hur vi bör säkra framtiden för sällsynta och/eller utrotningshotade växter och djur i kommunen
- Hur vi bör värda vardagslandskapets natur- och kulturmiljövärden, så att dels växter och djur får en fristad, dels människor i kommunen får tillgång till natur på nära håll
- Vilka insatser kommunen bör göra

Naturvårdsprogrammet omfattar dels en beskrivande del som ska ge en samlad bild av naturvärdena i kommunen, dels en del som är inriktad på vård och skydd av naturen i kommunen. Naturvårdsprogrammet ska tjäna som underlag i kommunens plan- och naturvårdsarbete framöver, men också fungera som inspiration och informationskälla om naturen i Ystadtrakten till allmänheten, skolor m.m. Målsättningen med naturvårdsprogrammet är ett hållbart samhälle där värdefull natur tas tillvara och värdas och människor har tillgång till en god natur- och kulturmiljö.

Kommunens naturvårdsmål

Kommunfullmäktige har antagit en vision för utvecklingen av kommunen där de fyra begreppen ”närhet, kultur, miljö och kvalitet” tillsammans med ”en ekonomi i balans” bildar den plattform för livskvalitet som Ystads utveckling ska grundas på under 2000-talet. För begreppet miljö finns följande skrivning: De miljökvaliteter som Ystad redan har för arbete, boende och fritid ska värnas och förädlas. Banden mellan stad och land ska fortsätta att stärkas och Ystad ska ta sin del av ansvaret för vår jord genom att verka för en varaktig, hållbar utveckling. I Ystads kommuns Agenda 21 har detta utvecklats med lokala miljömål och i Miljöhandlingsprogrammet med åtgärder och projekt. Detta sammantaget visar kommunens ambition att leva upp till de nationella målen.

Kommunen har under de olika miljömålen listat lokala mål som kommunen kommer att verka för. Här tas många viktiga frågor upp som berör natur, djur och växter och flera av de lokala målen har en direkt koppling till Naturvårdsprogrammet. Dessa mål har varit en viktig ledstjärna för arbetet med Naturvårdsprogrammet.

Till Agendan har också tagits fram ett Miljöhandlingsprogram med mera konkreta åtgärder för att nå de lokala målen. Flera åtgärder är direkt eller indirekt kopplade till Naturvårdsprogrammet.

Viktiga åtgärder som enligt kommunens Agenda 21 med Miljöhandlingsprogram ska tas upp i Naturvårdsprogrammet:

- I kommunens Naturvårdsprogram pekas speciellt skyddsvärda vattendrag och sjöar ut. Samtidigt ges förslag på skötsel och bevarandeåtgärder.
- I kommunens Naturvårdsprogram pekas speciellt skyddsvärda våtmarksområden ut. Samtidigt ges förslag på skötsel och bevarandeåtgärder.
- I Naturvårdsprogrammet ges förslag på var nya våtmarker är önskvärda och lämpliga.
- I Översiktsplanen och i Naturvårdsprogrammet för Ystads kommun ska speciellt skyddsvärda områden längs kommunens kust pekas ut.
- I Översiktsplanen och i Naturvårdsprogrammet för Ystads kommun behandlas rörligt friluftsliv, möjligheter att parkera vid naturområden, vandringsleder, tillgänglighet för rörelsehindrade, stränder markerade med Blå Flagga m.m.
- I Naturvårdsprogrammet pekas viktiga skogsområden ut och här ges också förslag till skötsel och ev. bevarande, samt till anordningar för rörligt friluftsliv som motionsslingor och vandringsleder.
- I Naturvårdsprogrammet ges exempel på hur man kan värda vardagslandskapets värden, genom att förslag ges till skötsel och bevarandeåtgärder av alléer, lähäckar, pilevallar, träd- och buskrader, dungar, gårdsgårdar, m.fl. små biotoper.

Nationella mål speciellt viktiga för Naturvårdsprogrammet:

- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker
- Hav i balans samt levande kust
- Ett rikt odlingslandskap
- God bebyggd miljö
- Biologisk mångfald

Lokala mål speciellt viktiga för Naturvårdsprogrammet:

- Värdefulla vattendrag och vattenområden skall ha ett långsiktigt skydd
- Befintliga, skyddsvärda våtmarksområden bevaras och vårdas
- Bevara obebyggda stränders naturvärde
- Bevara kustens biologiska mångfald
- Slå vakt om kommunens stränder för bad och rekreation
- Skyddsvärda skogsområden bevaras
- Skogsmarkens betydelse för biologisk mångfald, kulturmiljövärden, rekreation och rörligt friluftsliv prioriteras i kommunägda skogar
- Odlingslandskapet brukas på ett sådant sätt att den biologiska mångfalden beaktas och vårdas
- Andelen naturområden för rekreation, samt ”orörd” natur ska beaktas i och i anslutning till bebyggelse

I Miljöbalkens första kap 1 § finns mål och bestämmelser och regler för hur miljöbalken ska tillämpas:

- Människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter
- Värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas
- Den biologiska mångfalden bevaras
- Mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas
- Återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås

Utppekade ekologiskt särskilt känsliga områden:

- Områden med instabila produktionsförhållanden och med ogynnsamma återväxtförutsättningar (försurade eller försurningskänsliga mark- och vattenområden, mark och vattenområden som är särskilt påverkade av olika föroreningar).
- Områden som inrymmer växt- och djurarter som är utrotningshotade.
- Områden i övrigt som är särskilt ömtåliga och som samtidigt inrymmer särskilda ekologiska värden.

Underlag:

Miljöbalken
Länsstyrelsens hemsida:
<http://www2.lansstyrelsen.se/skane>
Naturvårdsverkets hemsida:
<http://www.naturvardsverket.se/sv/>

Skydd av natur, djur och växter

Den 1 januari 1999 trädde Miljöbalken i kraft och ersatte 16 andra lagar. Samtidigt upphävdes bl.a. naturvårdslagen, miljöskyddslagen, vattenlagen och lagen om skötsel av jordbruksmark. Syftet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer kan leva i en hälsosam och god miljö. Miljöbalken består av 7 avdelningar, innehåller 33 kapitel och ungefär 500 paragrafer. I Miljöbalken tas upp mål och tillämpningsområden, allmänna hänsynsregler, grundläggande och särskilda bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden, miljö kvalitetsnormer, miljökonsekvensbeskrivningar, skydd och vård av natur m.m.

Värdefulla naturområden kan skyddas på olika sätt, genom Miljöbalken och ett stort antal förordningar och föreskrifter som meddelats med stöd av bestämmelserna i Miljöbalken. Det finns också andra lagar som är kopplade till Miljöbalken, t.ex. Skogsvårdslagen. Kopplingarna innebär att bestämmelserna i Miljöbalken ska tillämpas vid prövningar och bedömningar. Förutom de svenska lagarna och förordningarna finns också internationella överenskommelser (se sid.16).

Riksintresse

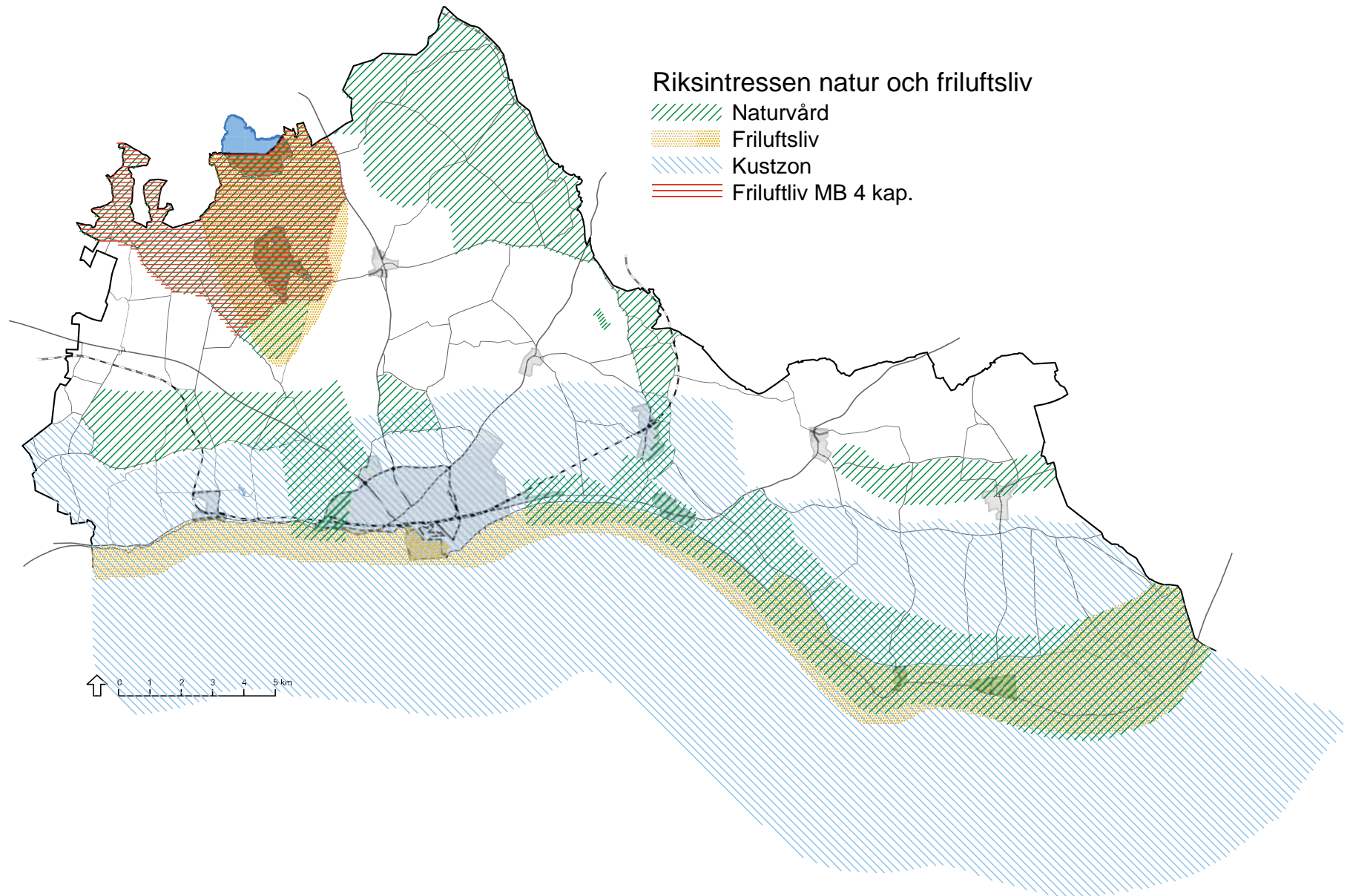
Hushållningsbestämmelserna i kap. 3 och 4 i Miljöbalken beskriver hur hänsyn ska visas till allmänna intressen när ett områdes användning ändras och vilka riksintressen som ska skyddas. Urvalet av riksintresseområden för naturvård och friluftsliv görs av Naturvårdsverket.

naturvårdsprogram för Ystads kommun

I Ystads kommun är ett antal områden klassade som riksintressanta för naturvård, friluftsliv och rekreation (se kartan på sid. 11). Detta innebär att dessa områden skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada naturmiljön. Förutom att enskilda områden pekats ut är hela kuststräckan längs Östersjön dessutom klassad som riksintresse kustzon. Här gäller stor restriktivitet för exploatering som kan innebära påtaglig skada på natur- och kulturvärden, bl.a. i form av ytterligare bebyggelse. Speciellt för sjö- och åslandskapet vid Romeleåsen gäller att turismens och friluftslivets intressen särskilt ska beaktas vid bedömningen om exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön ska tillåtas. I Miljöbalken (3 kap. 3 §) framhålls också att ekologiskt särskilt känsliga områden ska skyddas. Lagtext: "Mark och vattenområden som är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön."

Ekologiskt särskilt känsliga områden i Ystads kommun:

- Kustområden och kustvegetation
- Våtmarksområden
- Havsmiljön längs med och utanför kommunens kust
- Åar, bäckar, småsjöar, dammar, märkegravar och större sjöar
- Ädellövskog, lövdungar och rester från äldre kulturlandskap

Skyddsformer m.m.

Enligt allemansrätten får vi alla röra oss fritt i den svenska naturen och tack vare allemansrätten kan man njuta av färgsprakande blomsterängar, hisnande utsikter och rofyllda skogar. Men det är frihet under ansvar som gäller! Inte störa och inte förstöra är huvudregeln i allemansrätten (MB 7 kap. 1 §). Mer om allemansrätten se sid. 83.

Det finns en rad olika möjligheter att skydda natur, växter, djur och människors möjlighet till naturupplevelse.

Naturreservat

Länsstyrelsen eller kommunen kan avsätta värdefulla naturområden som naturreservat (MB 7 kap 4 §). Syftet med detta kan vara att bevara den biologiska mångfalden, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftsliv. Backåkra, Bjärsjöholms ädellövskog, Hagestads fritidsreservat, Högestads mosse, Ön Lybeck, Sandhammaren, Skogshejdan, Svartskulle, Ystads Sandskog (södra delen) och Norra Sandskogen är avsatta som naturreservat i Ystads kommun.

Naturvårdsområde

Hammars backar – Käsebergaåsen och Ingelstorps mosse räknas också som naturreservat idag. De avsattes enligt den gamla Naturvårdslagen som naturvårdsområden (19 § i Naturvårdslagen). Detta var en svaga-

re skyddsform än naturreservat som främst användes för områden där man ville bevara landskapet men inte påtagligt försvåra den pågående markanvändningen. När Miljöbalken trädde i kraft 1997 försvann denna skyddsform. Idag behandlas naturvårdsområdena som naturreservat, men de föreskrifter som tidigare bestämts för ett området gäller.

Landskapsbildsskydd

Innan begreppet riksintresse fanns kunde större områden med speciell landskapsbild skyddas enligt 19 § i den gamla Naturvårdslagen. Det var framför allt för att skydda den visuella upplevelsen av landskapet som sådana områden avsattes. Begreppet landskapsbild finns inte med i Miljöbalken idag, men bestämmelserna för de områden som en gång avsatts för sin unika landskapsbild gäller fortfarande. Landskapsbildsskydd finns för områdena Krageholm och Ellestadsjön med omgivning, kustlandskapet väster om Svarte, Svartåns dalgång och kuststräckan öster om Svarte, och Fyledalen.

Naturminne

Naturminne (MB 7 kap. 10 §) är en skyddsform som länsstyrelsen eller kommunen kan använda för att skydda särpräglade naturföremål som behöver särskilt skydd eller vård, t.ex. gamla träd. Naturminnet kan även omfatta ett markområde om det behövs för att bevara naturföremålet. Hängasken vid Svenstorp är avsatt som ett naturminne.

Biotopskyddsområde

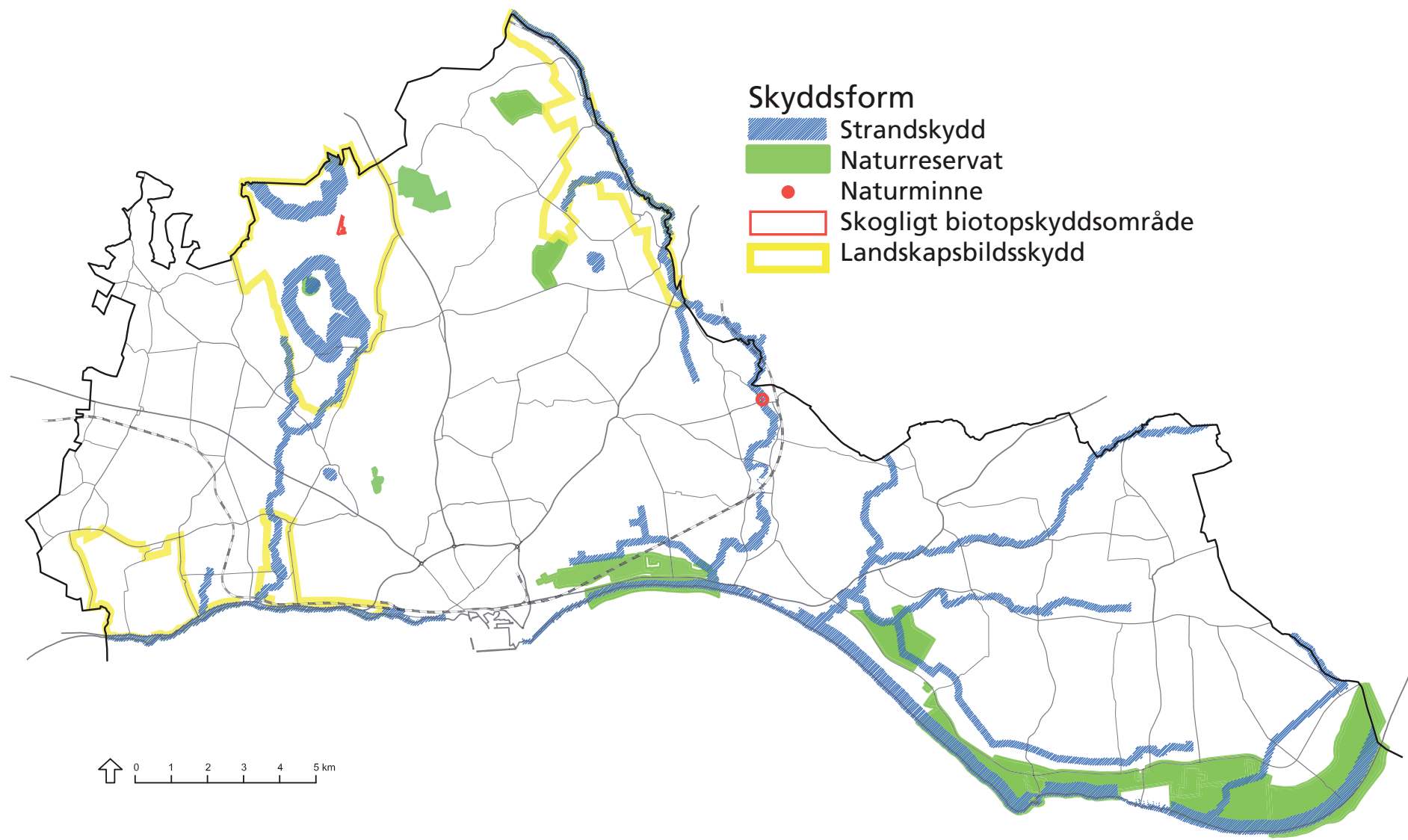
Biotopskyddsområde (MB 7 kap. 11 §) används för att skydda mindre mark- eller vattenområden som är livsmiljö för hotade djur- och växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda. Alléer, källor med omgivande våtmark i jordbruksmark, odlingsrösen i jordbruksmark, pilevallar, småvatten och våtmarker i jordbruksmark, stenmurar i jordbruksmark samt åkerholmar omfattas av generellt biotopskydd. Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen kan också avsätta speciellt skyddsvärda s.k. biotopskyddsområden. Gammelskogen vid Navröds mosse är ett sådant område som Skogsstyrelsen har avsatt. Beslutet innebär begränsningar för åtgärder som kan skada naturmiljön inom området, t.ex. dikning, avverkning och gödsling. Begränsningarna gäller för all framtid och markägaren får ersättning med ett belopp som motsvarar minskningen av fastighetens marknadsvärde.

Djur- och växtskyddsområde

Djur- och växtskyddsområde (MB 7 kap. 12 §) är en skyddsform som är lämplig att använda när syftet med skyddet är begränsat i tid och/eller rum, t.ex. för att skydda enstaka djur- och växtarter inom ett visst område eller under en viss tid på året. Ett sådant område är ön i Krageholmssjön, där det är beträdnadsförbud för att skydda fågellivet där.

Strandskydd

Enligt Miljöbalken 7 kap. 13 § skyddas våra stränder vid havet och vid insjöar och vattendrag genom

Gullviva, fridlyst blomma i Skåne. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

Skoghusets enefäläd (kyrkoreservat). Foto Siv Bengtsson-Lindsjö.

strandskydd. Skyddet gäller generellt land- och vattenområdet 100 meter från strandlinjen, men ibland utökas detta område upp till 300 meter. Strandskydd har kommit till för att trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv och bevara goda livsvillkor på land och i vatten för djur- och växtlivet.

Skydd för enskilda arter

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela särskilda bestämmelser för att skydda vilda växter och djur om det finns risk för att de kan försvinna, utsättas för plundring eller om det krävs för att uppfylla Sveriges internationella åtaganden om skydd av en sådan art (MB 8 kap). Vilda växter, mossor, lavar, svampar, alger, grod- och kräldjur och de flesta ryggradslösa djur, t.ex. insekter, kan också fridlysas (artskyddsförordningen 2007:845). Fridlysning innebär att man fredar arter som riskerar att utrotas av olika anledningar. 255 växter och 45 djur är fridlysta i Sverige. Fridlysta växter får inte plockas, grävas upp eller på annat sätt tas bort eller skadas. Detta gäller även frön från de växter som fridlysts. För de fridlysta djuren gäller att det är förbjudet att inom landet döda, skada, fänga eller på annat sätt samla in vilt levande exemplar. Det är också förbjudet att ta bort eller skada arternas ägg, rom, larver eller bo. Alla vilda däggdjur och fåglar är dessutom fredade enligt jaktlagstiftningen, med undantag för att det under vissa tider på året råder jakttid för en del av dem. Dessa arter kan inte fridlysas med stöd av Miljöbalken. Detsamma gäl-

ler för fiskar och de kräftdjur och musslor som omfattas av fiskelagstiftningen.

Kyrkoreservat

Kyrkan kan avsätta vissa särpräglade naturområden som kyrkoreservat. Syftet är inte att ändra pågående markanvändning, undantaget skogsavverkning, utan snarare att uppmärksamma den pågående markanvändningen. I Ystads kommun är Skoghusets enefäläd avsatt som kyrkoreservat (avsattes 1992).

Naturvårdsavtal

Naturvårdsavtal är ett civilrättsligt avtal som tecknas mellan staten och en markägare. Naturvårdsavtal sluts som regel för markområden som kräver en naturvårdsinriktad skötsel och syftar till att utveckla områdets naturvärden. Naturvårdsavtal är ett bra komplement till andra skyddsformer. Avtalet tecknas vanligen för högst 49 år och följer fastigheten vid ägarbyte. Markägaren får ersättning som stimulans och erkänsla för den naturvårdsnytta som hon/han gör.

Miljö- och naturvård med EU-medel

Markägare utför ett omfattande miljö- och naturvårdsarbete i odlingslandskapet genom strikta regler och med EU-finansiering. Det kan t.ex. vara skötsel av olika biotoper för att främja biologisk mångfald eller åtgärder som gör det enklare för allmänheten att få tillgång till naturen. Beroende på typ av åtgärd som markägaren förbinder sig att utföra, tecknas avtal som

löper över 1 till 5 år. Stora belopp betalas årligen ut till jordbrukare genom sådana avtal. Mer om viktiga åtgärder i landskapet se Del 2 i rapporten.

Nyckelbiotoper

Värdefulla biotoper av hög kvalitet med intressanta växt- och djurarter kallas nyckelbiotoper. Definitionen är: "En nyckelbiotop är ett skogsområde som från en samlad bedömning av biotopens struktur, artinnehåll, historik och fysiska miljö idag har mycket stor betydelse för skogens flora och fauna. Där finns eller kan förväntas finnas rödlistade arter." Skogsstyrelsen inventerar dessa känsliga skogsmiljöer för att få underlag och för att kunna ge bra rådgivning och information till markägare. Om man slår vakt om nyckelbiotoperna så ökar möjligheten att bibehålla den svenska skogens stora biologiska värden.

Nyckelbiotopsinventeringen ska ses som ett kunskapsunderlag om biologiskt värdefulla miljöer, men det är ingen skyddsform. Samrådspolit råder enligt 12 kap. 6 § miljöbalken inför åtgärder som kan påverka naturvärdena men annars har nyckelbiotopen ingen juridisk innebörd. Skogsägare som har ett miljöcertifierat skogsbruk har emellertid förbundit sig att inte avverka nyckelbiotoper.

Rödlistade arter

ArtDatabanken på SLU i Uppsala tar, på uppdrag av Naturvårdsverket, fram listor över hotade och miss-

Spelande lövgroda (*Hyla arborea*) idag en livskraftig art. Foto: Bert Rydhagen.

Sandlilja (*Anthericum liliago*) en starkt hotad art. Foto: Christer Persson Länsstyrelsen i Skåne län.

gynnade växter, svampar och djur. De olika arterna grupperas enligt ett internationellt system med kategorier och kriterier som på ett överskådligt sätt betecknar hur stor risken är att arterna ska dö ut. Kategoriernas syfte är att ge en överskådlig och objektiv bild av arters status. Ett annat syfte med listan är att uppmärksamma alla som kan påverka de rödlistade arterna och deras möjlighet att överleva. Den har alltså betydelse för de som äger och förvaltar mark samt myndigheter och organisationer, naturintresserade människor, beslutsfattare och lagstiftare. Rödlistade arter i Ystads

De olika kategorierna (den internationella förkortningen inom parentes):

- Utdöda (EX; Extinct) - det är ställt utom rimliga tvivel att den sista individen dött.
- Utdöd i vilt tillstånd (EW) - en art är utdöd i vilt tillstånd när den endast förekommer i odling, i fångenskap eller i naturaliserad(e) population(er) långt utanför sitt ursprungliga utbredningsområde.
- Akut hotade (CR; Critically Endangered) - arten löper stor risk att dö ut i vilt tillstånd.
- Starkt hotade (EN; Endangered) - arten löper mycket stor risk att dö ut i vilt tillstånd.
- Sårbara arter (VU; Vulnerable) - en sårbar art löper stor risk att dö ut i vilt tillstånd.
- Nära hotade arter (NT; Near Threatened) - en art som är nära att dö ut i vilt tillstånd.
- Livskraftiga (LC; Least Concern) - arten är utbredd och vanlig.
- Kunskapsbrist (DD; Data Deficient) - Till denna kategori förs arter om vars utbredning och/eller populationsstatus man inte har tillräckliga kunskaper för att göra vare sig en direkt eller indirekt bedömning av utdöenderisken. Men det finns en misstanke om att arten kan vara hotad eller t.o.m. försvunnen.

kommun är t.ex. kronhjort, kornsparv, många mossor, lavar och svampar, ett antal växter, flera insekter och fladdermöss, se även sid. 88. Den senaste rödlistan fastställdes år 2010 av Naturvårdsverket och omfattar sammanlagt 4127 arter som bedömts som rödlistade.

Åtgärdsprogram

För att bevara värdefulla naturmiljöer är det ibland nödvändigt att man restaurerar, återskapar och nyskapar naturmiljöer som av olika anledningar minskat. Länsstyrelserna i Sverige har gjort en satsning på att ta fram åtgärdsprogram med konkreta skydds- och bevarandeåtgärder för flera utvalda, särskilt hotade arter och naturtyper. Flera åtgärdsprogram som tagits fram omfattar natur, växter och djur som finns i Ystads kommun, t.ex. rikkärr, klockgroda och strandpadda, krisslan (värdväxt för sex fjärilar och två skalbaggar) och stäppartad torräng som också hyser ett antal sällsynta insekter, se även sid 88.

Internationella överenskommelser

Sverige är med i ca 40 internationella konventioner som syftar till att värna om och nyttja naturen på ett hållbart sätt. En internationell konvention är ett avtal mellan två eller flera länder som lyder under internationell rätt. Några av de internationella konventionerna är speciellt viktiga för Ystads kommun.

Mångfaldskonventionen (Riokonventionen)

Konventionen om biologisk mångfald är ett gemen-

samt försök av världssamfundet att komma till rätta med förlusten av ekosystem, arter och gener.

Bernkonventionen

Konventionen om skydd av europeiska vilda djur och växter samt deras naturliga miljö är en regional naturvårdskonvention för Europa och en del av Afrika, som genom bättre samarbete ska leda till att vilda djur, växter och deras naturliga miljöer skyddas.

Bonnkonventionen

Konventionen om skydd av flyttande vilda djur ska främja och gemensamt stödja förslag om skydd och vård av flyttande arter. Arter som är utrotningshotade eller har dåligt skydd mot olika hot är särskilt viktiga att skydda.

Cites-konventionen (eller Washingtonkonventionen)

Syftet med konventionen är att reglera handeln med vilda växter och djur så att de inte utrotas. Den som handlar med utrotningshotade, vildfångade arter bestraffas och det djur eller den växt som någon försökt handla med konfiskeras och skickas tillbaka till exportlandet.

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av värdefulla naturområden som håller på att byggas upp inom EU. Syftet är att bevara den biologiska mångfalden. Enligt direktiven ska de olika medlemsstaterna upprätta nationella listor

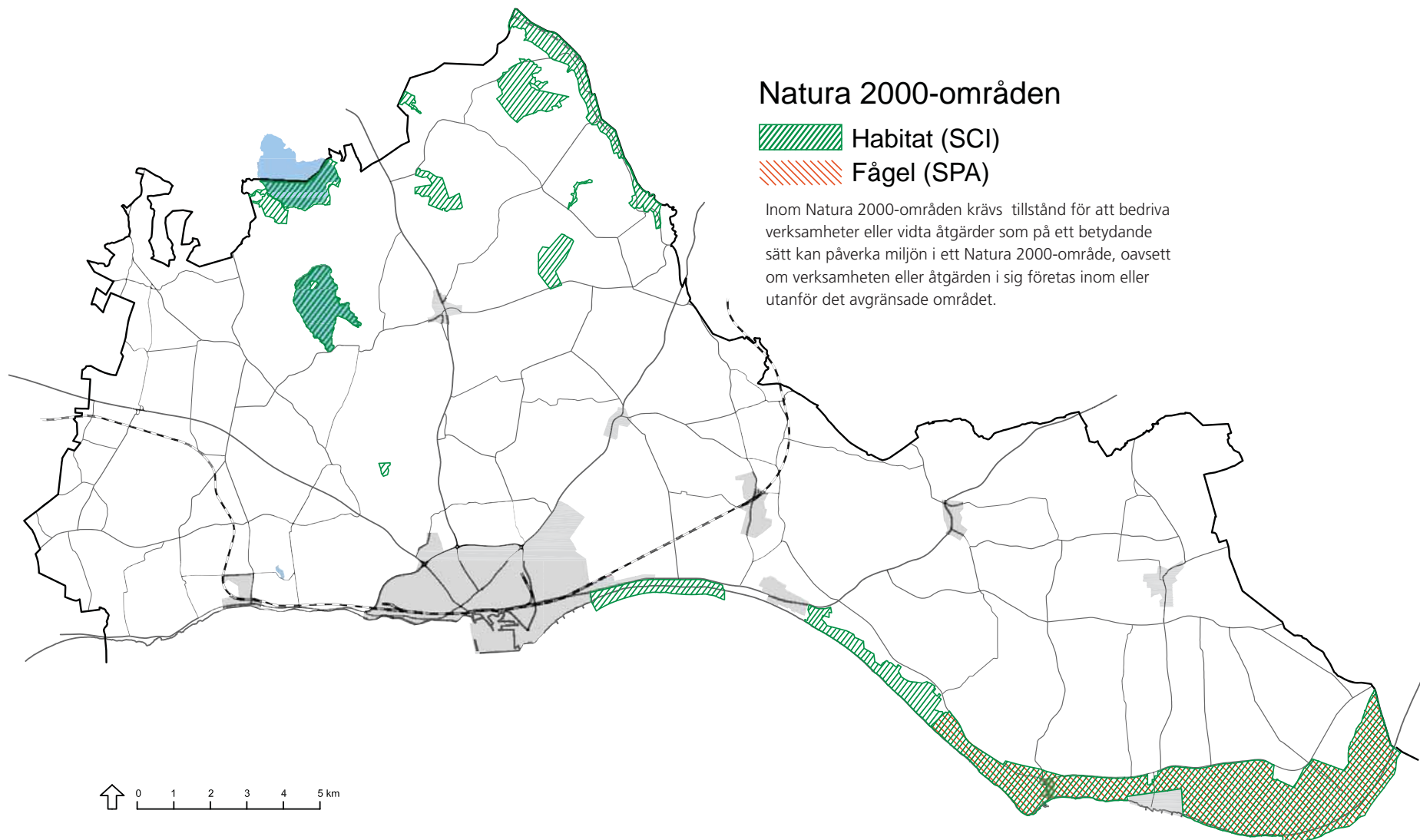
med värdefulla områden och dessa ska sedan godkännas av EU.

EU har antagit två dokument för att skydda hotade arter och livsmiljöer:

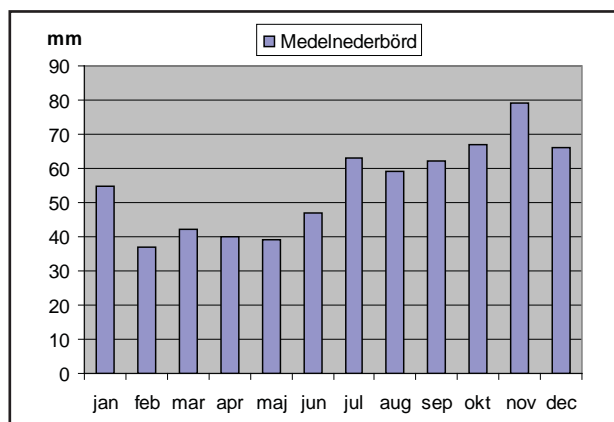
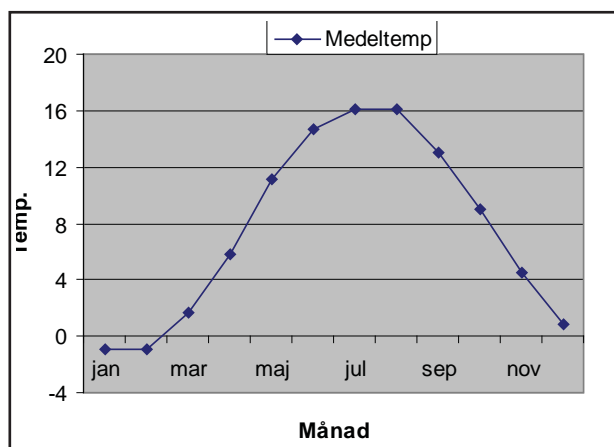
"Fågeldirektivet" omfattar skydd och skötsel för samtliga fåglar som lever i vilt tillstånd inom EU:s område samt för deras livsmiljöer. I Ystads kommun har Sandhammaren pekats ut som ett särskilt skyddsvärt område.

"Habitatdirektivet" omfattar livsmiljöer vars naturliga utbredningsområde inom gemenskapen är mycket litet eller har krympt avsevärt. Det handlar om enastående naturområden som är representativa för någon av europeiska unionens sex biogeografiska regioner. I Ystads kommun har ett antal områden pekats ut: Bellinga, Bjärsjöholms ädellövskog, Ellestadstsjön, Fredriksbergs mosse, Fyledalen, Högestads mosse, Kabusa skjutfält, Krageholmssjön, Ljungatorpskärr, Lybeck, Nyvångsskogen, Sandhammaren-Kåseberga, Skogshejdan, Skogshusets enefälad och Sandskog.

Enligt 4 kapitlet 1§ i Miljöbalken är Natura 2000-områden av riksintresse och ska prioriteras i det fortsatta skyddsarbetet (7 kap. 27§ Miljöbalken). Mer information om de internationella konventionerna finns att läsa om på Naturvårdsverkets och Länsstyrelsens hemsidor.

Naturförutsättningar

Underlag:

- Uppgifter från SMHI
- SGU:s kartor med tillhörande beskrivningar
- Länsstyrelsens naturvårdsprogram

Hur ett landskap utformas och påverkas styrs av en rad olika faktorer, såsom klimatet, hur geologi och topografi ser ut samt hur människan under lång tid påverkat miljön. Detta sammantaget styr också vilka naturtyper som kan utvecklas och vilka växter och djur som kan trivas där.

Landytan i Ystads kommun omfattar 335 km² och ca 70 % av arealen är jordbruksmark. Skogs- och ängs- mark finns huvudsakligen utmed kusten i öster och i kommunens norra delar. Stranden mot Östersjön är 4 mil lång. Bebyggelsen med ca 28000 invånare är koncentrerad till tätorten Ystad samt mindre byar.

Klimat

Ystads kommun har ett mildt klimat påverkat av närheten till havet. Medeltemperaturen för januari ligger på $-0,4\text{ }^{\circ}\text{C}$ och för juli på $+15,9\text{ }^{\circ}\text{C}$. Antalet soltimmar per år är ca 1760 och årsmedelnederbörden 640 mm. Den regnigaste månaden i Ystadtrakten är normalt november och den torraste månaden februari, men mellan åren är det ofta stora variationer. Vanligen börjar våren i slutet av februari, sommaren i mitten av maj, hösten ett stycke in i oktober och vintern först i början av januari.

SMHI:s definition för de olika årstiderna:

- Det är vår om dygnsmedeltemperaturen är stigande och ligger mellan 0 och 10 grader.
- Det är sommar om dygnsmedeltemperaturen är 10 grader eller däröver.
- Det är höst om dygnsmedeltemperaturen är fallande och ligger mellan 0 och 10 grader.
- Det är vinter om dygnsmedeltemperaturen är 0 grader eller lägre.

Berggrund

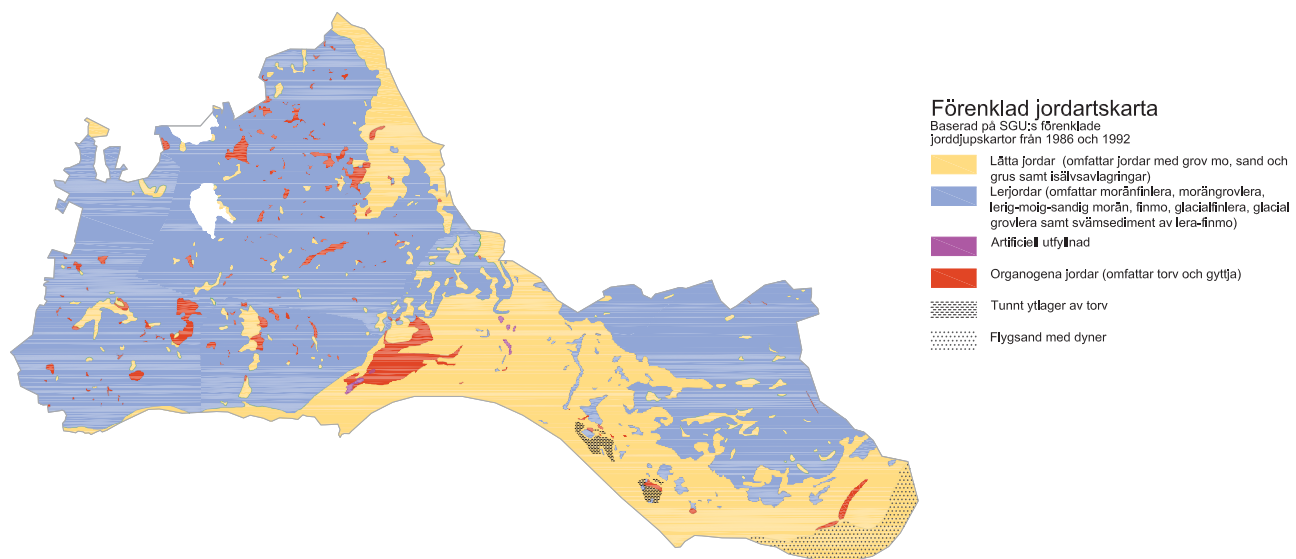
I kommunens nordvästra del finns en utlöpare av Romeleåsen som är en del av det sydsvenska urbergsområdet. Större delen av berggrunden i Ystads kommun består annars av lagrade bergarter som geologiskt anknyter till Mellaneuropa. Dessa består av kalksten, mindre områden med sandsten samt ett bälte med lerskiffer i öster utmed gränsen mot Simrishamn. Berggrunden varierar i ålder och äldst är urberget som bildades från prekambrium för ca 4600 miljoner år sedan (tidpunkten då jorden bildades) fram till kambrium för ca 545 miljoner år sedan. Inget urberg i Sverige är dock äldre än 2800 miljoner år och i Skåne är den äldsta bergarten ytterligare 1 miljard år yngre, alltså ca 1800 miljoner år. Delperioden då det skånska urberget bildades kallas Sveko-norvegiska-orogenerna.

De yngsta bergarterna är de lagrade bergarterna som bildades under krita-tiden och i början av tertiär (för ca 55 miljoner år sedan) då stora delar av Skåne låg under havsytan.

Jordarter

Berggrunden täcks nästan helt av lösa jordlager, som har bildats under den senaste perioden i jordens geologiska historia – kvartärperioden. Under denna tid har flera nedisningar ägt rum, och klimatet har på våra breddgrader varit mycket kallare än i dag.

Längs kusten är jordarna sandiga. I de västra delarna av kommunen är detta ett smalt bälte medan det omfattar ett brett bälte öster om Ystad stad och längs gränsen mot Tomelilla kommun. Norr om kustzonens sandområde finns moränjordar som i kommunens norra del är särskilt steniga och har spridda inslag av styv sjölera, torv och sand. (Ekström 1946).

Terrängformer

Kommunen kan norrifrån delas in i tre olika zoner - det inre backlandskapet, det yttre backlandskapet och kustzonen. (Se också beskrivningen sidan 27.) Backlandskapet sätter sin prägel på stora delar av kommunen med sina oregelbundna, ibland flacka och på andra platser branta, kullformer. Terrängformerna bildades när den senaste inlandsisen smälte och ensamma isblock av olika storlek blev liggande skilda från den sammanhängande isen, ett s.k. dödisområde. När isarna sedan smälte hade ett landskap vuxit fram med kullar och skålformiga dalar, s.k. dödisgropar, på de ställen där isblocken hade legat. Detta backlandskap finns i Skåne i ett stråk huvudsakligen söder om Romeleåsen och sträcker sig mellan Malmö och Ystad upp mot Fyledalen. Backlandskapet är uppbyggt av tjocka mäktiga jordlager, med jorddjup på sina håll upp mot 60 – 100 m.

De högst belägna områdena i kommunen ligger på över 100 meter över havet och finns i kommunens nordvästra del. Höjden över havet minskar sedan successivt söderut mot kusten. De lägst liggande delarna finns runt Ystad stad och vid Sandhammaren.

70 % av landarealen i Ystads kommun består av åkermark. Åkerjordens bördighet varierar mellan klass 5 och 9 (där klass 10 är högsta klass) och huvuddelen av åkermarken ligger i klasserna 8-9.

Landskapsutveckling - från istid till nutid

Detta avsnitt beskriver hur det nutida landskapet i Ystadstrakten har utvecklats från den senaste istiden fram till våra dagar.

När den senaste inlandsisen drog sig tillbaka för många tusen år sedan blev klimatet varmare och landskapet började kolonieras av växter och djur. Till att börja med utvecklades ett tundraklimat med sådana växter och djur som idag lever i polartrakterna, t.ex. fjällsippa, purpurbräcka, isbjörn och vikare. Efterhand som klimatet sakta blev varmare började mera värmekrävande arter och olika trädslag täcka landskapet och de första människorna började också alltmer påverka landskapet.

Urskogslandskap

Detta var en tid då den mänskliga påverkan på landskapet var liten. Fram till för ca 3000 år f.Kr. präglades landskapet i Ystadtrakten av luckiga urskogar påverkade av de stora gräsätarna. Sedan kom en period med tätare skog, troligen på grund av att de vilda växtätarna var utrotade eller starkt decimerade. Klimatet var mildare än idag med ca två grader högre sommartemperatur, mildare vintrar, längre växtsäsong och mindre nederbörd.

Öppna trädfria kärr och fuktängar upptog bara mindre ytor längs åar, sjöar och havsstränder, men de skogsklädda våtmarkerna med al och ask täckte stora områden speciellt i det yttre backlandskapet. För öv-

rigt var det ett omväxland landskap som karakteriserades av olika skogstyper; fyra typer som fanns kvar ända fram till historisk tid.

- På ganska fuktig, näringsrik, lerig till siltig (en kornstorlek mellan finsand och lera) mark växte bredbladiga lövträd som ek, lind, alm, ask, hassel etc. Buskskiktet var välutvecklat med vanliga arter som benved, brakved och olvon. Denna skogstyp dominerade landskapet speciellt i det inre backlandskapet och i den norra sjöregionen.
- På de något torrare, mindre näringsrika, sandiga jordarna fanns en blandning av bredbladiga träd tillsammans med björk och tall. Dessa skogar var något öppnare än typen ovan och de förekom huvudsakligen på kullarna i det inre backlandskapet.
- En skogstyp, som dominerades av ek och björk, växte på de mindre näringsrika, sandiga slätterna i kusttrakten och på de sandiga kullarna i inlandet.
- Sumpskog fanns på torvmarkerna i svackor i landskapet och ofta i kanten på småsjöar, bäckar etc. Vanligast var askogen som dock i kantzoner och i svaga sluttningar med lerjord ersattes av askskog.

Genom pollenanalyser har man kunnat visa på några få tecken på mänsklig aktivitet under denna tid. Människorna livnärde sig på fiske och jakt samt på att samla ätliga växter i skogarna. Den påverkan som människorna gjorde på landskapet var liten och koncentrerad till platserna alldeles intill bosättningarna.

Landskapet i Ystadsområdet ca 4000-3150 år f. Kr.

Havsytan i Östersjön var ca 3 - 4 meter högre än i dag och Öja - Herrestads mosse var en grund lagun, som skyddades mot havet av en sandrev. I inlandet fanns ett 20 tal större sjöar (> 2 ha). Bevisen på bosättningar är koncentrerade till kustzonen, speciellt den sandiga ön och halvön vid Öja - Herrestadslagunen där fiskfaunan och tillgången på musslor lär ha varit riklig och där sälar ofta rastade på sandbankarna.

Avsnittet är baserat på följande:

- Berglund et al. 1991: The cultural landscape during 6000 years in southern Sweden, Ecological Bulletins 41
- Emanuelsson, U, mfl, 2002: Det skånska kulturlandskapet
- Flygare, A, Isacson, M, 2003: Jordbruket i välfärdssamhället 1945 - 2000, Örebro 2003, ISBN 91-27-35224-2
- Morell, Mats, 2001: Jordbruket i industrisamhället, 1870 - 1945, Borås, 2001, ISBN 91-27-35223-4.
- Miljö från A till Ö
- Nilsson, S. 1997: Biologisk mångfald under tusen år i det sydsvenska kulturlandskapet. Svensk botanisk tidskrift 91

Ystadsområdet ca 3000-2600 f.Kr

Havsytan sjönk och därför blev saltvattentillförseln genom Öresund mindre. Detta gjorde att saltkrävande organismer nu försvann. Förändringarna i havsnivå medförde att den sandiga reveln utanför Öja-Herrestads lagunen blev uppbruten. Ytterligare förändringar i landskapet var att några av de större sjöarna inåt land växte igen på grund av de torra förhållandena. Bebyggelsen var tämligen spridd både längs kusten och inåt landet.

Ystadsområdet ca 1800-800 f.Kr

Havsnivån var lägre än tidigare perioder men jämfört med historisk tid ca 2 m högre. Detta medförde att den forna Öja – Herrestads lagunen nu utvecklades till ett sumpkärr omgivet av askskog och halvön/reveln utanför blev bevuxen med ek- och tallskog. Folkmängden ökade alltmer och människorna blev mer beroende av jordbruk och bruket att odla säd och hålla boskap blev allt vanligare.

Årder - gammalt plöjredskap. Foto: Kristina Buhrgard.

Delvis människopåverkat skogslandskap

Omkring 3000 - 2600 f. Kr. förändrades klimatet och de hydrologiska förhållandena och ett mera kontinentalt, torrare klimat utvecklades. Vintrarna lär ha varit betydligt kallare än tidigare, men somrarna lär fortfarande ha varit varma. När klimatet blev torrare sjönk vattenståndet i sjöarna och en del våtmarker torkade ut. Skogarna förändrades också troligen som en följd av de plötsliga klimat- och hydrologiska förändringarna, tillsammans med annat som almsjuka och människans påverkan. Från att ha bestått av ganska slutna urskogar med höga träd förändrades de till mera öppna skogar med lägre träd. Hassel och björk fanns på torrare marker och på fuktigare marker växte klibbal och videarter. Torkan skapade luckor i trädskiktet och skogsbränder lär ha varit vanliga, liksom erosion. Som helhet var detta ett starkt stört landskap.

Temporära åkrar och ängsmarker är typiskt för denna tid, men troligen var fortfarande jakt och fiske och att samla vilda, ätbara växter viktigt, men bruket att odla vilda grässorter och ha tamboskap spred sig sakta genom Europa. I Ystadtrakten introducerades jordbruk omkring 3000 f. Kr. och svin var troligen ett vanligt husdjur. Det tidiga jordbruket och att skapa betesmarker gynnades av den glesare skogen genom att röjningsarbetet underlättades och människans påverkan på landskapet blev nu större, även om odlingen oftast

var begränsad till ett mindre område runt boplatserna.

Delvis kulturpåverkat skogslandskap

Tiden mellan 1800 och 800 f. Kr. karakteriseras av ytterligare förändringar. Sommartemperaturen blev lägre och klimatet blev fuktigare. Klimatförändringen innebar en tillbakagång för bredbladiga träd som alm, ask och lind, vilket gynnade hasselns utbredning. Men under 1200-800 f. Kr. expanderade de bredbladiga träden igen, vilket indikerar en period med mera stabila och troligen varmare förhållanden.

En gradvis avskogning och bosättningsexpansion har nu startat och människan började på allvar omforma landskapet. Lövtäkt användes troligen utbrett och skogar omfördes till skogsbetesmark, öppen ängs- och betesmark och åkermark. Boplatserna var nu också mera utspridda i landskapet. När skogen trängdes tillbaka ändrades förutsättningarna för de vilda djuren. Vildkatt och älg lär helt ha försvunnit från Skåne och trycket på rovdjur som varg och lo var förmodligen också hårt eftersom de var ett hot mot tamboskapen. Grävling och rådjur ökade däremot med största sannolikhet liksom fåglar som gynnas av öppen mark. Längs stora delar av kusten och det yttre backlandskapet utvecklades nu ett mosaiklandskap med hög diversitet.

Mark röjdes för odling genom att man brände ner träd och buskar – svedjebränning. Man ringbarkade också träd. När man gjorde detta så dog trädets krona och en del rötter, men en del av rötterna fanns kvar och vid rotbasen kunde nu nya skott växa upp, bladskott som kunde användas som foder till betesdjuren. Förutsättningarna för odling var nu gynnsamma eftersom näring släppts fri från rötterna från de nerbrända och avverkade träden och genom det bättre ljusinsläppet på de frilagda ytorna. På de frilagda ytorna kunde nu människorna odla säd under några år. Man odlade olika typer av korn och vete, enkornsvete, spelt och emmer. Kanske också råglosta och svinmälla och senare också ärtor. Efter några års odling fick marken ligga i långvarig träda eller användes till bete medan nya områden röjdes för odling. Vanlig boskap under denna tid var svin tillsammans med nötkreatur, får och getter. Från tiden runt 2200 f. Kr. kan man också datera de första metallföremålen. Det rör sig om yxblad, dolkklingor och armringar i koppar. Från bronsåldern använde man ett primitivt plöjningsredskap, s.k. årder, men det var fortfarande de lätta jordarna som odlades. Nya sädesslag som blev vanliga under bronsåldern var havre, brödvete och hirs. Bönor blev också vanliga och även flyghavre och purrhavre odlades. Arter som idag räknas som åkerogräs.

Kulturpåverkat landskap

Under tiden 800 f. Kr. – 700 e. Kr påverkades land-

skapet ytterligare av förändringar. Klimatet blev kallare och nederbörden ökade och detta resulterade i att myrmarkerna nu bredde ut sig. Troligen gynnades en art som jorduggla av detta. Det var först under denna tid som åkerbruket blev riktigt vanligt. Bränning tycks ha varit en viktig metod för att öppna upp landskapet. Det öppna landskapet gynnade fåglar som gråsparv och pilfink. Däremot trängdes rovdjuren alltmer undan. Landskapet består nu av skogsområden och permanenta åkrar i ett beteslandskap.

Omkring 200 f. Kr. koncentreras bebyggelsen alltmer till kustzonen och en del områden i backlandskapet medan perifera marginella betesmarker lämnades och beskogades igen speciellt med bok och avenbok. Detta var två trädslag, som visserligen funnits här långt tidigare, men som först nu fick en större spridning. Beteslandskapet var fortfarande det dominerande i Ystadtrakten, men odling av säd blev vanligare speciellt längs kusten, och landskapet som helhet blev här mera öppet.

Efterhand ökade befolkningen och bebyggelsen expanderade, vilket ledde till drastiska landskapsförändringar. Ystadsområdet karakteriseras nu alltmer av ett öppet kulturpåverkat landskap. För att få mer åker och betesmark avskogades stora områden i kustzonen, det yttre backlandskapet och vissa områden i det inre backlandskapet. Sluten skogsmark fanns bara på mindre områden i det inre backlandskapet. Nu exploa-

Flera olika odlingsystem användes:

- Ensäde som innebar att åkern besåddes årligen. Detta krävde mycket boskap eller rättare sagt gödsel.
- Tvåsäde som innebar att man hade två vångar som växelvis besåddes och fick ligga i träda. På de gödslade ytorna sådde man råg och korn, på ogödslade ytor havre och bovete och sedan däremellan långa perioder med träda. Detta användes på sandiga marker.
- Tresädesbruk där man hade tre vångar med en treårig rotation; första året odlades korn, andra råg och tredje året fick marken ligga i träda.

Slätterblomma var troligen en vanlig art på ängsmarken i det kulturpåverkade landskapet. Foto: Länsstyrelsen i Skåne län.

Ystadsområdet tidigt 1400-tal

Landskapet karakteriserades av inägomark och utmark. Ett bylandskap med stor diversitet började växa fram. Inägomarken var samlad närmast byn med åkrar (vångar) och ängsmarken låg insprängd i vången på olika ställen. Utmarken låg längre från byn och användes till betesmark. Höskördades förutom på ängen ofta på tillfälliga betesskyddade ytor på utmarken. På utmarken odlade man ibland tillfälligt också mindre ytor, s.k. lyckor. Vissa delar av utmarken hägnades också in för t.ex. dragoxar som var särskilt värdefulla. Studabetet eller Oxhagen vid Baldringe är exempel på detta. Hejda är en liknande beteckning som betydde avgränsning. Skogshejdan, också i Baldringetrakten, är exempel på detta.

Getaryggarna rest av gammal utmark. Foto: Richard Bergendahl.

terades även våtmarker för höskörd, bete och bränsle och detta medförde en tillbakagång också för fuktlovskog, som bara blev kvar på magrare jordar och i det inre backlandskapet. Det mosaiklandskap som skapades med skog – ängar – betesmarker och åkerfält gynnade utvecklingen av en divers flora och fauna som hållit sig kvar fram till förändringarna som det moderna jordbruket på 1900-talet inneburit. Av detta beteslandskap finns än idag mindre rester kvar.

Inägor, utmark och permanenta åkrar

Perioden 700-1800 e.Kr. karakteriseras av ett öppet landskap med kultiverade fält och andra typer av jordbruksmark. Skogsmarken täckte bara begränsade områden, förutom ett stort skogsområde runt Kragholmssjön. Landskapsförändringarna var troligen ett resultat av ny agrar teknik och ny markanvändning samt att de nya odlingssystemen krävde större öppna ytor. Fuktängar och kärr fanns kvar men vegetationen förändrades på grund av det intensiva utnyttjandet. Betesmarker odlades upp och öppna våtmarker expanderade på bekostnad av våtmarksskog. Många fågelarter som idag försvunnit från Skåne var troligen vanligare, t.ex. härfågel och blåkråka, men mest tänker man kanske ändå på blomsterängarna i slätter- och beteslandskapet där många av våra nu rödlistade arter fanns i mångfald.

Omkring 1200-1400 finns indikationer på en tillbakagång av odlingsverksamheten, men detta resulterade

inte i en ökning av skogens utbredning utan huvudsakligen i att ängs- och hagmarkerna ökade igen.

Den tillfälliga tillbakagången i jordbruksaktivitet följdes sedan åter av en ny ökning av odlingsmark från omkring 1550 då befolkningen åter kraftigt ökade. Bebyggelsen koncentrerades nu alltmer till byar och under mitten på 1600-talet fanns 93 % av gårdarna i byarna. Bara 7 % av gårdarna fanns som spridda bostättningar i det inre backlandskapet. Men stora skillnader rådde mellan de sparsamt befolkade socknarna i norr och de befolkningstätare i det yttre backlandskapet och längs kusten.

Under 1500-talet började man alltmer utöka åkerfälten på bekostnad av fodermarkerna och utmarkerna började koloniserats med små "ensamgårdar". Detta ledde till att ängs- och hagmarkerna och den gemensamma utmarken ytterligare reducerades och i sin tur till att balansen mellan inägomark och utmark började rubbas. Lövtäktsbruket minskade också och därmed den trädbundna gräsmarken. Fristående träd, skogsdungar och parker för jakt gynnades bara i anslutning till större gods och slott och landet blev gradvis alltmer avskogat. Detta visade sig bl.a. i att det blev akut brist på ved och att man började använda torv som bränsle. Resultatet blev att det i slutet på 1700-talet fanns ett högst omväxlande landskap, men att detta var ett landskap som var i obalans och att jordarna var kraftigt påverkade av näringsbrist.

Landskapet påverkades också av att adelns och kyrkans markinnehav ständigt ökade. Under tidig medeltid ägde de flesta bönderna själva sin mark, men i mitten på 1600-talet ägde adeln 80 % av gårdarna i Ystad-området. För hela Skåne var motsvarande siffra 54 %. Från att under senare medeltiden ha varit ganska små var nu de flesta godsens relativt stora. Under 1300- och 1400-talet började också adelsmännen att flytta ut från byarna och bygga egna nya hus. Oxar och hästar föddes upp på godsens och för detta behövdes tillgång till större betesmarker. De stora godsens producerade både säd och levande oxar för export via Ystad.

Viktiga skeden under denna tid var också indelningen i församlingar som var fullbordad på 1200-talet, samt grundandet av Ystad som stad i mitten på 1200-talet.

Skiftenas tid

Perioden 1800-1900 e.Kr. karakteriseras av ett öppet landskap med permanenta åkrar och att odlingsmarken dominerade över ängs- och hagmarkerna. Rena skogsområden var fortfarande små och de som fanns var koncentrerade till det inre backlandskapet. Mot mitten på 1800-talet var Skåne troligen som mest skogsfattigt.

Böndernas ägor i det gamla bondesamhället låg mycket spridda och från myndigheternas sida önskade man att varje gårds ägor skulle samlas till sammanhäng-

ande stycken. Olika s.k. skiftesreformer genomfördes därför och en omdaning av det gamla bylandskapet startade i mitten av 1700-talet för att kulminera under 1800-talet. Gårdar flyttades ut från byarna och markerna omfördelades. Raka vägar löpte mellan gårdarna i skiftesgränserna och man började plantera pil längs vägarna. Ett landskap som vi idag kallar typiskt skånskt började växa fram. Mer odlingsmark behövdes för att försörja den växande befolkningen och därför gjordes omfattande dikningar och dräneringar för att vinna mer odlingsmark. Detta innebar i sin tur att grundvattennivån sänktes och våtmarksarealerna minskade. För alla de arter som var knutna till fuktiga marker och ängsmarker innebar detta stora negativa konsekvenser och t.ex. vit stork, dubbelbeckasin, kornknarr och brushane missgynnades kraftigt. Likadant var det för växter som smörbollor, slättermugg och flera orkidéarter.

De nya odlingsmetoderna och nya idéerna om hur jordbruksmarken skulle organiseras ledde också till landskapsförändringar. Genom rationaliseringen inom jordbruket blev åkrarna större. Man började ta bort odlingshinder som stengården, åkerholmar, buskage m.m. och ett helåkerslandskap började växa fram. Lämpliga livsmiljöer för vilda växter och djur blev allt färre och t.ex. häckningsplatser som var lämpliga för arter som kornsparv minskade. Att hamla träd och plantera alléer blev också mindre vanligt under senare delen av 1800-talet, vilket hade en negativ betydelse

Viktiga förändringar:

- Mycket stora arealer av betes- och slättermarker odlades upp.
- De naturliga fodermarkerna (betes- och slättermarker) började från mitten av 1800-talet ersättas med vallodling.
- Fuktiga marker dikades för att vinna åkermark, först med öppna, glesa diken och i mitten av 1800-talet genom täckdikning (först med ris och sten och runt 1860-talet med tegelrör)
- Stängsling och fältavgränsning ökade efter skiftena.
- Äldre växtföljder (ensåde, tvåsåde och tresåde) började alltmer ersättas med växelbruk.
- Åkermarken "konstgödlades" genom att man tillförde kalkhaltig lera (utvanns genom mätning) och även benmjöl tillfördes åkermarken.
- Importerad "konstgödsel", först guano (sjöfågelträck) och från slutet av 1800-talet konstgödsel - superfosfat och kalisalpeter började användas
- Nya grödor introducerades - potatis (1820-talet), sockerbetor (1880-talet), vete (ett stycke in på 1900-talet).
- Växtförädling och husdjursavel ökade
- Förbättrade jordbruksredskap och maskiner konstruerades

för många fåglar och insekter. De stora åkrarna gjorde också att avstånden blev större mellan de naturområden som fanns kvar och detta försvårade arternas spridning mellan naturområdena. Ett nyttillskott i landskapet var emellertid planterade skogsdungar för att kompensera bristen på trä. Det var framför allt bok som planterades på 1800-talet för att sedan alltmer ersättas med granplanteringar i början på 1900-talet.

Viktiga landskapsförändringar efter 1950

- Under 1950 – 60 talet genomförs mekaniseringar och mindre enheter slås samman, genom stark styrning från centralt håll.
- Ängs- och hagmarker ersätts alltmer av insädd vall och slåttermarkerna har nästan helt försvunnit eller övergått till betesmarker. Slåttermark som överförts till betesmark tappar arter eftersom slåttern gynnar arter som tål att skördas vid ett tillfälle. Bete gynnar andra arter t.ex. sådana som är osmakliga för betesdjuren eller t.ex. kan skydda sig med taggar.
- Igenväxning/plantering av ängs- och hagmarker. Arter som missgynnas av detta är t.ex. raphöna, tofsvipa, sånglärka och ladusvala och grod- och kräldjur.
- Rationaliserat skogsbruk med skogsplanteringar. Andelen gamla träd minskar och det blir mer ovanligt med döda träd och högstubbar. Arter som är beroende av gammal skog får svårare att överleva.
- Miljöproblem: DDT, kvicksilverföreningar, vissa fenoxisyror och organiska fosforföreningar började användas i det svenska jordbruket på 1940-talet. I början av 1960-talet var mer än 75% av allt spannmålsutsäde betat med kvicksilver. DDT och organiska kvicksilverföreningar anrikades och skadade fortplantningsorganen hos många fåglar. Numera är såväl DDT som kvicksilverhaltiga preparat förbjudna i Sverige. Kemiska medel för att bekämpa svampsjukdomar började användas redan under 1800-talets senare hälft men först omkring 1950 började man bekämpa "ogräs" kemiskt. Den ekologiska effekten av detta är omdiskuterad.
- Problem med övergödning – läckage av växtnäringsämnen till vattendrag, sjöar och hav.

Allt detta ledde till att vilda växter och djur trängdes tillbaka. Men det fanns ändå viss plats för det vilda. En del av mägergravarna som inte användes längre blev till småvatten och fungerade som små reträttplatser för vilda växter och djur som var knutna till vattenmiljöer och i anslutning till större gods fanns ofta parklika skogsdungar och längs ägo gränser fanns träd- och buskrader.

De nya brukningsmetoderna och de bättre maskinerna förde också med sig att hästar och oxar och även mannakraft inte längre behövdes i samma utsträckning. Landsbygden blev alltmer avfolkad. En rörelse som också påverkade landskapet var Egnahemsrörelsen. Denna innebar att storgodsen sålde av mark eller styckade upp arrendegårdar till små enheter, som lantarbetare kunde köpa för fördelaktiga statliga lån eller arrendera. Nytt i landskapet var också järnvägen. Hur spåren drogs fram i landskapet styrdes till stor del av sockerbetsodlingen, då man ville ha ett rationellt sätt att nå sockerbruken. Längs järnvägarna byggdes nya samhällen och småindustrier och handeln etablerade sig också här. Hit flyttade många från landsbygden. Med järnvägen spreds också nya växter, via frön från andra platser och länder längs järnvägsspåren.

Teknologins landskap

Under den första delen av 1900-talet skiljde sig inte jordbrukslandskapet så mycket från 1800-talslandskapet.

På de stora gårdarna fokuserade man visserligen på att modernisera och öka produktionen, men ute på de mindre gårdarna gick utvecklingen långsammare och lantbruken bedrevs mera traditionellt. Den riktigt stora förändringen skedde först efter andra världskriget. Landskapet karakteriserades nu alltmer av ett industriellt jordbruk genom ny teknik och ny markanvändning. Detta berodde dels på att tidigare trender och förändringar förstärktes, dels på att jordbrukspolitikerna förändrades och staten ville rationalisera och förbättra lantbruket. Jordbrukspolitikerna hade som mål – billig mat till konsumenterna och rimliga inkomster till producenterna. Styrningen var stark från centralt håll. Små enheter skulle bort och s.k. normjordbruk om minst 20 ha skulle bildas. Resultatet blev att utvecklingen gick mot större jordbruksenheter. Brukningsmetoderna blev mer specialiserade och mekaniserade och fälten blev större. Allt som allt ledde detta till att produktionen tog ordentlig fart. Men samtidigt som gårdarna blev färre blev också landsbygden alltmer avfolkad och människorna koncentrerades till samhällen med industrier och service.

För den vilda floran och faunan har allt detta betytt minskat antal växtplatser och livsmiljöer. Men allmänhetens och brukarnas miljömedvetande har samtidigt ökat under senare år och internationella överenskommelser har fattats på miljöområdet inom EU och genom de gemensamma nationella miljömålen arbetar man för en hållbar utveckling.

Dagens landskap och biologiska mångfald

Dagens landskap har vuxit fram under lång tid, under påverkan av markförhållandena, väder och vind och klimatförändringar. Till detta kommer människans påverkan genom olika brukningsmetoder och markanvändning. Detta är speciellt viktigt att betona, för mycket av det som idag värderas högt i naturvårdssammanhang har kommit till tack vare bondens brukningsmetoder och hans/hennes betesdjur, exempelvis ängs- och hagmarkerna med sitt rika växt- och djurliv. Många markägare /brukare gör också idag stora insatser t.ex. genom projektet "Greppa näringen" och genom att skapa dammar och våtmarker i landskapet.

Ystads kommun är ett jordbrukslandskap med ca 70 % odlad mark. Här är de små naturområdena, trädgårdarna med buskar och träd intill gårdarna, träd- och buskraderna, samt alléerna oerhört viktiga. Dels som reträttplatser för vilda växter och djur men också för vardagslandskapets skönhet.

Karta 1 illustrerar landskapet 2007 med avseende på viktiga områden för växt- och djurliv, eller sammantaget den befintliga eller potentiella möjligheten för stor biologisk mångfald och skönhet. Kartan är baserad på ortofotot från 2007, d.v.s. en flygbild som korrigerats för att bli skalriktig. Som stöd vid tolkningen har använts en äldre markanvändningsinventering, Länsstyrelsens och Jordbruksverkets ängs- och hagmarksinventeringar, m.m. samt kommunens kunskap om naturen i Ystadstrakten.

Med på kartan är skogsområden, träd- och buskrader, ängs- och hagmarker, vissa vallar och trädesmarker, energiskogsplanteringar samt trädgårdar och parker med träd och buskar. Även tillfälliga våtområden på åkermark och marker, som inte var uppodlade år 2007, har tagits med. Detta eftersom de, även om de är tillfälliga, har betydelse för den biologiska mångfalden i landskapet. Andra är kan det vara andra områden som tillfälligtvis inte odlas och som då kan ha betydelse för det vilda. Alla dessa områden har markerats med grön färg på kartan. Sjöar, dammar och öppna vattendrag har även lagts till utifrån fastighetskartan.

Hur man ska läsa kartan

Kartan är en bedömning av läget i landskapet med avseende på befintlig och potentiell biologisk mångfald i Ystads kommun år 2007. Alltså en ögonblicksbild som visar läget just då. Syftet med kartan är att visa att det i det odlade jordbrukslandskapet finns många områden med stor biologisk mångfald. Det är däremot viktigt att här påpeka att kartan inte visar strövområden eller annan allemansrättslig mark. Detta eftersom det i de grönmärkade områdena ingår privat mark såsom trädgårdar, parker eller annan mark som klassas som åkermark.

I avsnittet "Natur- och kulturmiljöer samt rörligt friluftsliv" (sid 81) behandlas vad allemansrätten innebär för rättigheter och inte minst viktigt begränsning-

arna och här finns också en utförligare beskrivning av de viktiga natur- och kulturmiljöerna i jordbrukslandskapet.

Landskapszoner i Ystads kommun

I en vetenskaplig studie som omfattar den västra delen av landskapet i Ystadstrakten (Ecological Bulletins 41) urskiljs tre olika landskapszoner som skiljer sig åt med avseende på landskapets topografi. Det inre backlandskapet i kommunens norra del, därefter det yttre backlandskapet samt kustlandskapet utmed kusten. Till denna indelning läggs nu också till en fjärde zon som omfattar slätten i öster. De olika landskapszonerna beskrivs kortfattat på följande sidor.

Litteratur m.m. till detta avsnitt:

- Ortofoto från 2007
- Natur i Ystads kommun, Ystads kommun, Naturvårdsnämnden 1989-90
- Länsstyrelsens och Jordbruksverkets ängs- och hagmarksinventeringar (från Länsstyrelsens och Jordbruksverkets hemsidor på nätet)
- Från Sandhammaren till Kullaberg - Naturvårdsprogram för f.d. Malmöhus län, Miljöenheten, naturresursfunktionen Skåne i utveckling 2003:52
- Ecological Bulletins 41. The cultural landscape during 6000 years in southern Sweden
- Kommunens kunskap om naturen i Ystadstrakten

Det inre backlandskapet (skogs- och sjölandskapet)

I kommunens norra del karakteriseras landskapet, förutom av brukad åkermark, av större skogsområden i anslutning till Krageholmssjön, Ellestadsjön och Fyledalen. Skogsområdena har lång kontinuitet och hyser

ett rikt växt- och djurliv. De två sjöarna Krageholmsjön och Ellestadsjön är viktiga inslag i landskapet, liksom ett stort antal mindre små våtmarker, dammar och åkerholmar. Flera av kommunens värdefulla ängs- och hagmarker med intressant flora och fauna finns också i denna del av kommunen liksom de vackra alléerna i anslutning till Krageholm och Högestad.

Speciellt utmärkande:

- Större skogsområden
- Ängs- och hagmarker
- Alléer och åkerholmar

Det inre backlandskapet. Foto: Rickard Bergendahl.

Det öppna backlandskapet (öppet jordbrukslandskap)

Det yttre backlandskapet karakteriseras av den speciella topografin med markerade kullar och dalar. Landskapet är ett öppet jordbrukslandskap, större skogsområden är färre än i kommunens norra del och kon-

centrerade till godsens Charlottenlund, Marsvinsholm och Bjärsjöholm.

Viktiga vattendrag i området är Charlottenlundsbäcken och Svarteån och i delar av området finns flera småvatten och åkerholmar. Vackra alléer finns också i anslutning till godsens.

Speciellt utmärkande:

- Backlandskapet med kullar och dalar
- Småbiotoper såsom alléer, åkerholmar
- Trädgårdar/parker

Öppet backlandskap, vid Kärragården. Foto: Richard Bergendahl.

Slätten i öster

Slätten öster om Ystad skiljer sig från kommunens övriga del. Här är landskapet en svagt böljande slätt sänar som på backarna vid Köpingsberg och Hörupsåsen. Utblickarna i det öppna landskapet är viktiga. Öja mosse och Ingelstorps mosse är större öppna ängs- och betesmarker men skogsområden saknas så gott

som helt, så när som på skogen söder om Köpingebro och Tosterupsskogen (i Tomelilla kommun) norr om kommungränsen. Öppna vattendrag, trädrader och åkerholmar liksom vårdträd och lummiga trädgårdar i anslutning till gårdar och hus är här extra viktiga för det vilda i det annars helt uppodlade jordbrukslandskapet.

Speciellt utmärkande:

- Det öppna landskapets vida vyer
- Öppna vattendrag
- Vårdträd och lummiga trädgårdar

Slättlandskapet i öster, norr om Käseberga. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

Kusten

Kommunens kust har många höga naturvärden att slå vakt om. Här finns fantastiska badstränder, ängs- och hagmarkerna vid Skarviken, Hammarsbackar och Käseberga och skogsområdena Sandskogen, Hagestad

och Sandhammaren. Floran och faunan är på flera platser så speciell och skyddsvärd att områden avsatts som naturreservat och/eller pekats ut som Natura 2000-områden.

Speciellt utmärkande:

- Stränderna för bad och rekreation
- De speciella naturvärdena
- Den oexploaterade kusten

Sandhammaren. Stillbild från filmen Bo i Ystad.

Vegetation i Ystadsområdet

Landskapet och den vegetation som vi har idag har utvecklats under lång tid genom klimatförändringar och människans påverkan. Men trots att en stor del av kommunens landareal är uppodlad, så finns många unika naturområden med stor biologisk mångfald och många sällsynta växt- och djurarter.

Vegetation och omvärldsfaktorer

Vegetationen i ett område beror på flera olika faktorer, som tillgång på vatten, näringsförhållandena i marken och hur marken har brukats. För att få ett praktiskt och hanterbart system för naturen på land brukar man skilja ut de olika huvudtyperna hed, äng, stäpp och myrmark. Sambandet mellan huvudtyperna och miljöfaktorerna vatten och näring gör att man i sin tur delar in huvudgrupperna i ytterligare undergrupper. Nordiska Ministerrådet har beskrivit de olika vegetationstyperna i Norden med avseende på förekomsten av och vilka växter som är vanliga på olika marker. Krustätel-typen domineras t.ex. av gräset krustätel (*Deschampsia flexuosa*). En gemensam indelning med övriga Europa finns också för olika s.k. Natura 2000-typer.

Kvävegynnad vegetation

Höga kvävehalter förekommer naturligt i naturen t.ex. längs havsstränder, där tång sköljts upp och ruttnat. Här trivs olika mallor (*Atriplex sp.*), brännässla (*Urtica dioica*), gräbo (*Artemisia vulgaris*) och kustbaldersbrå (*Matricaria maritima ssp. maritima*) m.fl. arter.

Kväve och näringsämnen frigörs också naturligt när träd och buskar avverkas och en stor mängd av trädens och buskarnas fina rötter - rotträderna - dör. Näringen blir då tillgänglig för markvegetationen och detta gynnar bl.a. kväveälskande arter som hallon. Denna s.k. röjningsgödslingseffekt användes förr i det gamla bondesamhället för att få nya odlingsytor.

Ca 20-30 kg kväve per hektar och år kommer också via luftföroreningar till de skånska jordarna. Effekten av kvävenedfallet märks speciellt under trädkronor och i anslutning till buskbryn, eftersom kväve som fångats upp i bladverket tvättas ut då det regnar. Hundkex (*Anthriscus sylvestris*) vid vägkanten, gula fält av maskros (*Taraxacum arter*), hundäxing (*Dactylis glomerata*), knylhavre (*Arrhenatherum elatius*) och brännässlor (*Urtica dioica*) indikerar en kvävepåverkad vegetation.

På ängs- och hagmarker leder en ökad kvävetillgång till att starkväxande arter tränger undan mera konkurrenssvaga örter. Speciellt starkväxande, kvävegynnade växtarter gynnas istället genom den ökade mängden lättillgängligt kväve i marken, t.ex. brännässla (*Urtica dioica*), hundkex (*Anthriscus sylvestris*), maskros (*Taraxacum arter*), knylhavre (*Arrhenatherum elatius*) och tomtskräppa (*Rumex obtusifolius*). Betesdjurens spillning påverkar också artsammansättningen speciellt om betesdjuren stödutfodras eller har tillgång till kväverikt bete i anslutning till den annars ogödslade betesmarken. Resultatet blir sammantaget en mera trivial flora.

Heden karakteriseras av mindre näringskrävande risartade växter, saftfattiga gräs med fast uppbyggnad, enstaka örter och en del mossor och lavar. Vanligtvis är artsammansättningen och artantalet lågt. Marken är ofta relativt torr, har lågt pH och är fattig på lättillgängliga växtnäringsämnen. Heden kan ytterligare delas in i hed och fukthed.

Ängen har mer näringskrävande arter och här saknas de risartade växterna och lavarna. Karakteristiskt är däremot saftiga, bredbladiga gräsarter och flera, ofta storbladiga, saftiga örter. Ängsväxtsamhällena är också vanligen artrika. Ängen kan ytterligare delas in i torr, frisk och fuktig äng samt kalkfuktäng.

Stäppen kännetecknas av en kalkgynnad vegetation och är oftast kulturbetingad då den har utvecklats under inflytande av betesdjur. Typen är annars lik hed och äng men har kalkgynnade arter. Stäppen kan ytterligare delas in i stäppartad eller örtrik torräng och sandstäpp.

Myrmarkerna kännetecknas av ris, örter och ett antal gräsliknande växter, särskilt halvgräs. Flera av arterna har luftvävnad i växternas underjordiska delar för att kunna växa i de våta markerna. Annars är många arter gemensamma med äng- och hedväxtsamhällena. Myrmarken kan ytterligare delas in i mosse, fattigkärr och rikkärr.

Litteratur till detta avsnitt:

Emanuelsson, U, m.fl. Det skånska kulturlandskapet, Lund 2002.
Sjörs, H, Nordisk växtgeografi, Bonniers 1960
Den nordiska Floran Bo Mossberg el.al.1992
<http://info.slu.se> – energiskog
Faktablad 5/98 Biobränslen från jordbruksmark, Svenska biogasföreningen
Stad & Land Nr. 160 1998, Att anlägga skogsbryn
Skyddsvärda trädmiljöer i Skåne, Per Blomberg.
Egna iakttagelser

Skogsmark och träd- och buskbevuxen mark

Skogarnas utveckling påverkas av klimat, tillgång på vatten, jordart, topografi, hur gammal skogen är och om skogen är planterad eller har fått utvecklas fritt, samt hur den gallrats eller på annat sätt påverkats av människor och/eller djur. Idag påverkar sannolikt också nerfallet från luften, t.ex. i form av ammonium och kväveoxider, skogens utveckling. Detta gäller särskilt under förnyings- eller frögröningsperioderna.

De flesta skogsområdena i kommunen är planterade medan spontanetablerad skog är mindre vanlig. Förutom våra för regionen naturligt förekommande trädarter samt gran och lärk, planteras också tysklönn eller sykomorlönn (*Acer pseudoplatanus*) och rödek (*Quercus rubra*). Tysklönnen härstammar från Centraleuropa. Arten är på kraftig frammarsch och sprider sig lätt från planteringar in i intilliggande skogar. Rödeken härstammar ursprungligen från Nordamerika men finns idag naturaliserad här och var i Sydsverige.

Övergångszonen mellan skogen och omgivningen det s.k. skogsbrynet är oftast en mycket speciell miljö. Skogsbryn kan bestå av glesa träd, en blandning av glesa träd och buskar, eller ha höga och låga buskar. Skogsbrynet kan också vara en zon med högt gräs. I alla fallen är detta en värdefull reträttplats för många växt- och djurarter som annars är knutna till mera halvöppna ängs- och hagmarker. Skogsbrynet fungerar

också som en förbindelselänk mellan olika naturområden och blir på så sätt en möjlig spridningskorridor för växter och djur i landskapet.

Man kan skilja på olika skogstyper beroende på vilka trädslag som ingår i skogen, t.ex. granskog, bokskog, ekskog osv. Man kan också dela in skogsmarken beroende på fältskiktet, d.v.s. sammansättningen av de gräs, örter och ris som växer på marken.

Bokskog

I ung bokskog saknas som regel buskar och fältskiktet är oftast dåligt utvecklat eller saknas nästan helt. I skogskanterna brukar ofta björk, ek och rönn etableras spontant. Efter den första gallringen etablerar sig också lövbuskar, gräs och örter inne i skogen. Buskskiktet består då ofta av unga bokplantor. På våren pryds marken i gles bokskog ofta med mattor av vitpipor (*Anemone nemorosa*) och ibland på bättre mark

Fyledalen. Foto: Itta Johnson.

också med gulsippa (*Anemone ranunculoides*), nunneört (*Corydalis intermedia*) och värlök (*Gagea lutea*). Stora bestånd av ramslök (*Allium ursinum*) finns också på riktigt bördiga, fuktiga platser.

På magrare marker med sura och podsolerade jordar, där ytlagret och salter har urlakats och anrikas i lägre jordskikt, är gräset krustätel (*Deschampsia flexuosa*) vanligt. Andra vanliga växter här är skogsstjärna (*Trientalis europaea*), ekorrbar (*Maianthemum bifolium*) och ibland i gläntor blåbär (*Vaccinium myrtillus*). Dessa skogar har ibland mäktiga förnalager med ofullständigt nedbrutna boklöv och fältskiktet kan därför ibland saknas helt. Förutom bok finns i trädsiktet ofta en inblandning av andra trädarter som gran, ek och björk och

Kommunens större skogsområden:

- Bokskogslädda sluttningar i Fyledalen och Nyvångskogen med bokskog avbruten av granplanteringar.
- Skogarna vid Ellestadsjön och Krageholmssjön med bok och ädellövskogar och barrplanteringar.
- Bergsjöholmsskogen med delvis mycket gammal bokskog.
- Lilleskog väster om Ystad med planterad ek- och tallskog.
- Ystads Sandskog som ursprungligen planterades för att binda sanddynerna och hindra sandflykten. I dag har skogen utvecklats till en varierad barr- och lövskog.
- Hagestad – Sandhammaren, ursprungligen planterad som skyddsskog med inslag av gammal, lågväxande, buskformig s.k. ekrattskog. Skog som är karakteristisk för vind- och saltexponerade lägen.

om skogen har lång kontinuitet finns ofta en rik lavflora. Skogstypen kallas krustäteltyp eller hedbokskog eller, enligt Natura 2000-bedömningen, bokskog av fryletyp. På lite bättre marker med neutrala, mullrika jordar är fältskiktet ofta dominerat av harsyra (*Oxalis acetosella*) och på ännu lite bättre marker dominerat av gulplister (*Lamiastrum galeobdolon ssp. galeobdolon*). I båda typerna finns ofta också inslag av olika bredbladiga gräs. I fuktiga, riktigt bördiga bokskogar är skogsbingel (*Mercurialis perennis*) ofta den helt dominerande arten. Förutom bok finns också ibland en inblandning av alm och ask i trädsiktet. Skogstyperna benämns efter de dominerande arterna d.v.s. harsyratyp, gulplistertyp och skogsbingeltyp, eller enligt Natura 2000-bedömningen, "bokskog av örtrik typ".

Ädellövskog

Till ädla trädslag räknas alm, ask, ek, lind och lönn, samt, efter 1984 års ädellövskogslag, även bok, avenbok och fågelbär. Enligt definitionen ska en ädellövskog ha minst 70 % lövträd och minst 50 % av dessa ska vara ädla lövträd. Buskskiktet är för det mesta artrikare i ädellövskogen än i den rena bokskogen och vanliga buskar är hassel, hagtorn och fläder. I ädellövskogen finns samma fältskiktstyper som i bokskogen men ofta är typerna artrikare. I krustäteltypen hittar man t.ex. också ängskovall (*Melampyrum pratense*), ekorrbar (*Maianthemum bifolium*) och liljekonvalj (*Convallaria majalis*). Speciellt i ekskogar kan liljekonvaljen i gynnsamma lägen bli helt marktäckande.

I skogar på bättre marker finns tillsammans med andra vanliga arter sydlundarv (*Stellaria nemorum ssp. glochidosperma*), buskstjärnblomma (*Stellaria holostea*) och skogsviol (*Viola riviniana*). Vanliga gräs i näringsrikare ädellövskogar är lundgröe (*Poa nemoralis*), hässlebrodd (*Milium effusum*) och lundslok (*Melica uniflora*). Skogsbingeltypen finns också här och i fuktiga partier växer ofta också ormbunkar, som t.ex. majbräken (*Athyrium filix-femina*), och i riktigt fuktiga skogar finns älgört (*Filipendula ulmaria*).

Ädellövskogarna delas enligt Natura 2000 in i ett antal typer: "Äldre ekskogar på sura sandiga marker" - ekskogar med inblandning av björk, rönn och ibland även asp i trädsiktet. Hit räknas också s.k. krattskog med senvuxna låga och knotiga träd, sådan som finns längs kusten vid Hagestad- och Sandhammarenområdet. "Ek-avenbokskog av buskstjärnblommatyp" är en annan typ som finns på friska, fuktiga jordar och har ett visst inslag av andra lövträd och hassel. Karaktärsarter här är förutom vanlig ek - avenbok och berggek, murgröna (*Hedera helix*), skogsbingel (*Mercurialis perennis*), buskstjärnblomma (*Stellaria holostea*), vitsippa (*Anemone nemorosa*), liljekonvalj (*Convallaria majalis*), gulplister (*Lamiastrum galeobdolon ssp. galeobdolon*), bergslok (*Melica nutans*), lundgröe (*Poa nemoralis*) m.fl. Denna skogstyp finns t.ex. utmed Krageholmssjön, i Nyvångsskogen och i Fyledalen. Typen "Lind-lönnskogar i sluttningar och raviner" finns på de branta sluttningarna i Fyledalen. Karaktärsar-

terna för skogstypen är bl.a. lind, ek, hassel, bergesk, lönn, alm och ask. Vanliga örter är vitsippa (*Anemone nemorosa*), harsyra (*Oxalis acetosella*), skogsbingel (*Mercurialis perennis*), trolldruva (*Actaea spicata*), liljekonvalj, (*Convallaria majalis*) och gräset lundgröe (*Poa nemoralis*).

Fuktlövskog

På fuktig skogsmark växer naturligt klibbal, glasbjörk och/eller ask, hägg, samt olika videbuskar (*Salix*-arter). I fältskiktet dominerar ofta den högväxta örten älgört (*Filipendula ulmaria*). Andra vanliga arter är humleblomster (*Geum rivale*), strandklo (*Lycopus europaeus*) och strandlysing (*Lysimachia vulgaris*). På våren finns här ibland också kabbleka (*Caltha palustris* ss. *palustris*), samt svalört (*Ranunculus ficaria*) och vitsippa (*Anemone nemorosa*) där det inte är så blött.

I alskogar brukar det utvecklas s.k. ”socklar” med torrare partier där alarna växer och här frodas ofta olika ormbunksarter, som majbräken (*Athyrium filix-femina*), skogsbräken (*Dryopteris carthusiana*) och lundbräken (*D. dilatata*). Här växer också harsyra (*Oxalis acetosella*) och skogsstjärna (*Trientalis europaea*) och andra arter som annars växer på lite torrare platser. Mellan socklarna är det riktigt blött och här står ofta vatten. Här finns kärrvegetation med olika högväxande starrarter, som t.ex. bunkestarr (*Carex elata*). Gräset grenrör (*Calamagrostis canescens*) är också ett vanligt inslag här, liksom örterna besksöta (*Solanum dulcamara*), kabbleka (*Caltha palustris* ssp. *palustris*) och gul svärdslilja (*Iris pseudacorus*).

En av två Natura 2000-typer som närmast liknar kommunens fuktlövskogar på bättre marker har benämnts ”*Alluviala lövskogar som tidvis är översvämmade*”. Enligt

definitionen ska den finnas i låglänta områden och längs vattendrag. Typen finns t.ex. vid Krageholmsjön, i Ljungatorpskärret och i Fyledalen. Den andra

Fuktlövskog i Skogshejdan. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

Natura 2000-typen har benämnts ”Lövsskogar av fennoskandisk typ” och det är den som finns på översilad eller genomsilad mark där träden vanligtvis står på socklar. Den finns t.ex. i Ystads Sandskog och Nyvångsskogen.

Övrig lövskog

Beteshagar som inte längre betas växer så småningom igen till skogsmark. Snabbväxande träd som björk förekommer vanligen i det första igenväxningsstadiet. Så småningom etableras också andra trädarter som bok och ek, beroende på vilka arter som finns i närheten. Ofta finns också ett rikligt och varierat buskskikt. Fältskiktets sammansättning beror på jordmänen, men i ett tidigt igenväxningsstadium finns de växter som är karakteristiska för betesmarker delvis kvar. Alltefter som skogen tättnar kan mera skuggtåliga arter etablera sig och man hittar samma fältskiktstyper som i de tidigare beskrivna lövskogarna.

Energiskog

Energiskog är en jordbruksgröda som har blivit ett alltmer vanligt inslag i landskapet. Den består av olika buskformiga videväxter (*Salix*-arter) och får väl snarast betraktas som buskskog. I Sverige odlas bl.a. korgvide (*Salix viminalis*) och vattenpil (*Salix dasyclados*) som båda är mycket snabbväxande i unga år. Energiskogen planteras med sticklingar och skördas ungefär vart fjärde år. Efter skörden växer nya skott ut från stubbarna och salixodlingen kan skördas på så sätt i bortåt 30 år.

Ofta är buskskogarna mycket täta och eftersom de också skördas så ofta hinner inte något riktigt fältskikt utvecklas. De fungerar däremot bra som skydd för fåltvilt. Energiskog finns t.ex. i kanten på Öja mosse.

Barrskog

Av barrtäden tall, gran och lärk är det bara tallen som ursprungligen förekommer naturligt i södra Skåne, övriga arter är planterade. Skogar med gran, tall och lärk är i ungt stadium oftast täta och busk- och fältskikt saknas. Men efter gallring etablerar sig även här buskar, gräs och örter. Druvfläder och småbjörkar är t.ex. vanliga i buskskiktet i planterad, gles granskog. Vilka arter som kommer att dominera i fältskiktet beror på jordmän m.m., men ofta är barrskogarna fattigare på arter än lövskogarna. Vanliga arter på magrare marker är ljung (*Calluna vulgaris*), krustätel (*Deschampsia flexuosa*), lingon (*Vaccinium vitis-idaea*) och blåbär (*Vaccinium myrtillus*). På bättre mark hittar man samma arter som i lövskogen men ofta förekommer växterna mera fläckvis, då marken delvis är täckt med barr. Ett vanligt, trevligt inslag i äldre, gles barrskog är olika storvuxna ormbunkar. Barrskogen avverkas normalt efter ca 60 – 70 år så riktigt gammal barrskog är inte så vanlig. Undantag från detta är t.ex. Ystads Sandskog, där gamla barrträd sparats.

I Ystadstrakten har bara urskilts en Natura 2000-typ för barrskog, nämligen ”Trädklädda sanddyner”. Denna förekommer längs kusten på gamla sanddyner vid

Sandhammaren – Käseberga och i Sandskogen. Typen omfattar både naturliga och seminaturliga skogar som huvudsakligen består av tall och buskformig ek- och björkskog. Jordmänen är i regel näringsfattig och marken är bevuxen med ris, mossor och lavar. Karaktärsarter är ljung (*Calluna vulgaris*), lingon (*Vaccinium vitis-idaea*), tallört (*Monotropa hypopitys* var. *hypopitys*), väggmossa (*Pleurozium schreberi*) och bägarlavar (*Cladonia*-arter).

Alléer och gammelträd

Träd som under lång tid fått växa fritt och utvecklas till vidkroniga trädjättar är värdefulla i sig som vackra inslag i landskapet. De är också ofta en bra biotop (livsmiljö) för mossor, lavar, svampar, insekter, fladdermöss och fåglar. Flera sällsynta arter är också ofta knutna till miljöer med gamla träd. Riktigt gamla träd kan man många gånger hitta i anslutning till de större godsens, där de sparats i skogsdungar, hagar, parker och i alléerna fram till godsens. Vidkroniga gamla träd finns också i Baldringetrakten, där stora områden med gammal ängs- och hagmark är bevarade. Detsamma gäller för området vid Sandhammaren. Under 1600- och 1700-talet skattades ekskogen här hårt och när skogen återplanterades, blev det med tall. Fortfarande finns dock en del av den gamla ekskogen kvar, s.k. ekkratt som kännetecknas av lågväxande, knotiga, snedvridna buskformiga träd. Trots att träden är små kan de ha en så hög ålder som upp mot 300 år.

Ängs-, hag- och betesmark

I Ystads kommun finns flera ängs-, hag- och betesmarker med höga naturvärden. Exempel på några sådana i kommunens norra del är Getaryggarna, Skogshejdan, Skogshuset, Oxhagen, Ljungatorpskärrer, Högestads mosse och Fårarp samt utmed kusten Hammars backar och Käsebergaåsen. Ängs- och hagmarker har hävdats (brukats) på olika sätt. Man brukar skilja på slättermark och betesmark. Vanligast i Ystads kommun är olika typer av betesmarker medan slättermarker är mycket sällsynta.

Ängs- och hagmarkernas växter är starkt beroende av hävdens inriktning och intensitet. Växterna har under lång tid anpassat sig till att tåla att bli avhuggna, avbitna eller trampas på. De som inte tål detta har konkurrerats ut av andra mera tåliga arter. Artsammansättningen påverkas också av hur kraftigt betetrycket är, när betessäsongen börjar och vilka betesdjur som används. Vid svagt betetryck eller om hävden helt upphör gynnas växter som tål beskuggning. De växtarter som anpassat sig till mycket speciella miljöer kan utnyttjas som indikatorarter på en viss hävdform, hävdintensitet, kontinuitet i hävden, näringförhållanden eller dylikt. De här arterna är särskilt känsliga ur ekologisk synvinkel eftersom de ofta påverkas snabbt om förhållandena ändras.

Till de artrikaste markslagen i jordbrukslandskapet hör slätterängarna och särskilt de fuktigare partierna

Äldre ek i Oxhagen. Foto: Richard Bergendahl.

har en artrik flora. Över 40 olika blom- och gräsarter kan här finnas på en kvadratmeter.

Slätterängarna har nästan helt försvunnit genom att de överförts till betesmarker och detta har medfört att ängarnas flora har förändrats till arter som tål bete. Men många av ängarnas och betesmarkernas arter är ändå samma och även betesmarkerna är artrika.

Ängs- och hagmarkerna kan beskrivas på olika sätt:

- Öppen ängs- och hagmark
- Träd- och buskrik hagmark
- Buskrik hagmark/fäladsmark

Öppen ängs- och hagmark

Den öppna ängs- och hagmarken saknar helt träd alternativt har bara glest stående träd eller buskar, beroende på ett intensivt bete i kombination med röjning och avverkning av träd och buskar. Stenar och block kan vara mer eller mindre vanliga i den öppna hagmarken beroende på om marken varit uppodlad i äldre tid. Spår efter äldre odlingar kan man se genom att det ofta finns större eller mindre stenfria ytor och odlingsrösen (högar med sten som lagts upp vid röjningar för att få odlingsmark).

Öppen hagmark är den hagmarkstyp som är vanligast förekommande i kommunen. Den mest kända är kanske den som finns vid Ales stenar på Käsebergaåsen. Utöver det kulturhistoriska värdet med skeppssätt-

Slätterindikerande arter

Slättern innebär att alla växter årligen huggs av på i stort sett samma höjd över markytan. De här arterna tål slätter, men däremot oftast inte bete. Undantag är om betet sker sent på säsongen så att växterna dessförinnan hunnit blomma och sätta frön. Arter som har anpassat sig till slätter är t.ex. höskallra (*Rhinanthus serotinus*), slätterfibbla (*Hypochoeris maculata*), smörbollor (*Trollius europaeus*), svinrot (*Scorzonera humilis*), ängsskära (*Serratula tinctoria*) och hartmanstarr (*Carex hartmanii*).

Betesindikerande arter

Växter som gynnas av bete är sådana arter som har låg växtpunkt. Det kan innebära att de växer i en rosett tätt tryckt till marken eller att de sprider sig med utlöpare, skyddar sig med taggar och tornar eller inte är goda att äta för betesdjuren. Arter som tyder på mycket långvarigt bete är t.ex. kattfot (*Antennaria dioica*), jordtistel (*Cirsium acaule*), bockrot (*Pimpinella saxifraga*), knölsmörlblomma (*Ranunculus bulbosus*), borsttåg (*Juncus squarrosus*), vårstarr (*Carex caryophylla*) och knägräs (*Danthonia decumbens*).

Sent bete

Sent bete gör att många arter hinner blomma och gå i frö innan betesdjuren släpps in i hagen. Detta är en förklaring till att sådana betesmarker har många arter som är gemensamma med slättermarker. En annan förklaring är att marken tidigare kan ha varit slättermark. De direkt trampkänsliga slätterindikerande arterna klarar däremot inte det årliga betet. Arter som är typiska för marker som betas sent på sommaren är t.ex. slättegubbe (*Arnica montana*), sommarfibbla (*Leontodon hispidus*), ängsskallra (*Rhinanthus minor*) och ängsruta (*Thalictrum flavum*). Andra vanliga växter på betesmark är annars smörblomma (*Ranunculus acris*), hönsarv (*Cerastium fontanum*), ängssyra (*Rumex acetosa*), ängsgröe (*Poa pratensis*) och maskros (*Taraxacum*-arter).

ningen Ales stenar har området också stora biologiska värden. Floran är rik på de ogödslade, välbetade markerna. Detta trots att området delvis var uppodlat så sent som på 1950-talet.

Det finns flera olika Natura 2000-typer som passar in på öppna ängs- och hagmarker. Längs kusten i Sandhammaren - Käsebergaområdet finns typen "Gräsmarksdyner med borsttätel och rödven" på torr, silikatrik sand. Typiskt är att den är betingad av störningar som tramp och omfattar mer eller mindre instabila gräsmarker. Karaktärsarten är borsttätel (*Corynephorus canescens*). Andra vanliga arter är värtätel (*Aira praecox*), sandsvingel (*Festuca polesica*), sandstarr (*Carex arenaria*), vårspärgel (*Spergula morisonii*), sandkrassing (*Teesdalia nudicaulis*), rödven (*Agrostis capillaris*) och ett antal olika lavar (*Cladonia* m.fl.). Karakteristiskt är också att det ofta förekommer en rikedom av annueller (ettåriga växter).

En annan Natura 2000-typ är "Sandstappen". Även denna finns längs Sandhammaren - Käsebergaområdet. Vegetationstypen är knuten till torra, solexponerade marker på kalkrika, mer eller mindre humusfria, näringsfattiga och väldränerade sandjordar. Viktigt är att det finns markblottor i vegetationstäckets. En karaktärsart för sandstappen är tofsäxing (*Koeleria glauca*). Ytterligare en Natura 2000-typ längs kusten är "Torra hedar". Denna typ har stor variation beroende på underlag, successionsfas (u

tvecklingsfas), fuktighet och hävdintensitet. Denna typ finns förutom längs kusten också på Skogshusets enefälad.

Den marktyp som utvecklas på torra till friska, kalkfattiga jordar benämns "Artrika torra - friska låglandsgräsmarker". Kännetecknande för dessa är lång kontinuitet i betesdrift och att de längre tillbaka i tiden kan ha varit hävdade med slätter. De har ofta en artrik vegetation med hävdgynnade kärlväxter och svampar. Träd kan förekomma med upp till 25 % krontäckning. Fältskiktet varierar och vanliga är mer eller mindre artrika fårsvingel- och rödvesssamhällen.

På fuktiga marker med stort inslag av kalk, lera eller torv finns "Fuktängar med blåtätel eller starr". Sådana fuktängar finns på både hävdade och ohävdade marker. På neutrala till alkaliska, kalkrika jordar med varierande vatteninnehåll är typen relativt artrik. Här ingår bl.a. kalkfuktängarna. På surare jordar, som ibland är torrvika, finns istället blåtätel, tåg- och starrarter.

På igenväxande fuktiga marker i kantzonen längs vattendrag, i betesmarker och i skogsbryn utbreder sig "Högörtängar". Sådana utvecklas bl.a. på friska - fuktiga betesmarker som håller på att växa igen.

Träd- och buskrik hagmark

Det finns hagmarker med träd och buskar av olika slag. Ekhagen domineras av ekar och björkhagen som

namnet antyder av björk och i blandlövhagen finns flera olika trädarter. Ofta är marken blockrik och partier med fuktstråk är vanliga i hagmarken. Fuktstråken domineras nästan alltid av klibbal med inslag av björk och vide.

En Natura 2000-typ knuten till träd- och buskrika hagmarker är ”*Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ*”. Denna omfattar hagar med björk, ek eller andra trädslag och också öppna betesmarker med skogsdungar och skogsbetesmark med en krontäckning på minst 25 %. Vegetationen varierar, men några typiska arter som kan nämnas är gökärt (*Lathyrus linifolius*), kattfot (*Antennaria dioica*), svinrot (*Scorzonera humilis*) och skogsklöver (*Trifolium medium*). Ofta finns också flera olika intressanta lavar och svampar på träden.

Buskrik hagmark/fäladsmark

En tredje hagmarkstyp är den med taggiga buskar som slån (*Prunus spinosa*), hagtorn (*Crataegus*-arter)

Litteratur:

Ängs- och hagmarker i Ystads kommun, Länsstyrelsen i Skåne län, Rapportserien Skåne i utveckling, ISSN 1402 – 3393, 1998,

Länsstyrelsens rapport - Underlagsmaterial till Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet Etapp 1 – Biologiska värden, 1996.

Emanuelsson, U, m.fl. Det skånska kulturlandskapet, Lund 2002

www.lansstyrelsen.se/skane (information om Natura 2000)

samt spridda ädellövträd och björkar. Denna finns bl.a. i områden med lerskiffer – gnejsmorän. Stenar och block förekommer mer eller mindre rikligt och i terrängsvackor finns små fuktpartier med enstaka alar.

På lite magrare marker utbreder sig den s.k. fäladsmarken. Fäladsmarken är en naturtyp som har begränsad geografisk utbredning. Den finns i Skåne, Danmark och norra Tyskland. I övriga Sverige motsvaras den dels av de västsvenska trädlösa ljunghedarna, dels av den betade skogen på f.d. utmark (allmänningar). I äldre tider var fäladsmarken viktig som betesmark, men också som kommunikationsled. Den var knuten till de magraste moränmarkerna som inte var så gynnsamma att odla. Enbusken är mer eller mindre vanlig här och grässvålen har inslag av ljungtuvor, fuktstråk och torrhedspartier.

Många tidigare fäladsmarker har idag försvunnit genom att de planterats igen med skog eller att de genom naturlig igenväxning övergått till skogsmark. I Ystads kommun finns Skoghusets enfälad söder om Fyledalen som ett exempel på denna naturtyp

Motsvarande Natura 2000-typ benämns ”*Enbuskmark på hedar eller kalkgräsmarker*”. Typiska arter är bl.a. kattfot (*Antennaria dioica*), slättergubbe (*Arnica montana*), knägräs (*Danthonia decumbens*) och vildlin (*Linum catharticum*).

Havet och kustmiljön

Havsmiljön längs kommunen karakteriseras av en öppen kustlinje utan öar. Både rena sandstränder och steniga stränder förekommer längs kusten.

Vegetationen på stränderna varierar beroende på hur exponerad stranden är för vind och vågor. Närmast vattnet saknas vanligen vegetation men ibland bildas här s.k. driftvallar. Driftvallarna uppkommer genom att tång, vass eller annan vegetation som drivit med vattnet, genom strömmar och vågrörelser, lagrats upp som små ”vallar” längs stränderna. Här växer näringskrävande arter t.ex. olika mallor (*Atriplex* - arter). Natura 2000-typen kallas ”*Annuell vegetation på driftvallar*”, dvs. de är ofta bevuxna med ettåriga växter.

På steniga stränder finns Natura 2000-typen ”*Perenn vegetation på steniga stränder*”. Den karakteriseras av flerårig vegetation och finns på de övre delarna av klapperstensstränder. Viktiga karaktärsarter är strandkål (*Crambe maritima*), saltarv (*Honckenya peploides*), strandråg (*Leymus arenarius*), strandkvickrot (*Elytrigia juncea*) och strandkvanne (*Angelica archangelica ssp. litoralis*).

Lite högre upp på stranden växer de stora dyngräsen strandråg (*Leymus arenarius*) och sandrör (*Ammophila arenaria*). Dyngräsen bromsar vinden och då avlagras en del av sanden och detta gör att det bildas sanddynner. De färska sanddynerna närmast havet (vita dyner-

na) är näringsrika medan dynerna längre inåt land (grå dynerna) genom urtvättning är näringsfattigare. Här överväger andra lågväxande arter som krypvide (*Salix repens ssp. repens*), sandstarr (*Carex arenaria*) och borsttätel (*Corynephorus canescens*) och sanden täcks också ofta av mossor och lavar. Dyngräsen är däremot mindre vanliga på de grå dynerna.

Uppgifter till detta avsnitt är hämtat från:

<http://sv.wikipedia.org> - Märgelgrav.

<http://www.ne.se/märgling> (nationalencyklopedin).

Data framtagna inom ramen för svensk miljöövervakning Krageholm 2003 och Ellestadsjön 1997.

Data från Länsstyrelsens rapport De sydöstkånska sjöarna från 1998.

Fisken i Skånes åar och bäckar.

Nybroån 2000 årsrapport från Nybroåkommittén.

Jordbruksverkets broschyr "Småvatten och våtmarker i odlingslandskapet.

Skånska rekognoseringskartan - Våtmarksutbredning i början på 1800-talet.

Lantmäteriets fastighetskarta - Våtmarksutbredning idag.

Undervattensvegetation längs Skånes syd- och västkust Länsstyrelsen i Malmöhus län 1996:35.

Inventering av ålgräsängar längs Skånes kust, Länsstyrelsen i Skåne län 2005.

Syd kustens Vattenvårdsförbund årsrapport 2003.

<http://www.vattenkikaren.gu.se>.

Sjörs, H. Nordisk växtgeografi.

Egna iakttagelser.

Natura 2000-typen "Embryonal vandrande sanddyner" omfattar förstadier till sandbildningar. Dessa består av krusningar, "ripples", eller upphöjda sandområden och finns i den övre delen av stranden vid basen av de stora sanddynerna. Karaktärsarter här är strandkvickrot (*Elytrigia juncea*), saltarv (*Honckenya peploides*) och marviol (*Cakile maritima ssp. maritima*).

Natura 2000-typen "Sanddynområden med krypvide/sandvide" finns mellan sanddynerna i kustområden. Här varierar markfuktigheten dels beroende på grundvattennivån, dels på sandavlagringen genom sanddrift. Detta ger i sin tur upphov till skiftande vegetationstyper. Krypvide (*Salix repens ssp. repens*) och sandvide (*Salix repens ssp. argentea*) är två viktiga karaktärsarter här.

Strandråg. Foto: Fredrik Ekblad.

Natura 2000-typen ”*Permanent sanddyner med örtvegetation*” är sanddyner som så gott som helt är beväxta med gräs, mossor och lavar. Karaktärsarter är borsttätel (*Corynephorus canescens*), rödsvingel (*Festuca rubra* spp. *rubra*), sandstarr (*Carex arenaria*), gulmåra (*Galium verum* spp. *verum*), sandtimotej (*Phleum arenarium*), sandskruvmossa (*Tortula ruraliformis*), hårbjörnmossa (*Polytrichum piliferum*) och bägarlav (*Cladonia*-arter).

Bildningen av sanddyner är mer eller mindre omfattande längs Ystads kust. På vissa avsnitt saknas dynerna nästan helt där stranden är stenig och inåt land övergår vegetationen ibland direkt i ängs- och/eller hedvegetation.

Andra Natura 2000-typer längs kusten, längre inåt land, är de som beskrivits tidigare (sid. 37) d.v.s. ”*Gräsmarksdyner med borsttätel och rödven*”, ”*Sandstappen*”, ”*Torra hedar*” och ”*Artrika torra – friska låglandsgräsmarker*”.

Plankton

I det fria vattnet finns små växter, djur och bakterier s.k. plankton som är kringdrivande och följer med havsströmmarna. Mängden är beroende av närsalterna i havsvattnet och antalet varierar därför över året. Normalt finns små mängder plankton under vintern, men under våren (mars – april) ökar mängden kraftigt. Man får då en vårblomning dominerad av kiselalger till följd av ökad näringstillgång och ljusinstrålning. Vårblomningen är oftast kort och ebbat ut när när-

salterna tar slut. Under sommaren finns andra små planktonarter, monader och flagellater, som kan klara sig på låg näringstillgång. Under sommaren kan det också finnas stora mängder blågröna alger, som kan överleva eftersom de kan fixera kvävgas som finns löst i vattnet. Även under hösten kan det ske ytterligare blomningar som då oftast domineras av kiselalger och dinoflagellater.

Alger och marina blomväxter

På havsbotten växer tång (makroalger) och marina blomväxter. På hårda eller steniga botten växer de fleråriga algerna blåstång (*Fucus vesiculosus*), sågtång (*Fucus serratus*) och tarmtång (*Enteromorpha intestinalis*) m.fl. Algerna sitter fast med fästorgan och kan bara växa på stenar eller hårda botten. Undantag är kortlivade, fintrådiga alger som rödalger (*Ceramium rubrum*, *Ceramium strictum*, *Polysiphonia nigrescens*), brunalgerna (*Pilayella littoralis*, *Elachista fucicola*, *Ectocarpus siliquosus*) och grönalgen (*Cladophora* spp.), som också kan växa ovanpå annan vegetation (s.k. påväxt). På sandiga botten saknas de fleråriga alger. Här växer istället blomväxter såsom ålgräs (*Zostera marina*), borstnate (*Potamogeton pectinatus*) och nateväxter (*Ruppia* spp.). Blomväxterna sitter fast på botten med rötter och kan därför växa på sandbotten.

De ettåriga algerna lossnar efter en vegetationssäsong och driver sedan längs havsbotten eller spolas upp på land där de så småningom bryts ner. Men också de

fleråriga alger och blomväxterna kan slitas loss och driva längs botten för att sedan eventuellt spolas iland. Stora mängder drivande alger kan skugga och hämma den fastsittande vegetationen.

Undervattensvegetation längs kusten

”*Sublittoral sandbankar*” är Natura 2000-benämningen på sandbankar som är permanent täckta av havsvatten. Dessa ligger vanligen på relativt grunt vatten och vattendjupet överstiger sällan 20 meter. Bankarna är fria från vegetation eller täckta av ålgrässamhällen. Detta är områden som är viktiga lekplatser för fiskar.

I havsområdet vid Sandhammaren finns nästan ingen vegetation alls på havsbotten eftersom den har svårt att etablera sig på grund av sanddriften här. Längs kusten sker nämligen en aktiv sandvandring mot ost och nordost och strandzonen har vuxit ca 160 m i bredd under de senaste 25 åren efterhand som sand har ackumulerats.

I havsområdet vid Löderups strandbad har sanden däremot eroderats bort och stranden här har minskat ca 120 m i bredd då sanden har försvunnit ut i havet. Havsbotten består av sandbotten men här finns också sten vilket gör att alger i viss utsträckning kan växa här. Vid fältundersökningar vid Löderup 1996 fanns här enstaka fleråriga brunalger (*Fucus* spp.) med mycket påväxt av fintrådiga alger på stenarna. Vid Hagestadreservatet fanns också spridd vegetation ca 400 m ut i havet och väster om reservatet spridd vegetation nära land.

Havsbottnen vid Käseberga är grusig och stenig utmed kusten. Detta gör att det ganska nära land, mellan Käseberga och Nybroåns mynning, finns ett smalt mer eller mindre sammanhängande vegetationsbälte med tång. Utanför detta finns exponerade sandbottnar och ytterligare ca 150-200 m från land finns ett nytt vegetationsbälte. Sydkustens vattenvårdsförbund har under flera år följt förändringarna av tångförekomsten vid Käseberga. Generellt sett visar undersökningarna på en stabilisering av de fleråriga algbestånden.

*I havsområdet vid Kabusaåns mynning och österut finns grönalger (*Cladophora spp.*) samt på några ställen fintrådiga brunalger på stenar och längre ut från kusten finns också sammanhängande vegetation med fintrådiga brun- och grönalger.*

Mellan Nybroåns mynning och Ystad, ca 200-300 m ut från land, finns ett bälte med vegetation och väster om Ystads Saltsjöbad, ca 100 m från stranden, finns grönalger, spridd blåstång och mindre ängar med ålgräs. I de grunda områdena på småstenar finns också

tarmtång, kräkel, enstaka blåstång samt kortlivade rödalger och fintrådiga brunalger.

I havsområdet från Ystad stad till kommungränsen i väster är havsbotten täckt av morän eller tunna sandlager på moränbotten och här finns också en hel del sten och block. Sydväst om Ystad finns strandnära vegetation och små områden med ålgräsängar och precis öster om Ystad finns ett väletablerat och kraftigt ålgräsbestånd. Vid reningsverket växer tarmtång på stenarna vid strandkanten och ca 50 m ut i havet finns enstaka

Blåstångsamhälle. Foto: Sven-Bertil Johnson.

Ålgrässamhälle. Foto Sven-Bertil Johnson.

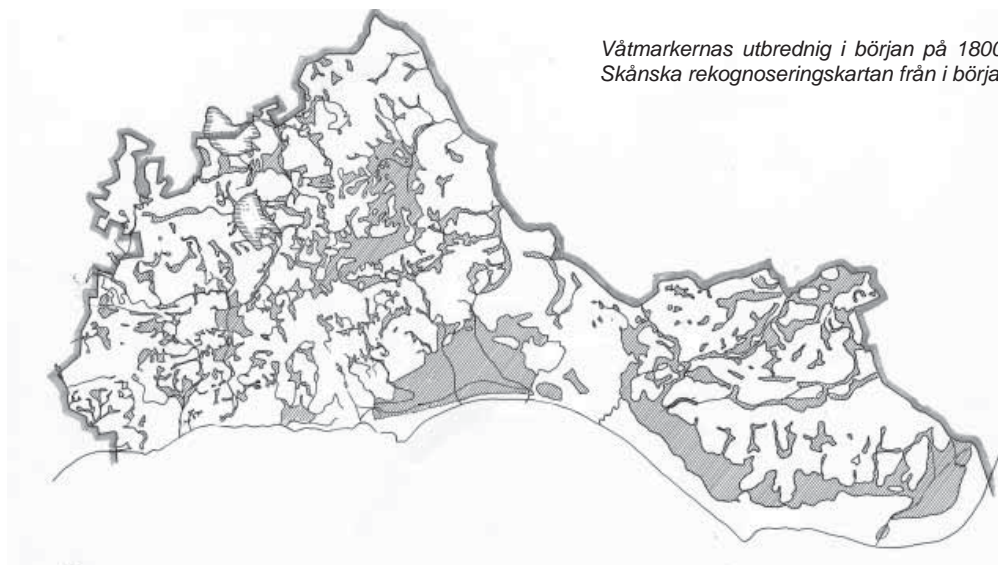
blåstång och tarmtång. Blåstången har påväxt av fin-trådiga alger. 60 m ut finns också rödalgsbälten.

Våtmarker, sjöar och vattendrag

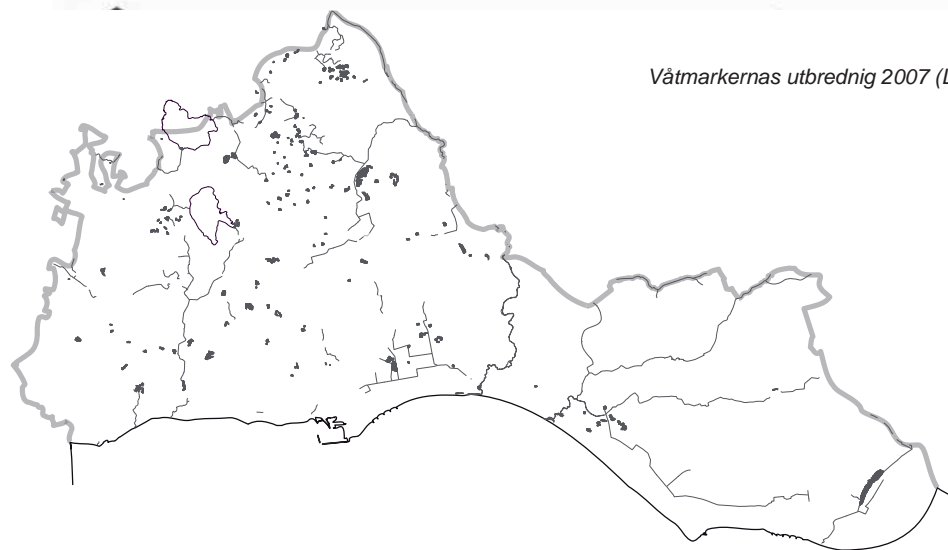
Våtmarker

Med våtmark menas vegetationstäckta områden som större delen av året påverkas av yt- eller grundvatten. Exempel på naturliga våtmarker är fuktängar, kärr och mossar. I början på 1800-talet fanns våtmarker och småvatten som ett mer eller mindre sammanhängande nätverk över hela kommunen. Detta kan man se på Skånska Rekognoseringskartan från början på 1800-talet. Många våtmarker har sedan dess dikats ut och småvatten har fyllts igen eftersom markerna behövts för odling. Detta har lett till att flera naturområden har försvunnit och utdikningen har troligen också påverkat läckaget av näringsämnen i de delar av kommunen som har lätta, läckagebenägna jordar. Sådana jordar finns i de nedre delarna av Nybroåns och Kabusaåns avrinningsområden, liksom i själva kustzonen.

En Natura 2000-typ knuten till våtmarker är "Öppna svagt välvda mossar, fattigkärr, intermediära kärr och gungfly". Den omfattar öppna eller mycket glest skogsbevuxna våtmarksområden. Dessa typer finns t.ex. i Skogshejdan och på Fredriksbergs mosse. Karakteristiska arter på dessa är t.ex. vitmossor, ängsull (*Eriophorum angustifolium ssp. angustifolium*), trädstarr (*Carex lasiocarpa*) och tranbär (*Vaccinium oxycoccos*). En

Våtmarkernas utbredning i början på 1800-talet (baserad på Skånska rekognoseringskartan från i början på 1800-talet)

Våtmarkernas utbredning 2007 (Lantmäteriets fastighetskarta)

annan våtmarkstyp är "Rikkärr". Den omfattar öppna eller skogsklädda kärr som har ständig tillförsel av mineralrikt vatten från omgivningen. pH - värdet är vanligen här 6 eller högre och vegetationen domineras av olika stråväxter och örter. Bottenskiktet byggs upp av s.k. brunmossor och mera sällan av vitmossor. Rikkärr finns t.ex. på Högestads mosse (se även rikkärr sid. 88).

Sjöar

Krageholmssjön och halva Ellestadsjön ligger i Ystads kommun. De omges båda av bördiga jordar och kan karakteriseras som näringsrika, skånska slättsjöar. Båda sjöarna har reglerats. Krageholmssjön sänktes ca 0,5 m på 1930-talet och Ellestadsjön 0,5 - 1 m på 1890-talet, vilket troligen spätt på näringstillskottet och ökat vassarnas utbredning. Krageholmssjön används som recipient till reningsverket i Sövestad. Detta påverkar troligen näringstillförseln till sjön. Viss påverkan sker troligen också från spridd bebyggelse och läckage av närsalter från omgivande jordbruksmark till båda sjöarna. Båda sjöarna är grunda och omges av bladvass och säv.

Båda sjöarna tillhör Natura 2000-typen "Naturligt eutrofa sjöar med nate- eller dybladsvegetation". Karakteristiskt för typen är stillastående vatten med pH vanligen > 7. Sjöarna kännetecknas av att de omges av breda vassbälten och att de har en hög biologisk produktion med artrika växt- och djursamhällen.

Dammar och småvatten

Förutom Krageholmssjön och Ellestadsjön finns ca 300 mindre sjöar och dammar eller s.k. småvatten i Ystads kommun. Speciellt i kommunens västra delar är småvatten ett vanligt inslag i jordbrukslandskapet.

Småvattnen har en vattenspiegel hela året och har bildats på olika sätt. Dödisgroparna har uppkommit på naturlig väg genom inlandsisens påverkan. En annan typ av småvatten är mägergravar som bildats genom att man förr bröt mäger i grävda gropar. Mäger är ett äldre namn på finkorniga, kalkhaltiga jordarter. Mäger användes som jordförbättringsmedel på åkrarna under 1800-talets senare hälft och in på 1900-talet. Då märgeln bl.a. även innehöll kalium och magnesium gav den en allsidig gödslings effekt. Idag är många av

Småvatten vid Valleberga. Foto: Ulf Mörte.

dessa mägergravar vattenfyllda och kantade med buskar och högt gräs och de har blivit en viktig livsmiljö för växt- och djurarter i odlingslandskapet.

Idag anläggs också nya dammar och våtmarker i jordbrukslandskapet för att vattendrag, sjöar och havet ska bli mindre belastade. En annan viktig positiv effekt av detta är att nya livsmiljöer också skapas för vilda växter och djur.

Vattendrag

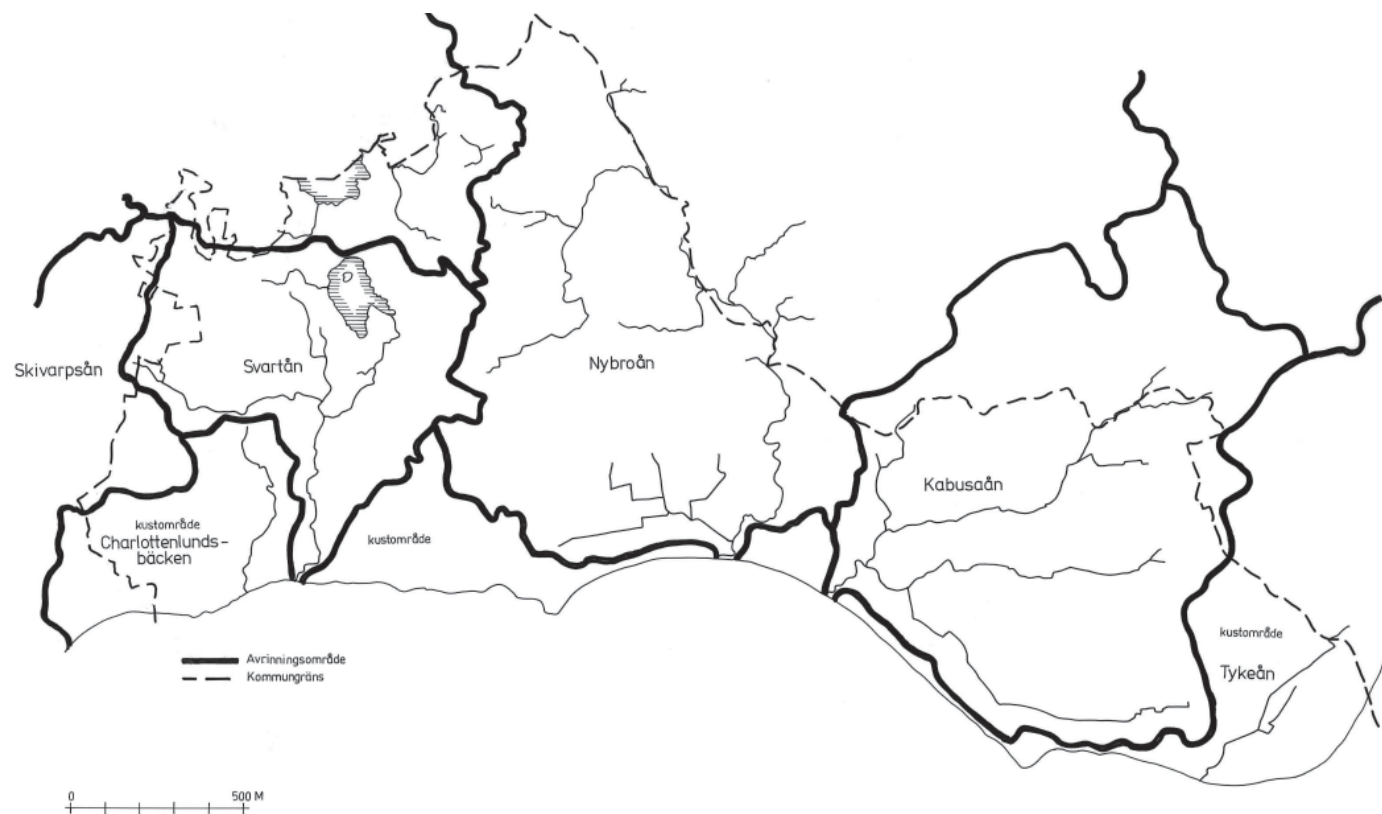
Större delen (80 %) av kommunen avvattnas till Östersjön via fem bäckar och åar som mynnar i havet. De olika avrinningsområdena visas på kartan sid. 44. Vattendragen har en mycket god buffrande förmåga mot försurning. Detta beror framför allt på att de rinner fram i kalkrika marker med lättvittrade jordarter.

De skånska vattendragen har under de senaste 200 åren i stor utsträckning påverkats av människans verksamheter. Bäcker har rätats ut eller kulverterats för att underlätta åkerbruket. Mer eller mindre renat avloppsvatten och annat förorenat vatten från samhällen och industrier har släppts ut i vattendragen. Nerfallet från luften, t.ex. i form av ammonium och nitrat, tillsammans med läckage från åkrar av näringsrikt vatten har ibland också haft en övergödande effekt på åarna och bäckarna. Under sommaren har ibland också stora mängder av å- och bäckvattnet använts för att bevattna omgivande åkermark, vilket gjort att flödet

i vattendragen minskat till en kritiskt nivå Allt detta ledde till att många vattendrag var kraftigt påverkade i mitten på 1900-talet och en del fiskarter hade slagits ut eller reducerats starkt i antal. Under den senaste 25-årsperioden har glädjande nog trenden vänt tack vare olika insatser. Belastningen på vattendragen har minskat eftersom de kommunala reningsverken har byggts ut, punktutsläppen från enskilda avlopp har

minskat och tuffa skötselregler har införts i jordbruket. Många markägare/brukare har också gjort stora insatser bl.a. genom projektet "Greppa näringen" och genom att skapa dammar och våtmarker i landskapet för att minska näringsläckaget. Sammantaget har allt detta lett till friskare vattendrag och att fiskstammarna återhämtat sig.

Natura 2000-typen för vattendrag i Ystadstrakten är "Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor". Karaktärsarter här är bl.a. grodmöja (*Ranunculus aquatilis var. diffusus*), sköldmöja (*Ranunculus peltatus*), vattensmöja (*Ranunculus aquatilis var. aquatilis*), härsärv (*Zanichellia palustris*), härslinga (*Myriophyllum alterniflorum*) och stor näckmossa (*Fontinalis antipyretica*).

Avrinningsområden i Ystads kommun

Huvuddelen av kommunens bäckar och åar rinner ut i Östersjön. Bara området i norr i anslutning till Ellestadsjön avvattnas via Kävlingeåns avrinningsområde.

Djurliv

Kommunens varierande natur skapar möjlighet för många olika djur att leva och hitta föda. En del djurarter, som däggdjur och fåglar, finns i flera olika livsmiljöer (biotoper), medan andra djurgrupper är knutna till mera specifika miljöer. En del arter, t.ex. groddjuren, har så speciella krav att de bara finns i få mycket specifika områden.

Skogens djur

Hjortdjuren, dvs. älg, kronhjort, dovhjort och rådjur, är skogens större djur. De hittar skydd i skogen, men söker ofta mat utanför skogen. Kronhjorten är en svensk art och finns främst inom kommunen i ett område som sträcker sig från Bellinga upp till Fyledalen (Nyvångsskogen) i nordost. Dovahjorten är inte en inhemsk art, utan den har fötts upp i hägn i anslutning till större gods, bl.a. Övedskloster och Sövdeborg. Från hägnen har djuren rymt och spritt sig. Rådjuret är däremot en inhemsk art. Både dovhjort och rådjur är vanliga arter i de flesta skogsområden i kommunen och de finns också i hagmarker och på halvöppna betesmarker. Stödutfordring och ett lågt jakttryck har gjort att båda arterna nu är vanliga. Ibland kan man få se "djurens konung" älgen i skogarna vid Sandhammaren, där det nu finns en livskraftig älgstam. Enstaka älgar förekommer också framför allt i kommunens norra delar och t.o.m. i Sandskogen.

Förr i tiden tillhörde allt hjortvilt kungen, det var först 1793 som "vanligt folk" också fick jaga dessa.

När jaktförbudet upphörde minskade antalet hjortdjur katastrofalt och djuren höll nästan på att bli utrotade. Omkring 1830 fanns det t.ex. bara ett 50-tal rådjur kvar i hela Sverige. För att förhindra rovdriften ändrades jaktlagstiftningen, men det var först i mitten på 1900-talet som hjortdjuren åter märkbart ökade i antal.

Bland *skogens rovdjur* är räven viktig då den reglerar mängden medelstora och mindre djur. Rävarnas större byten är bl.a. rådjurskid och harungar men de jagar också små djur som sorkar och möss. Räven finns, förutom i skogen, också i halvöppna och öppna marker som hagmarker och betesmarker. Rävstammen drabbades för ca 30 år sedan av skabb och antalet rävar

Älg i kanten mellan Sandskogen och Öja mosse. Foto: Ulf Mörte.

minskade då kraftigt. Detta förde i sin tur med sig att antalet rådjur, fälthare och fasaner ökade. Rävstammen har nu i stort sett återhämtat sig.

Mården, som förr enbart var knuten till skogen, kan man idag också träffa på i öppna marker och t.o.m. inne bland bebyggelse. Den har under de senaste årtiondena ökat kraftigt, troligen främst till följd av att jakten på den har minskat. Vesslan, som är den minsta i mårdfamiljen, finns också i skogen, framförallt på hyggen, där den jagar skogssork och skogsmöss. Spår i snön avslöjar att den är ganska vanlig.

Ekorren finns framför allt i blandskog där den söker föda, men också i hasselrika hagmarker. Ibland träffar man även på den i parker och trädgårdar. Ekorren var mycket vanligare förr och jagades då för sin päls skull (gräverk).

Många däggdjursarter finns i flera olika naturtyper. Fältharen träffas t.ex. ofta på i övergångszonen mellan skog och betesmark, men också på åkermark. Skogen ger ett bra skydd och på betes- och åkermarken finns födan. Fältharen är ingen inhemsk art utan fördes in till Sverige i slutet på 1800-talet. Vildsvinet är däremot en ursprunglig svensk art, men utrotades i Sverige under 1600-talet. Vildsvin har sedan fötts upp i hägn, men under 1970-talet rymde grisar från hägnen och förökade sig sedan snabbt eftersom de är relativt svårjagade. Idag har vi en frilevande stam och grisarna

finns nu i större delen av kommunen. Den uppbökade jorden, som de lämnar efter sig gynnar bokföryngringen i skogen, men skador på grödor och betesmark är ett problem.

Bland skogens smådjur tänker man kanske främst på skogsmusen. Den större skogsmusen är vanlig i bokskog där den gärna lagrar bokollon i håligheter i gamla träd.

Vackra gamla alléer finns ofta längs vägar fram till gods och större gårdar. I hålrummen i de gamla träden samlas mulm som är en blandning av söndersmulad ved, döda insekter, löv och spillning från fåglar och fladdermöss. Här trivs skalbaggar och andra insekter. Håligheter är också bra boplatser för fladdermöss, som lever på insekter och som ofta jagar i och utmed alléerna. Fladdermöss finns också i äldre lövskogar och parker där det finns hålträd. Här kan man bl.a. träffa på långörad fladdermus, trollfladdermus och mustaschfladdermus. Långörad fladdermus är en ganska vanlig art som också finns i urbana miljöer där den bl.a. bor på vindar. Trollfladdermus och mustaschfladdermus bor däremot bara i trädhåligheter och eftersom hålen är en bristvara är arterna sällsynta. Håligheter i gamla träd kan också bli bra häckningsplatser för många fåglar.

En rad olika fågelarter är knutna till lövskogar, t.ex. lövsångaren, som ofta finns i skogens gläntor och

Lövsångare. Foto: Bengt Bengtsson, Simrishamns kommun.

bryn. Den och bofinken är två av våra vanligaste häckfåglar. Andra vanliga småfåglar är koltrast, taltrast, talgoxe, blåmes och gransångare. En del fåglar förknippar man speciellt med lövskog. Sommargylling, blåmes, trädskrypare och nötväcka är exempel på sådana arter. Speciella arter för bokskogen är grönsångare och stenknäck, medan kungsfågel är typisk för granskog. Vissa fågelarter kanske häckar i barrskog men är beroende av lövskogen och den öppna marken när de söker efter föda. Andra fågelarter är mera knutna till barrskog och har gynnats av planterade barrskogar, t.ex. spillkråka och tofsmes.

Både kattuggla och skogsduva behöver ihåliga träd för att häcka. Skogsduvans bohål är ofta gamla spillkråkebon. Man kan därför säga att spillkråkan är en nyckelart eftersom den "tillverkar" håligheter som kan användas av andra arter, i det här fallet skogsduvan.

En fågel som man kanske speciellt förknippar med skogsmark är korpen. Den var förr ganska ovanlig men är idag relativt vanlig i hela landet. Man tänker nog inte på att vadarfåglar kan vara knutna till skogsmark. Men morkullan är faktiskt en skogslevande vadar och den finns ganska allmänt i bok- och blandskogar inom kommunen.

Bland häckande rovfåglar, som är knutna till skogsmark, kan bl.a. nämnas röd glada, ormvräk, duvhök, sparvhök, lärkfalk och även kungsörn. Men de flesta

av fåglarna söker ofta sin föda utanför skogen, i hagmarker, betesmarker och ute på åkermarker. Rovfågellarna är idag fredade men trots detta fortsätter många av arterna att minska. Ett undantag är röd glada, som har ökat mycket kraftigt sedan 1970-talet. Arten var länge utrotningshotad till följd av att den blev förgiftad och kraftigt jagad utomlands. Intensiv stödutfodring under vintern har gjort att de gamla fåglarna har stannat kvar under vintern och detta har i sin tur lett till att fler fåglar har överlevt. Idag är gladan vanlig och man ser den ofta t.ex. vid soptippen vid Hedeskoga, i skogarna kring Krageholmssjön och Ellestadsjön samt utefter Fyledalen.

Många av skogens lägre stående djur är nattaktiva, men under en skogspromenad kan man träffa på bl.a. myror, skogssniglar, tordyvlar och enstaka dagfjärilar. Skogssnigeln är en viktig renhållare i skogen eftersom den äter det mesta. Tordyveln är dagaktiv och oftast ser man den i närheten av hästspilling, där den lägger sina ägg. Vanliga skogslevande dagfjärilar är bl.a. sorgmantel, citronfjäril och silverstreckad pärlemorfjäril. Sorgmantelns larver lever på björk och sälg, citronfjärilens på brakved och den silverstreckade pärlemorfjärilens värdväxt är violer.

Djur knutna till halvöppna områden

Skogsbrynet, övergångszonen mellan skogen och omgivningen, är en värdefull reträttplats för växter som tidigare växte i hagmarker och på betes- och ängsmark

Glada. Foto: Ingrid Wilén.

och många träd och buskar här är värdväxter för flera dagfjärilar. Blommande träd, buskar och örter ger också sommardagfjärilar föda, i form av nektar och pollen, till fjärilar och andra insekter. Harar, kaniner och rådjur kan söka föda i skogsbrynet, kvistar och knoppar blir till föda och fåglar kan livnära sig på bär och frön. Skogsbrynet ger också många möjligheter som bo- och övervintringsplatser för olika insekter och djur.

Många av skogens djur letar föda i mera öppna marker. I hagmarker är det t.ex. vanligt att rävar, rådjur, fälthare och vildsvin letar efter mat. Andra vanliga djur i hagmarker är mårddjuren iller, hermelin och grävling. Grävlingen är ett medelstort djur (väger mellan 6 och 17 kg) och den är vanlig i ett blandat skogs- och jordbrukslandskap. Den är allätare och livnär sig på smådjur, som dagmask, men äter också bär och frukter. Illerns vanligaste föda var förr vildkanin, men detta har ändrats eftersom kaninstammen under senare tid minskat på grund av kaninpest och gulsot. Illern har därför övergått till att även jaga mindre djur som gnagare och grodor. Illern har ökat under senare decennier, vilket däremot den mindre hermelinen inte gjort. Troligen beror detta på att skydd i form av bl.a. öppna diken och åkerholmar har minskat i landskapet. Andra djur som gynnas av ett mosaikartat halvöppet landskap med rester av gammalt jordbrukslandskap är gnagare. De vanligaste arterna är skogssork och mindre skogsmus. Båda arterna varierar kraftigt i antal mellan åren. Vissa år, då de är många, finns de också ute i åker- och

beteslandskapet. Andra djur som finns här, speciellt om det också finns våtmarker i anslutning, är fladdermössen, bl.a. stor fladdermus och nordisk fladdermus, vattenfladdermus och dvärgfladdermus. En begränsande faktor för fladdermössen är dock ofta bristen på lämpliga hålträd.

Hagmarker, speciellt om de är buskrika, har ofta också ett rikt fågelliv med många fågelarter. Typiska arter är bl.a. törnsångare, ärtsångare, gulspurv och grönfink. Andra arter som är vanliga i hagmarker, men som minskar när markerna försvinner, är gök, göktyta, törnskata, stenskvätta och hämpling. Många rovfåglar jagar också i hagmarker t.ex. röd glada, ormvräk, lärkfalk och kungsörn. Hagmarker som har varit betade under lång tid och inte gödslats har ofta också en artrik skalbaggsfauna, med bl.a. dyngbaggar och jordlöpare. Detsamma gäller ett stort antal andra insekter. Vanliga fjärilar är t.ex. näselfjäril, påfågelöga, slättergräsfjäril och puktörneblåvinge. Om det finns gamla träd i hagmarken finns också ofta sällsynta vedinsekter. Ett exempel på detta är läderbaggen och ekoxen som förekommer i hagmarken vid Ellestadsjön.

Några fåglar som man ofta förknippar med skånskt kulturlandskap, men som minskat i antal, är bl.a. rapphöna, tofsvipa, sånglärka och ladusvala. Andra arter som däremot ökat kraftigt är kajan, råkan, kråkan och skatan som mer och mer söker sig till bebyggda områden. Råkan bygger numera gärna sina bon i anslut-

Tofsvipa. Foto: Bert Rydhagen.

Mink. Foto: Bert Rydhagen.

ning till bebyggelse, något som kanske inte alla är så förtjusta över då fåglarna kan vara ganska högljudda. Glädjande är däremot att kornsparven på grund av insatser från brukare, naturskyddsföreningen m.fl., nu har ett säkert fäste i Hammars omgivning. Bland vanliga småfåglar kan annars nämnas ängspiplärka och stare. Stararna ser man också ofta i flockar under sensommaren då de letar efter bl.a. harkrankslarver på betesmarker. Under vinterhalvåret kan man också se flockar av sädgäss, bläsgäss, vitkindade gäss, kanadagäss och prutgäss som betar på de vidsträckta betesmarkerna längs kusterna.

Det öppna jordbrukslandskapets djur

Det mera öppna jordbrukslandskapets djurliv är beroende av skydd som finns i landskapet som träd- och buskrader, dungar m.m. Förutom hjortdjuren är fältharen och vildkaninen vanliga djur här. Fältharen inplanterades i slutet av 1800-talet och vildkaninen omkring 1900. Rävns förekomst varierar mellan åren på grund av rävskaften. Rävnen livnär sig på smådjur som möss, sorkar, vildkaniner, harar, fåglar m.m. Illern håller gärna till längs vattendrag och äter ungefär samma föda som räven och detsamma gäller för småvesslan. Minken fångar däremot förutom smågnagare även sjö- och sumpmarksfåglar, fisk, groddjur m.m. Minken är en "rymmare" från pälsfarmar, som man startade på 1920-talet. Detta har lett till att det idag finns en frilevande minkstam.

Ladusvalan är en fågel som man ofta förknippar med lantlig idyll, men idag är den inte så vanlig. De stora förändringarna i landskapet sedan mitten på förra seklet, med mekanisering, rationalisering till större enheter m.m. har gjort att skydd och delvis också möjlighet att söka föda har minskat för djuren. Bekämpning av "ogräs" har gjort att insekter som varit beroende av "ogräsen" har minskat och detta har i sin tur lett till att de insektsätande fåglarna har minskat. Fågelarter som påverkats av detta är rapphöna och också troligen sånglärka. Å andra sidan har andra fågelarter ökat p.g.a. större spill vid mekanisering av potatis- och betupptagning. Den ökade tillgången på föda under hösten har t.ex. gynnat kråkfåglar och gäss och fortfarande förekommer ibland de trevliga ladusvalorna i anslutning till bondgårdarna.

Djur knutna till våtmarker och vattenmiljöer

I våtmarker och småvatten trivs gräsand, sothöna, häger, svan m.fl. våtmarksfåglar. Inom kommunen finns det ovanligt många dammar med smådopping och gråhakedopping, två arter som är ganska sällsynta. Båda är insektsätare och att de är vanliga här beror troligen bl.a. på att dammarna saknar fisk som konkurrerar om födan. Gråhakedoppingen, som är Ystads kommunfågel, häckar t.ex. i Skridskodammen i anslutning till Ystad (bild se rapportens baksida). Rovfåglar som havsörn, kungsörn, brun kärrhök och röd glada

Flickslända en insekt som förekommer i anslutning till våtmarker. Foto: Bert Rydhagen.

jagar också gärna i anslutning till våtmarker. Våtmarker är också en miljö för grodor. Många grodarter har minskat sedan 1950-talet. Troligen beror detta på flera orsaker. En kan vara den minskade våtmarksarealen, en annan att grodornas hud är tunn och genomsläpplig och därför lätt påverkas av gifter i miljön. Under senare år har emellertid flera grodarter ökat igen och Ystads kommun är speciellt känd för att vara ett säkert fäste för den fridlysta lövgrodan.

Insekter som är vanliga i anslutning till våtmarker är bl.a. olika grupper av sländor, som flicksländor, jungfrusländor och trollsländor. Exempel på vattenlevande skalbaggar är dykare. Dykarnas larver är riktiga rovdjur, de största arterna kan t.o.m. äta upp fisk- och grodyngel. Vackra dagfjärilar i våtmarksmiljöer är t.ex. älggräspärlemorfjäril och brunfläckig pärlemorfjäril.

Kommunens två stora sjöar Ellestadsjön och Krageholmssjön är båda fiskrika och i båda bedrivs yrkesfiske. De dominerande fiskarterna i Krageholmssjön är abborre och mört. Andra fiskar är braxen, gärs, gädda, benlöja, ruda och nissöga. Dessutom har gös och ål satts ut i sjön under senare år. Fisksamhället i Krageholmssjön är typiskt för näringsrika sjöar med främst unga fiskar. Men till skillnad från andra näringsrika sjöar dominerar abborre och mört i stället för karpfiskar, som annars är det vanliga. Provfiske i Krageholmssjön har visat på att syrgashalterna är goda även i sjöns djupare delar och att fiskförekomsten var riklig. Motsvarande data för Ellestadsjön visar att också här är abborre och mört vanliga, men här är också karpfiskar vanliga. Andra arter i Ellestadsjön är bl.a. gädda, gärs, sarv, benlöja och sutare. Även i Ellestadsjön sätts ål ut.

I Krageholmssjön häckar bl.a. grågäss och i båda sjöarna häckar också arter som skäggdopping, storskarv, grågås och gräsand samt säv- och rörsångare och vattenrall. Sjöarna och området däremellan är också vik-

tiga lokaler för rastande och övervintrande gäss, t.ex. grågås, sädgås och bläsgås och rovfåglar som glador, örnar och vråkar. I Ellestadsjön kan man under hösten få se upp mot 2000 gräsänder, 100 skedänder, 1000 viggas, 700 brunänder, 300 storskarvar, 50 salskrakar och 200 skäggdoppingar. Under sensommaren och hösten uppehåller sig flera tusen grågäss, sädgäss och bläsgäss i området.

I kommunens åar och bäckar finns en rad olika fiskarter. Ål finns t.ex. i Svarteån, Fyleån, Nybroån, Kabusaån och Tygeå, elritsa finns i Fyleån och Nybroån, id finns i Nybroån, mört finns i Svarteån och Nybroån, öring finns i Svarteån, Fyleån, Nybroån och Kabusaån, stensimpa finns i Fyleån och Nybroån, småspigg och bäcknejonöga finns i Fyleån.

I åarna längs kusten stiger också havsöring i stora mängder, och framför allt i Nybroån kan sportfisket efter den storvuxna havsöringen vara riktigt bra.

Djur knutna till havsmiljö

De grunda bottnarna längs kusten med "skogar" av tång och "ängar" med ålgräs är en bra uppväxtmiljö för en rad olika djurarter. Här finns havsborstmaskar, musslor, snäckor, havsgräsuggor och tångloppor och här söker fisken sin föda. Havsområdet längs kusten har stor betydelse för fisket och längs kusten och i havet utanför bedrivs yrkesfiske av ål, lax, havsöring,

plattfisk och torsk. Fisket längs kusten efter havsöring håller världsklass, vilket visar sig i ett stort antal gästande sportfiskare.

Fågellivet längs kusten domineras bl.a. av gråtrut, havstrut, enstaka silltrutar, dykänder som ejder, vigg och småskrakar samt rödbena och strandskata. Under

stor del av året pågår också fågelsträck längs kusten, vilka kulminerar under vår och höst. Mindre känt är kanske att även fladdermöss flyttar. I slutet av augusti och början av september samlas ett stort antal fladdermöss här då de är på väg till kontinenten. Sällsyntheter som barbastell (*Barbastella barbastellusa*) kan bl.a. observeras vid Engelska bryggan.

Djurliv på på några meters djup på sandiga bottnar utanför Ystad. I nedre vänstra hörnet, havsbortmask. Ovanför denna simmar slammmärlan och märlkräftan. Till höger tusensnäckan (överst) och köpenhamnmusslan. Nere i den ljusa sandbotten syns från vänster sandmussla, hjärtmussla och östersjömussla. Och på botten finns också aggregat av blåmusslor, enstaka hästräkor och sandstubbar mellan ålgräsbladen. Teckning: Sven-Bertil Johnsson.

Djur i urbana miljöer

Även i kraftigt människopåverkade områden har många djur anpassat sig och funnit en lämplig livsmiljö. Räv och grävling kan leva i parkområden om det finns större ostörda områden och igelkottar kan få en tillflyktsort i trädgårdar där de gärna övervintar i öppna komposthögar, rishögar eller täta buskage. Andra djur som anpassat sig till parker och trädgårdar är mullvad och kanin, samt ekorren som kan bli riktigt

Igelkotteungar - rara djur som gärna bor i trädgårdsmiljöer.
Foto: Bert Rydhagen.

tam om den matas. Paddan är inte ovanlig i fuktiga gömställen i parker och trädgårdar. Många småfåglar har också anpassat sig till människomiljöer och speciellt pilfinken är en vanlig "tiggare" vid utomhuskaféer. Andra vanliga fåglar i parker och trädgårdar är talgoxe, blåmes, stare, koltrast, lövsångare och trädgårdssångare. Fågellivet kan i parker och trädgårdar uppvisa en artrikedom som motsvarar det som finns i gamla ädelövskogar och hagmarker med buskar och träd.

Kaja i körsbärsträd - en fågel som anpassat sig till bebyggd miljö. Foto: Bert Rydhagen.

Uppgifter till detta avsnitt är hämtat från:

Tage Wahlberg, Kunskapen om fåglar, alla häckande arter i Sverige, Bokförlaget EKO,
Det skånska kulturlandskapet, Urban Emanuelsson et.all.
Utgiven av författarna och Naturskyddsföreningen i Skåne,
Faunavård i Stadsmiljö, Rune Gerell, Naturvårdsverket ssv pm 1622.,
<http://jagareförbundet.se>,
<http://www.snf.se>
<http://svenska-djur.se>
Samt faktaunderlag om djur knutna till olika naturtyper -
framtaget av Naturkonsult Gerell.

Särskilt värdefulla naturområden

Här beskrivs dels större områden som är värdefulla och representativa för landskapet, dels områden med särskilda naturvärden. Nummerindelningen och benämningen av områdena följer Länsstyrelsens naturvårdsprogram från 2003 för gamla Malmöhus län. Avgränsningen av områdena har uppdaterats efter ortofoto från 2007 (flygbild som korrigerats för att bli skalriktig) och hänsyn har också tagits till vilka områden som är utpekade som Natura 2000-områden eller har andra förordnanden. I möjligaste mån har också odlad mark uteslutits från delområdena med särskilda naturvärden. Naturområden som inte är med i Länsstyrelsens naturvårdsprogram men som bedöms viktiga i ett kommunalt perspektiv har markerats som nya områden. Områdenas läge, se Karta 2.

Bedömningsgrunder

Terrängformen/landskapsbilden eller betraktelselandskapet är större områden med särskilt värdefull helhetskaraktär (summan av och samverkan mellan de olika landskapselementen). Naturtyperna bedöms i sin helhet beroende på hur vanliga eller speciella de är i landet och regionen. Kompletterande kriterier är mångformighet, orördhet, kontinuitet i markutnyttjande, biologisk-ekologisk funktion, förutsättning för bibehållande av värde, samhällsvärde (t.ex. friluftsliv och turism) samt forskningsinsats och undervisningslokal. Den sammanfattade bedömningen av områdena görs i en tregradig skala, där kommunens motiv för bedömningen och särskilda naturvärden redovisas.

Bedömningen av särintressen redovisas för:

- Naturtyp: (N) Naturmiljön i sin helhet, t.ex. ädellövskog, bokskog, strandäng, fäladsmark, högmosse
- Botanik (B) speciellt värdefulla kärlväxter.
- Zoologi (Z) speciellt värdefullt djurliv.
- Geologi (G) viktiga lokaler och mindre områden med geologiska bildningar, terrängformer eller pågående naturprocesser, samt vetenskapliga forsknings- och/eller studielokaler.
- Rörligt friluftsliv (R) viktiga områden där friluftslivsaktiviteter kan utövas med stöd av allemansrätten.
- Landskapsupplevelse (L) områden där "närupplevelsen - naturupplevelsen" också har andra specifika värden, t.ex. odlingslandskapet.
- Odlingslandskap (K) områden med spår av ett äldre domligt bruknings sätt eller landskapsavsnitt med såväl natur- som kulturvärden.
- Särskilt värdefulla vattenområden (V)

1. Fyledalen och området kring Baldringe – Ållskog

Areal: 2989 ha

Klass: 1

Motiv: Mångformighet, unikt

Naturvärde: N B Z G K L R V

Skydd: Riksintresse naturvård, landskapsbildsskydd, strandskydd (Fyleån och Kulleån), naturreservat: Högestads mosse, Skogshejdan och Svartskylle. Reservatsbildning på gång för del av Fyledalen och Nyvångsskogen.

Bibehållande av värde: Se delområden.

Underlag

Länsstyrelsens naturvårdsprogram från 2003,
Bevarandeplaner för Natura 2000-områden
Länsstyrelsens rikkärrsinventering från 2009
Länsstyrelsens och Jordbruksverkets ängs- och hagmarksinventeringar
Skötselplaner
Faktaunderlag om djurliv - Naturkonsult Gerell
Egna iakttagelser

Området är småkuperat i norr, har framträdande plataliknande kullar i söder och den mäktiga Fyledalen som kontrast i öster. Landskapet har präglats av jordbruksdrift under lång tid och stora delar är uppodlade, men rester återstår av 1800-talets beteslandskap med fäladsmarker, hagmarker och våtmarker. Bok- och ädellövskog breder ut sig i Fyledalens sluttningar, Nyvångsskogen och Baldringe ängar. I flera av områdets tidigare mossar och kärr har brutits torv och genom detta har öppna vattenytor skapats, bl.a. i Högestads mosse, Oxhagen och i Skogshejdan. Fredriksbergs mosse är en relativt opåverkad mosse strax söder om Eneborg. Områdets skiftande karaktär och delvis ogödslade marker gynnar ett rikt och varierat växt- och djurliv med många ovanliga och rödlistade arter. Områdets samlade egenskaper och karaktär gör det unikt i ett nationellt perspektiv med högsta värde ur biologisk, ekologisk, geovetenskaplig, markhistorisk och landskapsbildsmässig synpunkt.

1a. Fyledalen

Areal: 615 ha

Klass: 1

Motiv: Terrängform, geologi, ädellövskog, odlingslandskap, fauna och flora

Naturvärde: N B Z G K L R V

Naturtyper: - Fyledalen: vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor (3260), artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270), fuktängar med blåttåtel och starr (6410), högörtängar (6430), rikkärr (7230), bokskog av fryletyp (9110), bokskog av örtrik typ (9130) ek-avenbokskog av buskstjärnblomma-typ (9160), lind-lönnskogar i sluttningar och raviner (9180) och alluviala lövskogar, som tidvis är översvämmade (91E0). - Ljungatorpskärr: Fuktängar med blåttåtel eller starr (6410), högörtängar (6430), rikkärr (7230) och alluviala lövskogar som tidvis översvämmas (91E0). - Högestads mosse: artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270), fuktängar med blåttåtel och starr (6410), högörtängar (6430), öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn (7140) och rikkärr (7230)

Skydd: Riksintresse naturvård och fritidsfiske (Fyleån), landskapsbildsskydd, strandskydd längs Fyleån med biflöden och delar av området är utpekade som Natura 2000-område, Högestads mosse är avsatt som naturreservat och reservatsförhandlingar pågår för de norra delarna i anslutning till Fyledalen.

Rörligt friluftsliv: Fint strövområde, P-plats finns i anslutning till Högestads mosse och det finns även flera möjligheter till parkering i anslutning till Fyledalen.

Bibehållande av värde: För de delar som ingår i reservat, m.m. - skötsel enligt upprättade skötselplaner, åtgärdsprogram och bevarandeplaner. För områden som inte omfattas av dessa - fortsatta bete på ängsmarkerna och naturvårdsanpassad skogsskötsel av skogsmarken.

Fyledalens östra sluttning är en kombinerad förkastning och böjning i berggrunden, medan sluttningarna på västra sidan huvudsakligen består av kvartära lager.

I dalen finns nästan vertikalt stående berggrundslager från jura och rät och mellan Lyckås och Kullemölla finns blottningar av kalksten. Fyledalen karakteriseras av branta sluttningar och en plan botten där Fyleån rinner fram. Små biflöden rinner till från sidodalar både som ytvatten och grundvatten. Fyledalen omges av markerade, huvudsakligen bokskogsklädda, branta dalsluttningar och Fyleån är omgiven av betesmark i dalbotten. Vegetationen varierar från artfattig hedve-

getation uppe på krönen av sluttningarna till artrik, frodig ängsvegetation längst ner i sluttningarna med bl.a. stora bestånd med ramslök. Artrikedomen är hög och flera ovanliga växter förekommer. Småfågelfaunan är rik och dalgången utnyttjas ofta av övervintande rovfåglar som glador och örnar. Den rödlistade kronhjoren liksom mindre hackspett finns i Fyledalen och i de fuktiga lövskogspartierna finns också många mindre vanliga evertreter. De gynnsamma mark-

Fyledalen. Foto: Eva Nygren.

och klimatförhållandena gör att Fyledalen är ett av de botaniskt mest artrika områdena i Skåne.

Kulleån rinner fram i den största sidodalen till Fyleån. Vattenkvaliteten i ån är hög och här finns en livskraftig stam av stensimpa. Dalen som omger ån är förhållandevis trång och i slänterna finns delvis hävdade rikkärr, hagmarker och alskog. *Ljungatorpskärret* utmed Kulleån inventerades i rikkärrsinventeringen år 2006 (nr 148 - yta 0,5 ha). Då noterades här soligena och topogena rikkärrytor med gräs/starrvegetation på fastmatta, axagvegetation på fastmatta och mindre områden med mjukmatta utan vegetation. Bland speciella mossarter för rikkärr nämndes kamtuffmossa, källtuffmossa och kalkkällmossa och de rödlistade arterna blåtåg, kärrjohannesört och majnycklar. Här finns också axag, trubbtåg, majviva och slätterblomma. Stor ögontröst noterades som försvunnen vid inventeringen men den har tidigare funnits i området.

Kulleån rinner upp i *Högestads mosse*. På mossen har tidigare brutits torv och underliggande kalkrika jordarter har kommit att prägla vegetationen med rikkärr, kalkfuktängar, högörtängar, öppna hagmarker och fuktängar. Vegetationen är mycket artrik, med flera orkidéarter. Fjärilsfaunan är också artrik med bl.a. starrgräsfjäril och kovallnätfjäril. I området finns också lövgroda och långbensgroda, samt fisken stensimpa. Mossen inventerades i rikkärrsinventeringen 2006 (nr 149 - yta 7,4 ha). Kärrarna är huvudsakligen topogena

och flera innehåller inslag av kalkfuktäng. Avgränsningen mellan rikkärrarna och kalkfuktängen är otydlig. Speciella rikkärrarter som kan nämnas är späd skorpionmossa och trubbtåg, samt kärrspärrmossa, källtuffmossa, slankstarr, näbbstarr, majnycklar, kärrknipprot, stor ögontröst, kärrjohannesört m.fl. arter. Vanliga arter för övrigt i kärret är blåtätel, bladvass, vattenklöver, älggräs och flaskstarr. Rödlistade arter på mossen är stor ögontröst, kärrjohannesört och blåtåg samt kalkkärrgrynsnäcken.

Högestad - Allevadsmölla

Ytterligare ett rikkärrområde, som ligger inom området Fyledalen, inventerades 2007 (nr 150 - yta 0,3 ha).

Det beskrivs som ett extremrikkärr med brunmossevegetation på fastmatta samt med bäckdrag med permanent vatten. Det ligger i en bidal till Fyledalen omgivet av åkermark. Bland mossorna kan bl.a. nämnas späd skorpionmossa, klotuffmossa och guldspärrmossa. Här växer också trubbtåg, kärrknipprot, majviva, kärrjohannesört, ängsnycklar, slätterblomma samt näbbstarr, slankstarr m.fl. arter.

Fyledalen är unik i landet och av största värde för geovetenskaplig forskning och undervisning, både nationellt och internationellt. De biologiska och ekologiska värdena är mycket höga och dalgången med sina lummiga bokskogssluttningar uppvisar stor naturskönhet.

Högestads mosse. Foto: Richard Bergendahl.

1b. Naturbetesmark vid Getaryggarna norr om Ållskog

Areal: 32 ha

Klass: 1

Motiv: Odlingslandskap, landskapsbild, fauna

Naturvärde: N B Z K L

Naturtyper: Fuktängar med blåttätel eller starr (6410), trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ (9070) samt kultiverad fodermark

Skydd: Riksintresse för naturvård

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

De s.k. Getaryggarna utgörs av gammal fäladsmark vid Nyvångstorp nordväst om Ållskog. Området omfattar ett gammalt kulturlandskap med torr, frisk och fuktig betesmark. Mycket gamla, solitära bokar växer i området liksom enstaka trädformiga enar. Några mindre vattensamlingar finns också i området. Det är landskapsestetiskt, botaniskt och markhistoriskt intressant. Området är också viktigt för lök- och lövgroda som båda förekommer i områdets vattensamlingar.

1c. Skoghusets enefälad

Areal: 29 ha

Klass: 1

Motiv: Odlingslandskap, fauna

Naturvärde: N B Z K

Naturtyper: Torra hedar (4030), enbuskmarker på hedar eller kalkgräsmarker (5130), trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ (9070), lövsumpskogar av fennoskandisk typ (9080) samt kultiverad fodermark

Skydd: Riksintresse natur och området är avsatt som kyrkoreservat. Området är delvis utpekad som Natura 2000-område

Rörligt friluftsliv: P-plats och informationstavla finns i anslutning till området.

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift samt åtgärder enligt Länsstyrelsens bevarandeplan för området.

Skoghusets enefälad är en gammal utmarksrest med mycket lång beteskoninuitet. Fäladen omfattar enbuskmark, björkskog samt ädellövskogsområde med bok, avenbok, ek, ask och fågelbär. I området finns flera anlagda mindre småvatten. På fäladen växer bl.a.

knägräs, backtimjan, svinrot, kattfot, backnejlika, blåsuga och prästkrage.

Området är också en av lövgrodans viktigaste reproduktionslokaler, och är även lokal för klockgroda (planterades in i slutet av 1980-talet), samt vattensalamander. De biologiska värdena är tillsammans med de markhistoriska mycket höga.

Några av de blommor som finns i Ystads kommun. Från vänster i övre raden: smörbollar, kabbleka, gullpudra och majviva. Från vänster mellersta raden: kärrknipprot, gökblomster, blodnäva och prästkrage. Nedre raden från vänster: trift, backsippa, backnejlika och sandnejlika. Foto: Bert Rydhagen, Länsstyrelsen i Skåne län, Itta Johansson, Kerstin Svensson och Siv Bengtsson-Lindsjö.

1d. Skogshejdan

Areal: 72 ha

Klass: 1

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N B Z K L

Naturtyper: Artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270), fuktängar med blåttåtel eller starr (6410), öppna, svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn (7140), trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ (9070) och lövsumpskogar av fennoskandisk typ (9080)

Skydd: Riksintresse för naturvård, Natura 2000-område samt avsatt som naturreservat

Rörligt friluftsliv: Mindre P-platser och informationstavlor finns i anslutning till området, strövvänligt.

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift och röjning i enlighet med upprättad skötsel- och bevarandeplan för området.

Skogshejdan är ett ålderdomligt beteslandskap i småkuperad terräng. Betesmarken är omväxlande glest buskbevuxen och tätare bevuxen med spridda buskage. De låglänta partierna är sankta och centralt i området finns en mindre sjö som bildades efter torvtäkt vid förra sekelskiftet. Utöver ett stort markhistoriskt och botaniskt värde har Skogshejdan ett betydande zoologiskt värde, främst som fågel- och groddjurslokal. Här finns klockgroda, lövgoda samt även större vattensalamander. I dammarna finns också den rödlistade blodigeln (*Hirudo medicinalis*). Här finns också flera arter vedskalbaggar bl.a. långhorningen och mindre ekbock och även dagfjärilfaunan är artrik. Och på vintern letar de båda rovfåglarna kungsörn och fjällvråk här efter mat.

Skogshejdan. Foto: Christer Persson.

1e. Svartskylle (OBS! inte att förväxla med Svartskylle naturreservat som ingår i område 1f)

Areal: 41 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N B Z K L

Naturtyper: Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ (9070)

Skydd: Området är av riksintresse för naturvård

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Svartskylle är ett omväxlande odlingslandskap med betade fuktängar, kultiverade betesmarker och lövskogsdungar. De lägst belägna partierna är be vuxna med fuktlövskog som domineras av björk. I området finns också några mindre granplanteringar. Betesmarken hyser många olika busk- och träddarter såsom benved, getapel, vildapel och avenbok. Området är en viktig grodlokal och nya vatten har grävts för grodorna. Området ansluter till naturbetesmarkerna vid Syntelejet i Sjöbo kommun.

1f. Oxhagen och Fredriksbergs mosse

Areal: 227 ha

Klass: 1

Motiv: Odlingslandskap, fauna

Naturvärde: N B Z K L

Naturtyper: Kalkgräsmarker (6210), öppna svagt välvda mossar, fattigkärr och intermediära kärr och gungflyn (7140), artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270), rikkärr (7230), fuktängar med blåtåtel eller starr (9010), trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ (9070)

Skydd: Riksintresse för naturvård, Fredriksbergs mosse med omgivning är avsatt som naturreservat (benämnt naturreservat Svartskylle) samt Natura 2000-område

Rörligt friluftsliv: Strövvänligt, P-plats, fågeltorn, info-tavla

Bibehållande av värde: För Fredriksbergs mosse/Svartskylle naturreservat fortsatt betesdrift, samt röjning m.m. enligt upprättad skötsel- och bevarandeplan. För övriga delar fortsatt betesdrift och bevarande av gamla träd.

Oxhagen är ett unikt och vackert, ålderdomligt beteslandskap som är en rest av de förr vidsträckta utmarkerna som förr fanns i Baldringetrakten. Trakten var bebodd redan under järnåldern, vilket gamla hängnader och ryggade åkrar vittnar om. Området är idag be vuxet med solitära träd, lövdungar samt busksnår och i södra delen med bokskog. Flera kärr samt en liten sjö finns också i den södra delen av området. Vattensam-

lingarna i området har bildats efter torvbrytning, utom Prästakärret, som har bildats genom uppdämning. Våtmarkerna är av stor betydelse för lövgroda och andra amfibier samt våtmarksfåglar, såsom gråhakedopping. Flera mindre vanliga fjärilar finns också i området.

I sydväst finns Svartskylle naturreservat med kupe-rade kulturbetesmarker omväxlande med fragment av torrängsartade naturbeten och den nästan helt opåverkade *Fredriksbergs mosse*. På mossen finns flera olika vegetationstyper med rikkärr- och fattigkärr och högmossevegetation med bl.a. vitmosstuvor med ljung (på toppen av tuvorna), rosling och tranbär. I sydost över-

Oxhagen. Foto: Richard Bergendahl.

går betesmarken i ängsbokskogen Baldringe ängar. Fredriksbergs mosse inventerades i rikkärrsinventeringen 2006 (nr 147 - yta 0,9 ha). Området beskrivs som extremrikkärr med gräs-/starrvegetation på fastmatta. Kärret ligger i en sänka i ett för övrigt mycket kuperat öppet landskap. Kärret är plant med något tuvig struktur. Vanliga rikkärrsarter är slankstarr, loppstarr, majviva, ängsvädd, kärrsälting och guldspärrmossa. Enstaka majnycklar har också hittats i området liksom ängsnycklar, kärrknipprot, slätterblomma, darrgräs och nattviol. Blåtätel förekommer rikligt i större delen av området, liksom små björkplantor.

Området är kulturhistoriskt intressant, har stort botaniskt värde med flera sällsynta växter, samt är av stort zoologiskt värde med bl.a. landets främsta förekomst

Svinaläjet. Foto Richard Bergendahl.

av lövgröda. Här finns också klockgroda, större vattensalamander och röd glada. Den typ av beteslandskap som Svartskylle naturreservat och Oxhagen representerar saknar motsvarighet i länet.

1g. Svinaläjet

Areal: 27 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingenslandskap, Fauna

Naturvärde: N B Z K L

Skydd: Riksintrasse för naturvård

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Svinaläjet är ett kuperat betesmarksområde med såväl kulturbeten på forna åkrar som naturbetesmarker. Vegetationen är gödselpåverkad och trivial. I området

finns flera naturliga småvatten samt några anlagda. De små vattensamlingarna är viktiga yngellokaler för löv- och lökgröda. Spridda hagtornsbuskar och nyponrosor finns i området som är en viktig spridningskorridor, mellan Skogshejdan och Oxhagen, för lövgrödan.

1h. Betesmark väster om Lyckås

Areal: 10 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingenslandskap

Naturvärde: N K

Skydd: Riksintrasse för naturvård

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Väster om Lyckås finns en sluttande öppen hage. Området är välhävdad och trädlöst. Vegetationen består av färsvingel- och rödvensäng samt tuvätäläng.

1i. Nyvångskogen - Nytt område

Areal: 271 ha

Klass: 1

Motiv: Flora, Fauna

Naturvärde: B, Z, K

Naturtyper: Lövskogar av fennoskandisk typ (9080), Bokskog av fryle-typ (9110), bokskog av örtrik typ (9130), ek-avenbokskog av buskstjärnblomma-typ (9160), alluviala lövskogar, som tidvis är översvämmade (91E0)

Skydd: Riksintrasse för naturvård, del av Natura 2000-område, naturreservatsbildning pågår för del av området.

Rörligt friluftsliv: Strövvänligt, möjligheter till parkering i anslutning till skogsvägar.

Bibehållande av värde: De delar som ingår i reservat, m.m. - skötsel enligt upprättade skötselplaner, åtgärdsprogram och bevarandeplaner. Övriga delar - naturvårdsanpassad skogsskötsel.

Nyvängsskogen är ett svagt kuperat, sammanhängande skogsområde väster om Fyledalen. Här växer bl.a. de sällsynta och rödlistade arterna buskvicker och skogskorn. Bokskogen dominerar men här finns också insprängda sumpskogsområden, några mindre granplanteringar och ung ekskog. I de västra delarna växer örtrika skogar av lågörttyp med inslag av hedbokskog och i öster dominerar hedbokskogen. De insprängda sumpskogarna är bevuxna med klibbalsumpskog samt mindre delar översilningsmark med askskog. Området är tillsammans med Fyledalen ett fint strövområde.

2. Romeleåsens sydöstra utlöpare och sjölandskapets södra del

Areal: 3137 ha

Klass: 1

Motiv: Terrängform, mångformighet, landskapsbild

Naturvärde: N B Z G K L R V

Skydd: Riksintresse naturvård, friluftsliv (östra delen) och fritidsfiske (Ellestadsjön och Krageholmssjön), Natura 2000-områden: Ellestadsjön, Bellinga (betesmark), Krageholmssjön och Lybeck (ö), landskapsbildsskydd (östra delen), strandskydd utmed Ellestadsjön och Krageholmssjön och ön Lybeck är avsatt som naturreservat

Rörligt friluftsliv: Strövvänligt område med P-plats och rastplats i anslutning till Krageholmssjön.

Bibehållande av värde: Se delområden.

Romeleåsens sydöstra utlöpare avgränsas av flera förkastningslinjer som bidrar till områdets mycket utpräglade topografi. De kvartära avlagringarna i området är mäktiga och bildar här ett vackert backlandskap, med kullar och svackor, unikt för landet. I väster utbreder sig ett kuperat, vackert odlingslandskap

med flera små vattensamlingar, medan den andra delen omfattar skogs- och sjölandskapet mellan Ellestadsjön och Krageholmssjön. Skogsmarken består till stor del av lövskog och har mycket lång kontinuitet bakåt i tiden, vilket gör den till en betydelsefull genbank för växt- och djurlivet i regionen.

Landskapet präglas dels av de stora godsens Bellinga och Krageholm, dels av de små och mellanstora gårdar i de västra delarna av området. Viktiga inslag, som gör landskapet varierat är de hagmarker som finns i området. Vid Ellestadsjöns strand finns t.ex. värdefull hag-

mark med gamla "sparbanksekar" och söder om Krageholmssjön finns stora ekar stående i en åker. Sammanfattningsvis har landskapet intressant geologi, flora och fauna samt är ett omtyckt strövområde och de biologiska förhållanden är rika, speciellt sjölandskapet med dess ädellövskogar. I skogarna finns goda förutsättningar för kronhjort som här har ett av sina sydligaste bestånd. De många småvattnen i området är också tillhåll för lövgroda och andra amfibier. Sjöarna har högt limnologiskt, ornitologiskt och allmänbiologiskt värde och fågellivet är rikt, speciellt i sjöområdet.

Vy mot Krageholmssjön. Foto: Richard Bergendahl.

2a. Betesmarker vid Bellinga

Areal: 51 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N B K

Naturtyper: Artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270), trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ (9070), fuktängar med blåtåtel eller starr (6410) samt kultiverad fodermark

Skydd: Riksintresse naturvård och friluftsliv, landskapsbildsskydd, strandskydd utmed Ellestadsjön, Natura 2000-område - del av området och Ellestadsjön

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift och bevarande av de gamla träden.

Området består av lövskog i anslutning till Bellinga slott, samt betade, öppna hagmarker och en svagt sluttande ekhage med stora solitära träd. Här finns både torr och fuktig ängsmark med rödvenäng och högörtäng, samt små fragment med kalkfuktäng och torrängsvegetation. Följande arter förekommer sparsamt: ängsnycklar, kärrensälting, gökblomster och solvända.

I området förekommer ett stort antal jätteekar och jättebokar. Den biologiska mångfalden i området är hög, med ett flertal sällsynta och hotade arter är knutna till grova träd och död ved. Fjärilsfaunan är också förhållandevis artrik i området.

2b. Ellestadsjön

Areal: 151 ha

Klass: 2

Motiv: Eutrof sjö, fauna

Naturvärde: N B K

Naturtyper: Naturligt eutrofa sjöar med nate- eller dybladsvegetation (3150), trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ (9070) samt alluviala lövskogar som tidvis är översvämmade (91E0)

Skydd: Riksintresse naturvård och rörligt friluftsliv, Natura 2000 - område samt strandskydd runt sjön

Bibehållande av värde: Åtgärder enligt Länsstyrelsens bevarandeprogram

Vy mot Ellestadsjön. Foto: Richard Bergendahl.

Ellestadsjön karakteriseras som en naturligt eutrof sjö och omges av breda vassbälten. I sydost ligger Bellinga slott i ett stort parkområde som i sin tur omges av fina hagmarker ner till stranden. Sjön omges också av bokskogar som närmast stranden ersätts med al och ask. Sjön är grund med ett medeldjup på 1,8 meter och maxdjup på 5,5 meter. Ellestadsjön är mycket fiskrik och många fåglar häckar också vid sjön. Speciellt kan nämnas brun kärrhök, havsörn och kungsörn.

2c. Betesmark vid Navröds mosse

Areal: 40 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap, våtmark

Naturvärde: N B K

Naturtyp: Fuktängar med blåtåtel och starr (6410), extremrikkärr (7230) med gräs/starrvegetation på fastmatta och brunmossvegetation på mjukmatta/lösbotten, tuvor med vitmossvegetation

Skydd: Riksintresse natur, och friluftsliv, landskapsbildsskydd, samt biotopskydd (den gamla skogen)

Bibehållande av värde: Bevarande av de gamla träden i kanten av ängsmarken. Den idag ohävdade ängsmarken - betesdrift samt röjning av buskar enligt skötselåtgärderna i rikkärrsinventeringen, alternativt endast återkommande röjning av uppväxande buskar.

Området består av en större, fuktig, ohävdad ängsmark, blandlövhage, kärr, al- och videsumpskog samt ädellövskog. Den fuktiga ängsmarken har inte betats på minst 40 år, men den hålls öppen genom det kraftiga viltbetet i området. Bland de intressanta växterna i området finns bl.a. ängsnycklar, tätört och nattviol. I områdets ena kant växer gammelskog med avenbok, ek och bok (skogligt biotopskyddsområde).

Området inventerades i rikkärrinventeringen 2007 (nr 146 - yta 1,2 ha). Vegetationen beskrivs som extremrikkärr med gräs-/starrvegetation på fastmatta och brunmossvegetation på mjukmatta/lösbotten. Ett dike går genom kärrområdet. Hela kärret domineras av blåtåtel. I sydost finns mjukmattor och lösbotten med gulspärrmossa, späd skorpionmossa och korvskorpionmossa. I sydväst finns purpurvitmossa och utspridd i hela kärret den rödlistade loppstarren. I området finns

också slankstarr, näbbstarr, trindstarr, ängsvädd, samt den rödlistade arten majnycklar.

2d. Krageholmssjön och ön Lybeck

Areal: 300 ha

Klass: 1

Motiv: Eutrof sjö, ädellövskog, fauna

Naturvärde: N B Z R V

Naturtyper: Ek-avenbokskog av buskstjärnblommatyp (9160), alluviala skogar som tidvis är översvämmade (91E0), samt naturligt eutrofa sjöar med nate- eller dybladsvegetation (3150)

Skydd: Riksintresse för naturvård och rörligt friluftsliv, ön Lybeck är naturreservat, strandskydd råder utmed sjön, samt Natura 2000-område - Krageholmssjön och ön Lybeck

Rörligt friluftsliv: Strövvänligt område med P-plats och rastplats i anslutning till Krageholmssjön.

Bibehållande av värde: Fortsatt beträdnadsförbud på ön.

Krageholmssjön är en viktig häckningslokal för grågås. I strandskogarna runt sjön växer av al och vide och innanför dessa frodig ädellövskog med bok och ek. Runt sjön förekommer trollfladdermus och i strandområdena tvätandad spolsnäcka. Sjön är fiskrik med förekomst av bl.a. ål och den ovanliga fisken nissöga.

Den lövskogsklädda ön Lybeck i Krageholmssjön har en osedvanligt yppig vegetation med bl.a. ormbunken strutbräken, samt ramslök. I början av 1700-talet var ön utformad som en fransk park. På ön råder beträdnadsförbud och en stor mängd fågelarter häckar därför ostört på ön. Sjön och dess omgivning ger goda förutsättningar för friluftsliv och naturupplevelser av hög klass.

Navröds mosse. Foto: Richard Bergendahl.

2e. Krageholm

Areal: 44 ha

Klass: 2

Motiv: Ädellövskog, fauna, flora

Naturvärde: N B Z

Skydd: Riksintresse för naturvård och friluftsliv, landskapsbildsskydd, samt strandskydd - utmed Krageholmssjön

Rörligt friluftsliv: Strövvänligt område med P-plats och rastplats i anslutning till Krageholmssjön.

Bibehållande av värde: Bevarande av de gamla träden

Vid Krageholmssjön finns stora ekar stående i en åker. De gamla träden och bokskogen intill har stort värde i sig. Området är också värdefullt genom förekomsten av bl.a. trollfladdermus, tvätandad spolsnäcka och flera sällsynta lavar.

2f. Betesmark vid Ellestadsjön - Nytt område

Areal: 6 ha

Klass: 2

Motiv: Landskapsbild, rikkärr

Naturvärde: N F

Skydd: Riksintresse för naturvård och rörligt friluftsliv, samt strandskydd - utmed Ellestadsjön

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Söder om Ellestadsjön finns en öppen hagmark betad av nötkreatur. I området finns ett litet albevuxet rikkärr på en jordkulle som höjer sig över betesmarken. Grundvatten tränger fram på hela kullen som är mycket blöt. Kärret är bevuxet med kraftiga tuvor med hög-vuxen starr. Vippstarr är den dominerande arten och mossorna kalktuffmossa och mossan kärrmörkia är

rikkärrsindikatorarter. I rikkärrsinventeringen 2007 (nr 145 Ebbarp - yta 0,04 ha) beskrivs det som medelrikkärr med inslag av rikkärrindikerade arter. Övriga arter på betesmarken är hirsstarr, knölmörblomma, småvänderot, ängsbräsma, veketåg, knapptåg, skräppearter och maskros. Ängen omges av lövskog med bl.a. bok.

3. Betesmark norr om Sövestad

Areal: 12 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K

Naturtyper: Fuktängar med blåtätel eller starr (6419) samt kultiverad fodermark

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Norr om Sövestad finns en öppen hagmark. Större delen av de backiga, friska - fuktiga markerna används som betesmark. Den norra delen är gödselpåverkad. Små vattensamlingar finns i området med förekomst av bl.a. lövgroda. Området är ett värdefullt inslag i det öppna jordbrukslandskapet.

4. Furuhusmossen

Areal: 11 ha

Klass: 1

Motiv: Våtmark, fauna

Naturvärde: N Z

Skydd: Riksintresse natur

Bibehållande av värde: Bevarande av våtmarken.

Furuhusmossen. Foto: Richard Bergendahl.

Vattenområdet har skapats genom muddring och grävning i en f.d. hävdad våtmark. Området karakteriseras idag av vassar, flytbladsvegetation och öppet vatten. Här finns den sällsynta vattenväxten spetsnate och fågellivet är rikt och varierat med arter som svarthalsad dopping, gråhakedopping, ärta, snatterand och svarttärna. Lökgroda har också här en av sina förnämsta reproduktionslokaler i länet och i området finns också lövgroda.

5. Betesmark nordväst om Borrie

Areal: 26 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: K B

Naturtyper: Fuktängar med blåttätel eller starr (6419), samt kultiverad fodermark

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Betesmarken är en öppen hagmark som är påverkad av gödsling och dikning. Vegetationen består av fårsvingel - rödvenäng, tuvtäteläng samt fuktäng av gräslågstartvariant. Några av växterna i området är gökblomster och darrgräs.

6. Kärrgården

Areal: 6 ha

Klass: 1

Motiv: Flora

Naturvärde: B

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Bevarande av våtmarken

Området består av en intressant våtmark (margelgrav) där den mycket sällsynta, rödlistade våtmarksväxten spetsnate finns. Margelgraven är omgiven av jordbruksmark

7. Betesmark vid Bussjö mosse

Areal: 22 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K

Naturtyper: Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn (7140), fuktängar med blåttätel eller starr (6410)

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Betesmarken vid Bussjö mosse är fuktig och ansluter till en väl efterbehandlad grustäkt. Betesmarken är småkuperad med våtmarker omväxlande med torra, ganska blockrika partier. I området finns bl.a. gullviva, backsmultron, brudbröd, småvänderot och orkidéer.

8. Betesmark väster och öster om Hästhög

Areal: 15 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Området består av två delar. Den ena är en öppen hage i väster i ett småkuperat område omgivet av odlad mark. Här växer bl.a. jordtistel, knölsörblomma, backtim-

jan, sommarfibbla och darrgräs. Dessutom finns här backsilja, stallört (exklusiv art i Skåne) och vildlin. Den östra hagen har en mer ordinär vegetation av rödven eller tuvtäteltyp. Men här finns också en liten torrbacke med ängshavretorräng med arter som blodnäva, backtimjan och knölsörblomma. I en fuktigare del växer Stankt Persnycklar, darrgräs och höskallra. I denna del finns också flera små vattensamlingar. Området är ett värdefullt inslag i det öppna landskapet.

9. Betesmark väster om Borrie

Areal: 10 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K

Naturtyper: Fuktängar med blåttätel eller starr (6410) samt kultiverad fodermark

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Betesmark väster om Hästhög. Foto: Richard Bergendahl.

Området är välhävdat och trädlöst, men kultiverat och markberett i den norra delen. Vegetationstyperna är tuvtätelfuktäng och högörtäng. I området finns bl.a. hirsstarr, ängsbräsma och gökblomster.

10. Backlandskapet V Nöbbelöv – Vallösa – Marsvinsholm – Bjäresjö

Areal: 3856 ha

Klass: 1

Motiv: Terrängform, kust

Naturvärde: N B Z G K L R

Skydd: Riksintresse för naturvård, landskapsbildsskydd (sydvästra delen och mellersta och nedre delen av Svartån med omgivning samt kustremsan, naturreservat: Bjäresjöholms ädellövskog, Natura 2000 - område del av Bjäresjöholms ädellövskog)

Bibehållande av värde: Se delområden

V. Nöbbelöv – Vallösa – Marsvinsholm – Bjäresjö området är ett omväxlande backlandskap. Mellan Marsvinsholm och S Vallösa finns många exempel på backlandskapets olika former, bl.a. den branta reliefen kring Holahög och den storkulligt oregelbundna terrängen söder om Ensligheten. Flera dalgångar skär genom området, öster om Sjørups kyrka ligger en framträdande dalgång med branta sluttningar och en delvis betad mosse i dalgångens botten. Svarteåns dalgång är också markerad i landskapet.

Sjørups kyrka från medeltiden och den omkringliggande byn med endast ett fåtal gårdar är tillsammans med den kuperade odlingsbygden och fornlämningarna ett representativt område för det sydsvenska landskapet.

De kalkrika och lätta jordarna har inneburit förutsättningar för åkerbruk alltsedan stenåldern. I de östra delarna av området är landskapet starkt präglat av storgodsdrift med stora uppodlade åkerarealer. Skogsområden finns i anslutning till Marsvinsholm, Bjäresjöholm och Charlottenlund, annars är andelen naturbetesmarker och skog liten, men flera vackra alléer finns i anslutning till de större godsen.

Vid Bjäresjö finns en liten sjö, som är en viktig referenslokal för sen- och postglacial vegetations- och klimatforskning. Detsamma gäller för den utdikade Bjäresjöholmssjön. Flera av de små vattendragen har goda bestånd av öring. Området har en landskapsbild som saknar motsvarighet i landet och från kustvägen har man vida utblickar över landskapet.

Skarviken. Foto: Richard Bergendahl.

10 a. Skarviken

Areal: 4 ha

Klass: 2

Motiv: Kust, odlingslandskap

Naturvärde: N B K

Naturtyp: Kalkgräsmarker (6210)

Skydd: Riksintresse kustzon och friluftsliv, strandskydd och landskapsbildsskydd

Rörligt friluftsliv: Strövvänligt, cykelväg och möjligheter till parkering i anslutning till kustvägen

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Vid Skarviken finns en liten naturbetesmark som hävdats mer eller mindre kontinuerligt under lång tid. Närmast stranden finns buskage med slån och på några platser finns utbildade torrängar med artrik flora med bl.a. blodnäva, axveronika och backnejlika och bland mindre vanliga arter kan nämnas smal kärringtand.

10 b. Svarteåns nedre del

Areal: 43 ha

Klass: 2

Motiv: Terrängform, landskapsbild, geologi

Naturvärde: N G V

Skydd: Riksintresse naturvård (norra delen), riksintresse kustzon och landskapsbildsskydd (södra delen av området) och strandskydd finns utmed Rosbäcken och Svarteån och längs kusten

Rörligt friluftsliv: Möjligheter till parkering finns i anslutning till Skönadalsdammen.

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift i de delar som idag betas.

Ett markant inslag i det öppna jordbrukslandskapet är Svarteån som flyter fram i en ravinliknande dalgång. Området utmärks av många olika naturtyper med öppen betesmark, betade lövdungar, lövskogsklädda sluttningar, granplanteringar, dammar och våtmarker. Norr om godset Ruuthsbo är ån delvis kanaliserad, men söder om Ruuthsbo är inte Svartån kanaliserad på samma sätt. Ån omges här av ofta starkt sluttande ängsmark och lövskog. I de branta sluttningarna finns torrängsvegetation och i de planare delarna intill ån finns frisk- och fuktängar. I området växer den sällsynta smultronfingerörten som bara finns på två platser i landet. Vid Skönadal finns en stor konstgjord damm och ett vattenfall. Dammen är omgiven av en smal trädbård. Längs kusten finns ett kustparti med äldre strandlinje och intressant flora.

Söder om väg E65 utbreder sig det s.k. Hersarekärret, som är ett större ohävdad våtmarksområde med träd

och buskar, öppna fuktängar och kärrområden och öppet vatten. I rikkärreninventeringen 2009 inventerades ett extremrikkärr i detta område (Ruuthsbo nr. 143, 0,3 ha). Vegetationstypen är trubbtägsvegetation på fastmatta. I kärret finns också inslag av fuktäng. Trubbtäg dominerar men det finns ett mindre parti där det växer tätört, ängsvädd, majnycklar, ängsnycklar, slankstarr och kärrsälting. Kärrjohannesört finns spridd i området och kalkkammossa är en annan rikkärrsindikatorart. Trubbtägsjärret är sluttande och omgivet av tätväxande vass, videbuskar samt en granplantering i kanten.

10 c. Betesmark vid Ruuthsbo

Areal: 4 ha

Klass: 1

Motiv: Odlingslandskap, flora

Naturvärde: N B K

Skydd: Riksintresse kustzon, landskapsbildsskydd och strandskydd utmed Svartån

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift i de delar som idag betas.

I Svartåns dalgång finns en öppen hagmark som delvis omges av branta sluttningar. I dalbotten finns en delvis översvämmad mad med flera gamla åfåror. Vegetationen och floran är mångformig med arter som trädtåg, gökblomster, rödkämpar och smultronfingerört.

10 d. Våtmark nordost Ruuthsbo

Areal: 11 ha

Klass: 3

Motiv: Våtmark, flora

Naturvärde: N B

Skydd: Riksintresse naturvård

Bibehållande av värde: Bevarande av våtmarken

Nordost Ruuthsbo finns ett större kärrområde. Här finns fuktlövskog och salixbuskage, omväxlande med mera öppna ytor, gungfly med vass, fuktängar, flera dammar, några mindre granplanteringar och en mindre dunge med äldre lövskog. De öppna ytorna härrör troligen från en gammal torvtäkt. Området är värdefullt som tillflyktsort för vilda växter och djur i jordbrukslandskapet.

10 e. Bjersjöholm

Areal: 112 ha

Klass: 2

Motiv: Terrängform, geologi, odlingslandskap, rekreation

Naturvärde: N G K L R

Skydd: Riksintresse naturvård, riksintresse kustzon (södra delen av området)

Bibehållande av värde: Naturvårdsanpassat skogsbruk och bevarande av de gamla träden.

Området ligger norr om resterna av renässansborgen Bjersjöholm i ett storskaligt backlandskap och omfattar ett skogsområde, ängsmarker samt den utdikade Bjersjöholmssjön. Skogen är ett större sammanhängande naturområde i det annars uppodlade jordbrukslandskapet. Delar av området berörs av täktverksam-

het och i öster gränsar området till kommunens avfallsanläggning.

Ängsmarkerna i området utgörs av en ekhage och öppen hagmark intill Skree mosse. Här växer bl.a. darrgräs, jordtistel och sommarfibbla. Den öppna hagmarken är stor och välhävdd med flera torrängsbetonade vegetationstyper och kärrvegetation. Ekhagen har en lundartad flora under ekarna.

10 f. Naturskog vid Bjersjöholm

Areal: 11 ha

Klass: 1

Motiv: Ädellövskog, flora, geologi

Naturvärde: N B K

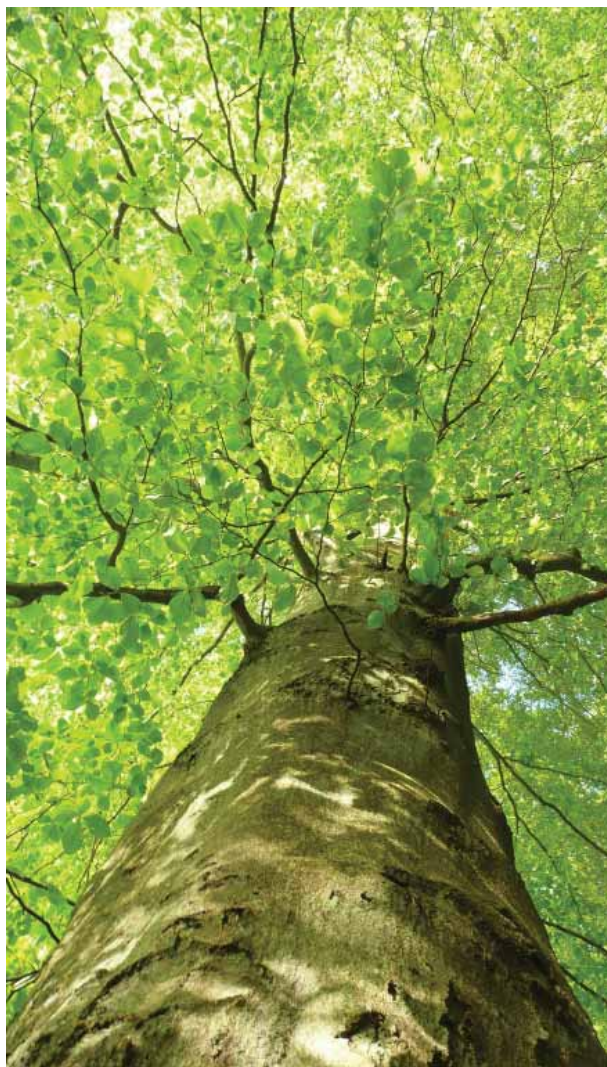
Naturtyper: Bokskog av örtrik typ (9130) och alluviala lövskogar, som tidvis är översvämmade (91E0)

Skydd: Riksintresse naturvård, avsatt som naturreservat och utpekad som Natura 2000-område

Rörligt friluftsliv: P-plats, informationstavla samt strövstig

Bibehållande av värde: Skötsel i enlighet med upprättad skötselplan.

I Bjersjöholmsskogen finns ett naturskogsområde med en rik ädellövskog med bok, ek, samt ask i fuktigare partier. Här har även funnits alm, men almarna har drabbats av almsjuka och dött. Delar av skogen utgörs av mycket gammal, grovstammig och vidkronig lövskog, som domineras av bok, med inslag av ek samt i fuktiga partier al, ask, björk och sälg. Den skogliga kontinuiteten är mycket lång. Det är också känt att denna skog tillsammans med skogsbestånden närmast

Jättebok. Foto: Itta Johnson.

borgen utnyttjades för slätter och betesmark för hästar i början på 1700-talet. Den var då inhägnad och kallades Djurhagen.

Markfloran är karaktäristisk för rika ängslövskogar med arter som skogsbingel, vit- och gulsippa, lundgröe och hässlebrodd. Många döda träd utgör tillsammans med den rika lövskogsvegetationen utmärkta livsmiljöer för bl.a. insekter, snäckor och sniglar och en rik svampflora. Flera sällsynta svamparter förekommer som bara finns på ett fåtal lokaler i landet, t.ex. filtbrokskivling, droppskivling, lundticka och koralltaggsvamp. Fågellivet är rikt. Bokskogen är en av Skånes äldsta med många mycket gamla träd, en del kanske mer än 250 år. Det biologiska värdet, markhistoriska och geovetenskapliga är mycket högt.

10 g. Charlottenlunds omgivning - Nytt område

Areal: 135 ha

Klass: 2

Motiv: landskapsbild

Naturvärde: L

Skydd: Riksintresse kustzon och friluftsliv, landskapsbildsskydd (nordvästra och södra delen) strandskydd utmed Charlottenlunds-bäcken

Rörligt friluftsliv: Parkering i anslutning till kustvägen, strövstig längs Charlottenlunds-bäcken, P-plats, rastplats och badstrand vid Lilleskog.

Bibehållande av värde: Bevarande av gamla träd.

I anslutning till Charlottenlunds slott finns en fin parkanläggning med klippta gräsmattor och stora solitära träd, samt ett större sammanhängande skogs-

område. Vackra alléer utgår från slottet och öster om Charlottenlund finns en beteshage med imponerande gamla träd.

Det omgivande landskapet är småkuperat med stora åkerfält men det finns också mindre dungar med bok- och ädellövskog i området. Finnamossen, nordost om Charlottenlund, är ett stort fuktmarksområde. Härifrån rinner Charlottenlundsbäcken ner till kusten. Sträckan längs den nedre delen av bäcken är omgiven av en frodig lövskogsridå. I området ingår också en smal kustrensa och Klintholmen som är ett mindre kustdynområde väster om Ystad. Området har flack topografi med en högre kustdyn. I området finns en äldre tallplantering samt yngre ekplantering. För övrigt dominerar lågvuxen sandvegetation.

10 h. Våtmark väster om Bjäresjö - Nytt område

Areal: 4 ha

Klass: 2

Motiv: landskapsbild, flora

Naturvärde: L, B

Naturtyper: Fuktäng med blåttåtel eller starr (6410), rikkärr (7230) friskäng, (medelrikkärr med gräs-/starrvegetation på fastmatta samt mjukmatta utan vegetation enl. rikkärrsinventeringen)

Skydd: Riksintresse för naturvård

Bibehållande av värde: Bevarande av våtmarken

Väster om Bjäresjö finns ett våtmarksområde använt som viltåker med en anlagd damm. I rikkärrinventeringen 2007 inventerades också här ett litet medelrikkärr (nr 144 - yta 0,02 ha). Kärret är ett soligent kärr

där vatten tränger fram i en sluttning. Fältskiktet domineras av vippstarr och i bottenskiktet finns rikligt med källtuffmossa. De två rödlistade arter majnycklar och kärrjohannesört finns i kärret. I kärret finns också sjöfräken, breckkaveldun, rosendunört och spjutmossa.

11. Bussjöområdet

Areal: 281 ha

Klass: 2

Motiv: Terrängform, landskapsbild, forskning

Naturvärde: G L

Skydd: Riksintresse naturvård, riksintresse kustzon (södra delen)

Bibehållande av värde: Bevarande av det öppna landskapet

Bussjöområdet är en geomorfologiskt mycket varierad del av det yttre backlandskapet med både storskaligt landskap med hög relief och ett mjukare och mer småkulligt landskap. De kvartära avlagringarna är mäktiga med en komplex lagerföljd. Öja grustag är en viktig lokal för den geovetenskapliga forskningen och undervisningen.

11 a. Bussjö-sjön

Areal: 1 ha

Klass: 2

Motiv: Våtmark, geologi, forskning

Naturvärde: G

Skydd: Riksintresse naturvård, riksintresse kustzon (södra delen)

Bibehållande av värde: Bevarande av sjön.

Bussjö-sjön är en ca 20 m djup dödishåla som till största delen är fylld med sediment från postglacial tid. Den

är av mycket stor betydelse för vetenskaplig forskning och undervisning som belyser vegetationsutvecklingen i området och människans påverkan på landskapet.

12. Dalgång vid Hålabäck

Areal: 13 ha

Klass: 3

Motiv: Geologi, landskap, flora

Naturvärde: G L B

Naturtyper: Fuktängar med blåttåtel eller starr (6410), artrika, torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270), rikkärr (7230) samt kultiverad fodermark

Skydd: Riksintresse kustzon

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Dalgången utmed Hålabäck är mycket markerad i landskapet. Dalen är en erosionsdal, som uppkommit då en plötslig tappning skett av en lokal issjö norr om dalen. Utmed bäcken finns två betesmarker en i norr och en i söder och mellan dessa omges bäcken av åkermark. Bäcken i den norra delen är uträtad och här finns också en mindre damm. I den södra delen slingrar sig bäcken fram. Sluttningarna utmed dalgången är delvis bevuxna med träd och buskar. I rikkärrinventeringen 2010 upptäcktes i den södra delen av området ett litet extremrikkärr (nr 155 - bara några kvadratmeter stort). Kärret är sluttande och här växer bl.a. näbbstarr, majnycklar (rödlistad art) och kärrsälting. Andra arter är älggräs, ängsvädd, hirsstarr, darrgräs, småvänderot, ängsull, gullviva, humleblomster, hundstarr och plattstarr. Bland mossorna kan nämnas källtuffmossa, klo-

tuffmossa, stor fickmossa, bandpraktmossa och spjutmossa. Området har landskapsestetiskt, botaniskt och geologiskt värde.

13. Betesmark vid Öja mosse

Areal: 212 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap, flora

Naturvärde: N K B

Naturtyper: Rikkärr (7230), fuktängar med blåttåtel eller starr (6410) samt kultiverad fodermark

Skydd: Riksintresse kustzon samt strandskydd (delar av dikena)

Rörligt friluftsliv: Närnatur till Ystads stad

Bibehållande av värde: Fortsatt slätter- och betesdrift

Öja mosse kallas de återstående resterna av de förr så vidsträckta Öja- och Herrestadsmossarna. Öja mosse var ursprungligen en havsvik, som för ca 7000 år sedan avsnördes från havet. Under 1800-talet dikades den största delen av mossen ut och området genomkorsas idag av ett stort antal öppna diken. Markerna brukas numera som slätter- och betesmark utom de fuktigare partierna som är bevuxna med *Salix*-arter.

Vegetationen på mossen är tämligen trivial, men i en mindre del växer bl.a. hirsstarr, ängsbräsma och ängsnycklar. Fågellivet är rikt i området med bl.a. spov, rödbena, beckasin och gulärta. Det är också en viktig grodlokal samt närnaturområde till Ystad tätort.

14. Nybroåns dalgång och kustområdet mellan Sandskogen och Nybrostrand

Areal: 1142 ha

Klass: 1

Motiv: Terrängform, kust, geologi, flora, vattendrag

Naturvärde: N B Z G K L R

Skydd: Riksintresse naturvård (utom en mindre del i väster och nordväst), riksintresse kustzon (södra och mellersta delen), naturreservat: Ystads Sandskog, naturminne: en hängask vid Svenstorps mölla och längs Nybroån och kusten råder strandskydd

Rörligt friluftsliv: Se delområdena

Bibehållande av värde: Se delområdena

Från kommungränsen i norr flyter Nybroån fram i en ganska markerad dalgång förbi Svenstorps mölla och St. Köpinge till Köpingebro. Vid Svenstorp finns kalksandsten blottad i en klint. Lokalen är typisk för kritsedimenten i Fyledalen och den enda naturliga blottningen av denna berggrund. Det omgivande landskapet är utnyttjat för odling. Friskängar och fuktängar finns i dalbotten och torrängar längs dalens sidor. Längs ån finns också skogsdungar med bl.a. al. Stora obetade ytor förekommer också, dominerade av högvuxna örter som stora bestånd av pestskräp och gräs. Söder om Stora Köpinge är inte dalgången så markerad längre. En smal lövbård med *Salix*-arter, al m.m. tillsammans med högvuxen örtvegetation följer här ån. Efter Barevads mölla slingrar sig ån fram genom sandområdena bevuxna med gräsmark. Vissa rester med artrik sandmarksflora och kalkfuktäng finns här. Nybroån är av stor betydelse för uppvandrande och lekande havsör-

Öja mosse. Foto: Eva Nygren.

ing och ån är också lokal för den lilla fisken grönling, som i Sverige är begränsad till ett fåtal vattendrag. Nybroån har stor betydelse för fritidsfisket och Sandskogen och området längs kusten fram till Nybrostrand är viktigt för rekreation och rörligt friluftsliv.

14 a. Fårarps mosse

Areal: 16 ha

Klass: 1

Motiv: Odlingslandskap, flora

Naturvärde: N B K

Naturtyper: Rikkärr (7230), artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270), fuktängar med blåttätel eller starr (6410) samt annan naturtyp

Skydd: Riksintresse naturvård och strandskydd längs bäck

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift, samt slåtter i enlighet med åtgärderna i rikkärrsinventeringen.

Fårarps mosse omges av ett småkuperat till stora delar uppodlat landskap. Området består av artrika fuktängar, ett mindre kärrområde, samt torrare betesmark. Den blötare delen, ”mossen”, är påverkad av täkt och dränering. Delar av fuktängarna har inslag av kalkfuktäng med rikkärrspartier och intressanta växer knutna till fuktiga ängsmarker, t.ex. höskallra i mängd, majviva och orkidéer. I området finns också strandpadda. Området inventerades i rikkärrsinventeringen 2007 och beskrivs som extremrikkärr med gles gräs-/starrvegetation på mjukmatta/lösbotten. Kärrytorna beskrivs som två sluttande kärr, delvis omgivna med vippstarr och vass. I kärren växer bl.a. näbbstarr, majnycklar, kärrjohannesört, kärrspira och ängsvädd,

samt mossorna späd skorpionmossa, guldspärrmossa, bandpraktmossa, källbryum, kalkkällmossa och klo-tuffmossa. Stor ögontröst noterades inte vid inventeringen men har tidigare funnits i området.

I den norra delen av Fårarps mosse finns dessutom ett kupolkärr (rikkärrsinventeringen 2010). Kupoloen är ett par meter hög och hyser många brunmossearter.

14 b. Fredriksberg

Areal: 60 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N B K

Skydd: Riksintresse naturvård, kustzon och fritidsfiske (utmed Nybroån) samt strandskydd utmed ån

Rörligt friluftsliv: Fritidsfiske, närströvområde till Köpingsbro

Bibehållande av värde: Betesmarken i väster - fortsatt betesdrift, övrig del - naturvårdsanpassat skogsbruk, mindre fuktängar röjs. Skötselplan upprättas för området.

Söder om Köpingsbro utmed Nybroån finns ett naturområde som tidigare var en stor öppen betesmark. Genom området meandrar Nybroån. En mindre del i väster, norr om ån används fortfarande som betesmark medan övriga delar har planterats med björk och några mindre områden med tall. Fortfarande finns ängsväxer kvar utmed Nybroån t.ex. ängsnycklar. Söder om ån är huvuddelen av den tidigare betesmarken ännu öppen, så när som på mindre områden som tallplanterats. Här är också växtplats för den sällsynta dvärgseradellan. Övriga arter som kan nämnas är borsttätel,

stagg, gulmåra, åkervädd, blåmonke och trift.

Nybroån är av stor betydelse för fritidsfisket och hela området är också viktigt som närströvområde till Köpingsbro. Den södra delen ingår delvis i golfbaneområdet Nybrostrands golfbana.

14 c. Ystads Sandskog

Areal: 66 ha

Klass: 1

Motiv: Kust, rekreation, geologi, naturtyp

Naturvärde: N G B Z R

Naturtyper: Sublittoral sandbankar (1110), embryonala vandringsanddyner (2110), vandringsanddyner med sandrör (vita dyner 2120), permanenta sanddyner med örtvegetation (grå dyner 2130), trädklädda sanddyner (2180), lövskogar av fennoskandisk typ (SF; 9080), bokskog av fryletyp (9110), äldre ekskog på sura, sandiga marker (9190) och sumpskog (9080)

Skydd: Området är av riksintresse för naturvård (utom mindre del i väster), kustzon, friluftsliv (utmed stranden) och fritidsfiske (kustzonen och vid Nybroån), avsatt som naturreservat (området fram till campingen i öster) samt utpekad som Natura 2000-område

Rörligt friluftsliv: P-platser, informationstavlor i anslutning till kustvägen, strövstigar, cykelväg längs kusten samt badplats.

Bibehållande av värde: Bevarande av gamla träd och död ved m.m. enligt fastställd skötselplan.

Ystads Sandskog, söder om väg 9, utgörs av ett tilltalande, skogsbevuxet dynlandskap med äldre strandlinjer. Sanddriften var tidigare ett stort problem i Ystads stad. Området skogsplanterades under 1800-talet för att sanden skulle bindas. I dag är området bevuxet med tall samt mindre partier med ek, bok och gran. Strandområdet består av sandstrand med innanförliggande kustparallella sanddyner. Faunan är rik, speciellt i den

gamla åfåran där många fåglar häckar och insektslivet är rikt. Området är geologiskt och biologiskt intressant, mycket omtyckt som närströvsområde för Ystadsborna och den fina sandstranden utmed kusten är livligt frekventerad av kommuninnevanarna och många turister under sommarperioden.

14 d. Strandområdet vid Nybrostrand

Areal: 28 ha

Klass: 2

Motiv: Kust, rekreation

Naturvärde: R F

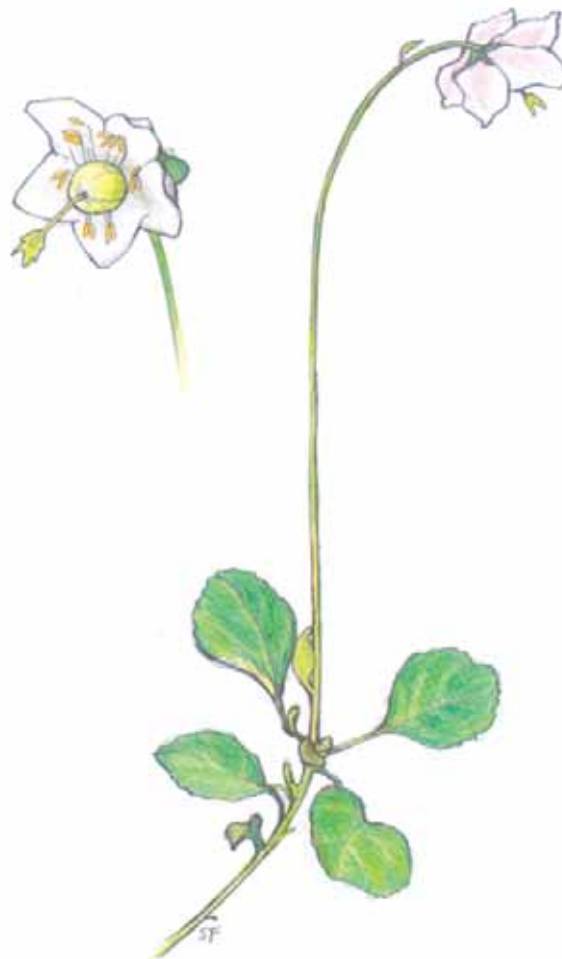
Skydd: Riksintresse naturvård, kustzon, friluftsliv och fritidsfiske (utmed kusten), utökat strandskydd samt en mindre del i väster är avsatt som naturreservat och utpekad som Natura 2000-område

Rörligt friluftsliv: Strövvänligt, cykelväg i anslutning till kustvägen, campingplats i anslutning till området.

Bibehållande av värde: Inventering av sandnejlika och översyn av område som används för camping.

Landskapet är flackt och präglat av kustens sandområden. Den naturliga vegetationen på strandängarna utgörs till stor del av borsttätelhedar. Strandremsan öster om Nybroån har fin flora, med bl.a. backsippa, kärleksört, ljung, backtimjan, sandnejlika, sandsvingel, sandrör, sandstarr, bockrot, trift, käringtand, gul fetknopp, hedblomster och borsttätel.

Strandängarna är strövvänliga bl.a. går Skåneleden fram där och strandpartierna är välfrekventerade för bad och rekreation sommartid.

Ögonpyrola (*Moneses uniflora*) en av pyrolaarterna i Sandskogen. Teckning: Sara Fridh.

14 e. Norra Sandskogen

Areal: 210 ha

Klass: 2

Motiv: Tallskogsklädda sanddyner, flora, fauna, rekreationsområde

Naturvärde: B, Z, G, R

Skydd: Riksintresse kustzon och naturvård (östra delen) och området är avsatt som kommunalt naturreservat

Rörligt friluftsliv: Flera mindre P-platser, rastplats, motionsspår, ridstig, cykelvägar och strövvstigar.

Bibehållande av värde: Bevarande av gamla träd och död ved m.m. enligt fastställd skötselplan.

Sandskogen norr om väg 9 benämns Norra Sandskogen och är avsatt som ett kommunalt naturreservat. Området är intressant ur flera infallsvinklar: biologiskt med ett rikt växt- och djurliv, geomorfologiskt med revlar och dynbildningar som bildades då kustlinjen var högre belägen, samt inte minst intressant för rörligt friluftsliv eftersom skogen är ett av Ystadbornas viktigaste rekreationsområden.

Stora delar av de gamla sanddynerna i skogen är be vuxna med gammal tallskog. Några granplanteringar finns också liksom blandskog med ek, tall, björk och gran och lövblandskogar. På marken växer krustätel, sandstarr, kråkris, samt fläckar med ljung, lingon och blåbär samt olika örter t.ex. vitsippa, svalört, liljekonvalj och de mindre vanliga pyrolaarterna. Flera ovanliga skalbaggsarter gynnas av det varma klimatet och närheten till kontinenten. *Serropalpus barbatus* är en sådan art (troligen är det första fyndet i Skåne). Många

olika fågelarter häckar också i skogen t.ex. lövsångare, bofink och svarthätta och i en damm i skogskanten häckar Ystads kommunfågel gråhakedopping.

Flera anordningar finns i skogen för rörligt friluftsliv såsom motionsspår, lättframkomliga promenadstigar, ridstigar, rastplatser och små parkeringsfickor.

Bild på Norra Sandskogen, se rapportens framsida och på gråhakedopping rapportens baksida.

14 f. Värnorna - Nytt område

Areal: 12 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N, K

Skydd: Riksintresse naturvård

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Söder om byn Färarp finns en stor beteshage som har ett stort kulturhistoriskt och landskapsestetiskt värde. De s.k. Värnorna består av frisk- och fuktängar som delats upp i smala remsor avdelade med pilevallar. Betesmarken har mycket lång kontinuitet i hävd och är speciellt intressant ur kulturmiljöaspekt men även ur landskapsbildssynpunkt.

15. Naturbetesmark vid Södra Spjuts-torp

Areal: 19 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Betesmarken är välhävdad och trädlös. En mindre damm finns i området. Vegetation och flora är trivial, men området är viktigt då det är en av få naturliga betesmarkerna i denna fulläkersbygd.

16. Backarna vid Köpingsberg

Areal: 554 ha

Klass: 2

Motiv: Geologi

Naturvärde: G L

Skydd: Riksintresse kustzon (utom nordöstra delen) samt strandskydd utmed Kviédalsbäcken i öster

Bibehållande av värde: Fortsatt odlad mark samt betesdrift på betesmarken

I anslutning till Köpingsberg finns markerade höjdparter med backar och kullar uppbyggt av lösa avlagringar. Odlad mark dominerar i området men här finns också betesvall och mindre skogsparti. Kviédalsbäcken avgränsar delvis området i öster.

Flera fornminnen finns i området. I söder ligger gravhögarna Tingshögarna som ett viktigt element i landskapet. Utsikten från kullarna över havet är hän-

förande. Tillgängligheten till området är begränsad då södra delen av området ingår i militärt övningsområde. Området är landskapsestetiskt värdefullt.

17. Hörupsåsen

Areal: 860 ha

Klass: 2

Motiv: Terrängform

Naturvärde: G L

Skydd: Huvuddelen av området omfattas av riksintresse för naturvård

Bibehållande av värde: Fortsatt odlad mark samt betesdrift på betesmarken.

I det flacka jordbrukslandskapet är Hörupsåsen ett markerat inslag med stor betydelse för landskapet.

Åsen är ett mer eller mindre sammanhängande isälvsstråk i en bäge parallellt med och drygt fem km innanför nuvarande kust. Från Glemmingebro mot Borrby är den dominerande terrängformen flacka, långsträcktta grusplataer, som delvis är överlagrade med morän. Inom området finns även delar av en mindre getryggsformad ås.

Längs norra ässlutningen finns en mindre betesmark, medan övriga delar är uppodlade. Hela området är geologiskt intressant och estetiskt mycket tilltalande.

17 a. Betesmark vid Fröslöv - Nytt område

Areal: 4 ha

Klass: 3

Motiv: Landskap, flora

Naturvärde: N B

Naturtyper: Artrika torra - friska låglandsgräsmarker av gennoskandisk typ (6270), annan naturtyp, extremrikkärr (7230) med trubbtägsvegetation på fastmatta.

Skydd: Riksintresse för naturvård

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift samt röjningsåtgärder i enlighet med rikkärrsinventeringen

Nordost om Hedvigsdal finns en betesmark på en höjdrygg i ett annars åkerdominerat landskap. Vegetationen domineras av torrängsvegetation med baldersbrå, femfingerört, gulmåra, käringtand, liten blåklocka, prästkrage, stor blåklocka, svartkämpar, ängshaverrot, åkervädd och måttligt med skräpparter samt fläder, nyponrosor och slån i kanten.

I rikkärrsinventeringen 2007 och 2008 fann man här även två mindre rikkärr med trubbtägsvegetation på fastmatta (nr. 152). Det västra kärret domineras helt av trubbtåg, en art som inte finns på så många lokaler i Skåne. I detta område ska även ha förekommit majnycklar, enligt Lunds Botaniska förening.

Det östra kärret domineras även detta av trubbtåg. Rödlitad art som också finns här är kärrjohannesört. Övriga arter är vass, rosendunört, gäsört, kärstistel och luddtätel. Enligt markägaren är kärret täckdiket och odlades för ca 30 år sedan.

17 b. Betesmark sydost Glemmingebro - Nytt område

Areal: 1,5 ha

Klass: 3

Motiv: Terrängform

Naturvärde: G L

Skydd: Riksintresse för naturvård

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

På Hörupsåsens norra sluttning finns en liten brant ängsmark som betas av hästar. Här finns mindre delar av fin ängsvegetation med bl.a. gullviva, brudbröd, gulmåra prästkrage och rödkämpar. I det annars uppodlade landskapet är denna lilla betesmark ett viktigt naturinslag.

Utblick över kustlandskapet från Hammars backar. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

18. Kustlandskapet runt Kåseberga från Kabusa till Sandhammaren

Areal: 3866 ha

Klass: 1

Motiv: Mångformighet, landskap

Naturvärde: N B Z G K L R

Naturtyper: Annuell vegetation på driftvallar (1210), embryonala vandrande sanddyner (2110), vandrande sanddyner med sandrör - vita dyner (2120), kalkgräsmarker (6210) samt rasbrant.

Skydd: Riksintresse: naturvård, kustzon, friluftsliv, fritidsfiske (kustzonen och Nybroån) och friluftsliv (kustzonen), Naturreservat: Backåkra, Hagestad, Sandhammaren och Hammars backar - Kåsebergaåsen inkl 700 ha vattenområde samt Ingelstorps mosse, Natura 2000 områden: Kabusa, Sandhammaren - Kåseberga (både habitat och fågel)

Bibehållande av värde: Se delområden

Kåsebergaåsen med Hammars backar är en isälvsavlagring som höjer sig 30 - 40 m över slätten i norr. I söder är åskanten brant och eroderad av havet, medan norrsidan är mer utplanad. Sandhammarens utbredda sand- och dynområden har bildats genom att havet har transporterat sandmaterial österut. Sådan transport pågår ännu. Detta märks tydligt i Löderups strandbad, där strand och bebyggelse har påverkats kraftigt av erosion.

De flacka partierna norr om kustvägen är uppodlade medan de mer kuperade delarna söder om kustvägen är öppna betesmarker. Vid Löderups strandbad och Hagestad finns mindre skogsplanteringar och Sandhammarområdet är till stor del täckt med planterad

tallskog. Men här finns också naturliga ekkrattskogar i de äldsta dynområdena.

Vegetationen är mångformig med flera ovanliga vegetationstyper. Bland annat finns små förekomster av sandstämpvegetation i branterna kring Hammars backar, Käseberga och Löderups strandbad, samt flera områden med stäppartad torräng på åsens sydsida, huvudsakligen vid Hammars backar. Den stäppartade torrängen lär här ha sin större sammanhängande utbredning i länet. Floran är kalkgynnad och mycket artrik med många ovanliga växter. Den örtrika vegetationen ger förutsättningar för en rik och varierad fjärlifauna och vid Sandhammaren förekommer många ovanliga och för landet sällsynta arter. Viktigt för området är också förekomst av fältpiplärka som bl.a. finns i området kring Hammar. Norr om Sandhammaren

Ingelstorps mosse hösten - vintern 1993. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

utbreder sig Hagestads mosse. Mossen är numera utdikad och bevuxen med lövbuskar. Vid Käseberga ligger Ales stenar, en av landets märkligaste fornlämningar. Åsen med sitt omland utgör ett markant inslag i landskapsbilden och saknar motstycke i landet i övrigt. Löderups strandbad och Sandhammaren är populära områden för bad och rekreation och Käseberga och Backåkra är välbesökta turistmål.

18 a. Kabusaån och Ingelstorps ängar

Areal: 299 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap, naturtyp, fauna, flora, friluftsliv

Naturvärde: N B Z K G R L

Naturtyper: Artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270), fuktängar med blåttätel eller starr (6410), kultiverad fodermark och annan naturtyp

Skydd: Riksintresse naturvård och kustzon, Ingelstorps mosse är avsatt som naturreservat (ursprungligen naturvårdsområde), längs Kabusaån och Hammars ränna råder strandskydd

Rörligt friluftsliv: Informationstavla och parkeringsmöjlighet vid Ingelstorps mosse i norr, cykelväg längs kustvägen, strövvänligt.

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift och översyn av skötselplanen.

Kabusa och Ingelstorps ängar och mosse är ett stort, nästan sammanhängande gräsmarksområde, som till stor del utnyttjas som betesmark. Genom Ingelstorps mosse går ett fuktigare stråk med flera småvatten och småkärr samt ett större kärrparti. Detta är resterna av den tidigare vidsträckta Hammarsjön, som idag är dränerad genom den grävda Hammars ränna. Flera sällsynta växter förekommer, bl.a. lökgamander, pipstäkra, höskallra och orkidéer. Vätmarkerna är också viktiga för strandpadda och lökgröda och fågellivet är rikt med många rastande och häckande gäss, änder och vadare. Landskapet vid Kabusaåns mynning är ett flackt beteslandskap som är biologiskt intressant bl.a. genom förekomst av fjärilen mörkare pälsmal. Söder om kustvägen i anslutning till Kabusaån finns också fina orkidéängar och mynningsområdet är av geovetenskapligt intresse.

Delar av området ingår i ett militärt övningsområde, men när det inte används av militären är det värdefullt för rekreation och friluftsliv. Hela området är av stor vikt för rastande och häckande fåglar, är kulturhistoriskt intressant och genom sin skönhet av stort värde för landskapet. (Se också område 14 d.)

18 b. Hammars backar – Kåseberga - Sandhammaren

Areal: 1782 ha

Klass: 1

Motiv: Unikt

Naturvärde: N B Z G K L R

Naturtyper: Området i väster fram till Hammar: ånnuell vegetation på driftvallar (1210), embryonala vandrande sanddyner (2110),

vandrande sanddyner med sandrör/vita dyner (2120), kalkgräsmarker (6210) samt rasbrant. Området Från Hammar österut: sublitorala sandbankar (1110), ettårig vegetation på driftvallar (1210), perenn vegetation på steniga stränder (1220), embryonala vandrande sanddyner (2110), kustnära vandrande sanddyner med sandrör (2120), permanenta sanddyner med örtvegetation (grå dyner) (2120), sandområden med krypvide/sandvide (2170), trädklädda sanddyner (2180), grässanddyner med borståtel och rödven (2330), torra hedar (alla typer; 4030), sandstäpp (6120), kalkgräsmarker

(6210), artrika torra - friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270) och äldre ekskogar på sura, sandiga marker (9190)

Fåglar enl. Natura 2000: Mindre sångsvan, vitkindad gås, bivräk, röd glada, havsörn, brun kärrhöök, fiskgjuse, småsnäppa, myrspov, fisktärna, småtärna, jorduggla, nattskärna, spillkråka, trädlärka, fältpiplärka och törnskata

Skydd: Riksintresse naturvård, kustzon, fritidsfiske (kustzonen) och friluftsliv (kustzonen), naturreservat: Backåkra, Hagestad, Sandhammaren och Hammars backar - Kåsebergaåsen inkl. 700 ha vattenområde, Natura 2000 områden: Kabusa och Sandhammaren - Kåseberga (både habitat och fågel), strandskydd längs havet, bäckarna och Hagestads mosse,

Rörligt friluftsliv: Informationstavlor, P-platser, rastplatser i anslutning till naturreservaten, cykelväg längs kustvägen fram till Hammar, strövvänligt och fin badstrand längs kusten.

Bibehållande av värde: Bevarande av den speciella floran och faunan enligt fastställd skötselplaner och åtgärdsprogram.

Området utgör ett markerat åssystem och är en av de förnämsta landformtyperna i Skåne. Motsvarighet saknas i landet. Åssystemet består huvudsakligen av sand och grus med fläckvis inlagring av lera. Strandmorfologin med branta stup mot havet är av stort kvartärgeologiskt intresse. En stor del av åsen upptas av betesmarker med en speciell flora och fauna. I branterna kring Hammars backar, Kåseberga och Löderup finns sandstäppvegetation och på åsens sydsida finns också stäppartad torräng, huvudsakligen vid Hammars backar där också gullviva och backsippa uppträder i massförekomst (se bild över området på rapportens framsida). Den örtrika vegetationen ger också förutsättningar för en rik och varierad fjärilsfauna och vildbin. Landskapet är geologiskt och markhistoriskt värdefullt och mycket tilltalande och säregat.

Sandhammaren. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

Det böljande öppna hedlandskapet omkring *Backåkra* är präglat av långvarig betesdrift. Vegetationen har särregna drag och blomsterprakten är stor. Här ligger Dag Hammarskjölds Backåkra, som är ett internationellt känt turistmål och meditationsplats. Löderups strandbad och Sandhammaren är populära områden för bad och rekreation, medan Käseberga och Backåkra är viktiga turistmål. Vid Käseberga ligger skeppssättningen *Ales stenar*, en av landets märkligaste fornlämningar.

Vid *Sandhammaren* finns ett mäktigt område med sanddyner. Det är ett kustdynområde med aktiva kustprocesser som är unikt inom Sverige. Efter hand som dynerna byggs upp och stabiliseras utvecklas zoner med olika typer av vegetation. Denna zonerings samt vegetationens dynamik är av stort botaniskt och markvetenskapligt intresse. Området är också en geovetenskapligt mycket viktig lokal. Innanför dynerna finns stora arealer buskformig ekskog med lång kontinuitet, som är av vetenskapligt intresse. Även faunan är intressant, bl.a. förekommer sällsynta häckfåglar och insekter. Området är också värdefullt för rörligt friluftsliv och rekreation, dels som strövområde och dels genom den breda badstranden utmed Sandhammaren. Badstranden här är kommunens förnämsta med många besökare sommartid.

Hagestads naturpark, öster om Löderups strandbad, är ett reservat för rörligt friluftsliv och naturvård och här finns rastplatser, P-platser och längs stranden fina

badständer. Inom reservatet förekommer stora liljekonvaljbestånd. Tyge å rinner igenom området fram till kusten. Området är kulturhistoriskt intressant. Från förhistorisk tid fanns här bosättningar utmed ån. Ekskog var troligen vanlig här under bronsåldern, men under 1700- och 1800-talet bredde stora sandfält ut sig i området. Ansträngningar för att gynna skogens utveckling under 1800-talet motverkades av kreatursbete och ortsbefolkningens hårda skattning av ris och ved på allmanningen. För att ändra på detta delades allmanningen upp på enskilda ägare under 1880-talet.

De lösa flygsandsjordlagren i området bildar idag ett intressant dynlandskap. Vegetationen är mosaikartad med ekskogar, tallplanteringar, ljunghedsfragment och öppna dynpartier. 300 olika växtarter finns i området som ger förutsättningar för ett rikt djurliv med ett värdefullt fågelliv och en unik insektsfauna med flera ovanliga arter t.ex. brunstarrfly, vit puckelmätare, gulgrå lövmätare m.fl. Området är geologiskt och biologiskt intressant och av stort värde för rekreation och rörligt friluftsliv.

Hagestads naturpark. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

Hagestads mosse är ett större fuktmarksområde utmed Tygeå. Våtmarken är numera utdikad och bevuxen med lövbuskar. Mindre dammar anlades för några år sedan utmed ån och området har stor betydelse som reträttplats för det vilda i området. Älg syns bl.a. ofta här. Området är också rikt på småfåglar och näktergalen drillar ofta här under sommarkvällar. Torv har tidigare brutits på mossen, så de övre lagren är påverkade men mossen har ändå betydelse vid studier av äldre vegetationsutveckling i landskapet. I anslutning till mossen finns P-plats och fågeltorn.

18 c. Betesmark söder om Hedvigsdals Nygård

Areal: 13 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K

Naturtyper: Fuktängar med blåttåtel eller starr (6419) samt kultiverad fodermark

Skydd: Riksintresse naturvård och kustzon

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Området är en svagt gödslad, fuktig ängsmark, betad av får. Inom området finns flera diken och en mindre damm. Området är en rest av ett tidigare utbredd fuktmarksområde nu avvattnat till Hammars ränna. Betesmarken är trädlös så när som på ett par gamla pilträd. Området är ett viktigt inslag i jordbrukslandskapet.

19. Hagmark vid Hedvigsdal - Nytt område

Areal: 14 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K

Naturtyper: Artrika torra - friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270) samt kultiverad fodermark

Skydd: Fornminnen

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Söder om Hedvigsdal finns en mycket vacker beteshage. Flera gamla gravhögar finns i området, som är bevuxet med gamla vidkroniga träd. Mindre lövdungar och barrplanteringar ingår också. Området är ett viktigt inslag i det annars mycket trädfattiga landskapet.

Hagmark vid Hedvigsdal. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

20. Ängsmark vid Glemminge stenar - Nytt område

Areal: 2 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingslandskap

Naturtyper: Artrika torra - friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270)

Naturvärde: N K

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Vid Glemminge stenar finns en liten trevlig betesmark omgiven av åkermark. Området är omväxlande med torr, frisk och fuktig, stenbunden mark. Hagtorn-, nypon- och slånbuskar växer spridda över ängen. I de torrare partierna växer backtimjan, brudbröd, gulmåra, hirsstarr, ängsvädd och svinrot och i de fuktigare bl.a. vecketåg och älggräs. Området är ett viktigt naturinslag i landskapet.

21. Öppen hagmark väster om Högestads mosse - Nytt område

Areal: 8 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K

Naturtyper: Fuktängar med blåttåtel eller starr (6419), rikkärr (7230), samt kultiverad fodermark och annan naturtyp

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Området består av en öppen frisk och fuktig betesmark med lång kontinuitet i hävd. Flera öppna vattensamlingar finns i området och på fuktängarna finns intressant flora med bl.a. hirsstarr, ängsnycklar och majviva. Området är ett värdefullt inslag i det öppna landskapet.

22. Gräsmarksområde nordväst om Sövestad - Nytt område

Areal: 6 ha

Klass: 3

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K

Naturtyper: Fuktängar med blåttåtel eller starr (6419), Artrika torra - friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ (6270) samt kultiverad fodermark

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Röjning och ev. betesdrift för att hindra att området växer igen.

Nordväst Sövestad finns ett kuperat gräsmarksområde med torrare ängspartier, några öppna vattensamlingar, öppna diken, fuktängar, öppna, blöta kärrytor och videsnår. Området har tidigare betats men håller nu på att växa igen. Det är ett värdefullt inslag i det öppna jordbrukslandskapet och närheten till Sövestads by gör det till ett möjligt närströvområde om det görs mera tillgängligt.

Lövskog vid Kadesjö - Rynge. Foto: Richard Bergendahl.

23. Gräsmarksområden vid Högestad - Nytt område

Areal: 396 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K B

Naturtyper: Fuktängar med blåttåtel eller starr (6419), samt kultiverad fodermark

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Fortsatt betesdrift

Söder om Högestads mosse utbreder sig ett stort gräsmarksområde i gränsen mellan Sövestad och Borrie socknar. I området ingår delområdena 5, 8 och 9. En kanaliserad bäck rinner genom området. Här finns rester av kalkfuktäng, liksom torrbackar med backsippa. Området är genom sin storlek och kontinuitet i hävd kulturhistoriskt intressant, samt har stort värde för landskapet.

24. Lövskogsområde vid Kadesjö - Rynge - Nytt område

Areal: 47 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N

Naturtyper: Bokskog av fryle-typ (9110), bokskog av örtrik typ (9130), Fuktängar med blåttåtel eller starr (6419)

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Naturvårdsanpassat skogsbruk

Vid Kadesjö – Rynge finns ett bok - ädellövsbestånd. I området, ingår även granplanteringar, fuktlövskog samt ohävdad ängsmark där rester av gamla stängsel finns kvar. I fältskiktet i skogsmarken växer bl.a. lundgröe, hässlebrodd, långsvingel, lundslok, skogsbingel, myskmadra, gulplister m.m. På den före detta betesmarken växer bl.a. gökblomster, tuvtätel, kärrtistel, vasstarr, vänderot, Stankt Pers nycklar m.fl. arter. Området är av stort värde i det annars öppna landskapet.

25. Dag Hammarskjölds park och våtmarkerna norr om Källesjö - Nytt område

Areal: 396 ha

Klass: 2

Motiv: Odlingslandskap

Naturvärde: N K B

Naturtyper: Fuktängar med blåttätel eller starr (6419), samt kultiverad fodermark

Skydd: Saknas

Bibehållande av värde: Skötsel med bl.a. slåtter enligt upprättade planeringsplaner

Dag Hammarskjölds park är ett större område natur/rekreatiomsområde norr om Ystads stad. Här har skapats ett omväxlande naturområde med lövdungar, ängsmarker och våtmarker. Grundtanken har varit att utgå från befintlig vegetation och bygga vidare på denna. Det fanns några mindre dammar i området såsom "Karlssons dammar" där det i början på förra seklet fanns ett tegelbruk. Några små lövdungar

fanns också i området där det tidigare legat gårdar, för övrigt bestod området av odlad åkermark. Området började anläggas 1996 och den sista delen planterades 2007. De flesta lövträd och många lövbuskar som är representativa för regionen har planterats här, bl.a. ek, bok, lönn, ask, avenbok, klibal, sälg, hassel, hagtorn och nyponrosor. På ängarna har satts in ängsfröblandningar med många blommande örter, som gullviva,

mandelblom, blåklocka, prästkrage m.fl. Genom området finns en gång- och cykelstig, några bänkar samt rastplats vid Karlssons dammar. Idag är området ett viktigt strövområde för Ystadborna.

Området omfattar även våtmarker och dammar i nordväst vid Källesjö. Här finns ett rikt fågelliv och både lövgoda och klockgroda finns i området.

Dag Hammarskjölds park sommaren 2003. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

Vattenområden

I december år 2000 antog EU ett ramdirektiv för vatten, som är ett samlat direktiv för all vattenplanering och vattenvård inom EU. Målet med vattendirektivet är att nå god vattenstatus i EU:s alla länder till år 2015. I Sverige överfördes målen i ramdirektivet i svensk lagstiftning och fem Vattenmyndigheter har tillsatts som ska ansvara för att målen ska nås. Myndigheten ansvarar för vattenmiljön i sin helhet d.v.s. vattenkvalitet, vattenkvantitet och biologi. Ystads kommun ligger inom vattendistrikt 4. Södra Östersjön.

Vattenstatusen för ytvatten delas upp i:

- Ekologisk status som omfattar biologiska, fysikalisk-kemiska och hydromorfologiska kvalitetsfaktorer
- Kemisk status som är relaterat till att halter av förorenande ämnen håller sig inom bestämda gränsvärden och miljökvalitetsnormer.

Miljökvalitetsnormer

Miljökvalitetsnormer har satts upp för vattendrag, sjöar och havet. För Ystads kommun finns sådana för Svarteån, Nybroån, Kabusaån, Tuvebäcken, Ellestadsjön, Krageholmssjön och Sydkustens kustvatten, se tabellen.

Målet att uppnå god ekologisk status till 2015 är inte möjligt för de flesta av vattenförekomsterna i Ystads kommun. Detta är en bedömning som Vattenmyndigheten har gjort även om alla möjliga åtgärder vidtas. Därför har tidsfristen förlängts till 2021 respektive 2027.

Det har bildats två vattenråd i Ystads kommun, Svarteåns vattenråd och Nybroåns vattenråd, som arbetar med att ta fram åtgärdsprogram för dessa åar.

Referenser:

- www.vattenmyndigheterna.se (Vattenmyndighetens webbplats)
- www.viss.lst.se (databas med information om vattenförekomster i Sverige)
- www.vattenkartan.se (geografisk information om sjöar, vattendrag m.m.)

Vattenmyndighetens bedömning av vattenförekomsterna i Ystads kommun

Vattenförekomst	Ekologisk status 2009	Kvalitetskrav	Kemisk status 2009	Kvalitetskrav
Svarteån	Otillfredställande ekologisk status	God ekologisk status 2027	God kemisk ytvattenstatus	God kemisk ytvattenstatus 2015
Nybroån	Måttlig ekologisk status	God ekologisk status 2027	God kemisk ytvattenstatus	God kemisk ytvattenstatus 2015
Kabusaån	Måttlig ekologisk status	God ekologisk status 2027	God kemisk ytvattenstatus	God kemisk ytvattenstatus 2015
Tuvebäcken	God ekologisk status	God ekologisk status 2015	God kemisk ytvattenstatus	God kemisk ytvattenstatus 2015
Ellestadsjön	Otillfredställande ekologisk status	God ekologisk status 2027	God kemisk ytvattenstatus	God kemisk ytvattenstatus 2015
Krageholmssjön	Dålig ekologisk status	God ekologisk status 2027	God kemisk ytvattenstatus	God kemisk ytvattenstatus 2015
Sydkustens kustvatten	Måttlig ekologisk status	God ekologisk status 2021	God kemisk ytvattenstatus	God kemisk ytvattenstatus

Vattenförekomster i Ystads kommun

Vattenförekomsterna i Ystads kommun beskrivs här översiktligt (se också beskrivningarna i de tidigare avsnitten).

Vattendrag

Charlottenlundsbäcken, Svarteån, Fyleån-Nybroån och Kabusaån är kommunens större vattendrag, alla med stort naturvärde. Men även kommunens mindre bäckar är viktiga i landskapet. Kvedalsbäcken, Fröslövsån, Norre å, Tuvebäcken, Rödkillebäcken och Hammars ränna är bäckar som rinner fram i det flacka jordbrukslandskapet i kommunens östra del. I det öppna jordbrukslandskapet är vattendragen värdefulla naturinslag. Utmed åarna och flertalet av bäckarna i kommunen råder strandskydd (7 kap. 16 § Miljöbalken). Strandskyddet är till för att säkra människors möjlighet att bedriva friluftsliv och för att bevara goda livsvillkor på land och i vatten för djur- och växtlivet.

Sjöar

I kommunen finns två större sjöar, Krageholmssjön och Ellestadsjön. I Länsstyrelsens naturvårdsprogram är Krageholmssjön i klass I, d.v.s. högsta värde, medan Ellestadsjön är i klass II, mycket högt värde. Båda sjöarna är av mycket stor betydelse för landskapet.

Marina områden

Området vid Sandhammaren med sanddyner, strandvallar samt havsområdet utanför tillhör enligt Länssty-

relsens naturvårdsprogram de allra mest värdefulla och är därför klass I, d.v.s. de marina värdena har särskilt höga naturvärden. Sandvandringen längs kusten är aktiv åt öster och nordost. Huvudströmriktningen är

i ytvattnet östlig - nordöstlig och salthalten ligger omkring 8-9 ‰. Ett betydligt större antal arter förekommer i denna del av Östersjön jämfört med den norra delen.

Några våtmarksfåglar i Ystads kommun. Övre raden från vänster: skedand och strandskata och nedre raden, från vänster: rödbena och smådopping. Foto: Bert Rydhagen.

Natur- och kulturmiljöer samt rörligt friluftsliv

Enligt miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* ska man slå vakt om biologisk produktion och livsmedelsproduktion men också bevara och värda kulturmiljövärdena i landskapet. Sådana värden är t.ex. ängs- och hagmarker, fornlämningar, märgelgravar, öppna diken och pilevallar. Målsättningen är att odlingslandskapets kulturhistoria ska kunna upplevas och förstås och att värdefulla miljöer ska bevaras.

Dagens och morgondagens kulturmiljöer har ett värde i sig. Men det gäller att finna en bra mix där dagens kulturlandskap och dess värden tillsammans med det äldre kulturlandskapets värden blandas i ett harmoniskt landskap.

Ängs- och hagmark

Ängs- och hagmarker har i föregående kapitel behandlats med avseende på växt- och djurliv. I dessa marker finns en mångfald av örter, träd och buskar och detta i sin tur ger förutsättningar för ett rikt och varierat djurliv. De naturbetesmarker med ängar och hagar som finns kvar från äldre tider är ett kulturarv som formats under mycket lång tid av människan och hennes betesdjur. Förutom de biologiska värdena är dessa marker rent estetiskt tilltalande för oss människor. Även om en mångfald med olika växter och djur i sig tilltalar oss, är det minst lika viktigt med själva strukturen och variationen som dessa marker bjuder på. Öppna gräsytor omväxlande med solitära träd och

mindre trädgångar, eller öppna områden där landskapets topografi ger omväxlingen, brukar i regel upplevas som positivt. Skogshejdan och Skoghusets enefälad, i norra delen av kommunen i Baldringetrakten, är exempel på betes- och hagmarker som har lång kontinuitet i hävd och där öppna ängar avlöses med buskar, solitära träd och lövdungar. Ett exempel på ängs- och hagmark som nästan är helt busk- och trädlösa men som genom sin topografi är synnerligen tilltalande är de öppna gräsmarkerna på Käsebergaåsen med skeppssättningen Ales stenar som extra bonus.

Vägar, alléer och pilevallar

Vägarna är en viktig del i landskapet för att tillfredsställa vårt behov att på ett smidigt sätt förflytta oss.

Fem vägar i Ystads kommun har i Trafikverkets rapport "Vägen - Ett kulturarv" lyfts fram som kulturhistoriskt värdefulla vägmiljöer värda att bevara:

- Väg 771 mellan Kadesjö, Rynge och Gussnava (vägen går genom Skurups och Ystads kommuner)
- Väg 776 mellan Gussnava och Marsvinsholm
- Väg 994 mellan Sövestad, Baldringe, Fyledalen och Ållskog
- Väg 993 i Fyledalen
- Väg 981 mellan Högestad och Högestads gamla kvarn (vägen går genom Tomelilla och Ystads kommun).

För samtliga av dessa vägar är rekommendationen att förändringar eller annan påverkan av vägsträckan och det omgivande kulturlandskapet bör undvikas för att inte de historiska sammanhangen ska brytas.

Även andra vägsträckningar i kommunen är bevarandevärda, t.ex. "Gamla Lundavägen" som slingrar sig fram i landskapet mellan Knickarp och Bjäresjö.

Alléer

Längs vägarna i Skåne var i äldre tid alléer vanliga. Antalet alléer har emellertid under senare delen av 1900-talet minskat starkt. Detta genom att vägarna fått nya sträckningar, blivit bredare och fått högre standard och att detta ibland lett till att alléer har fällt. Andra orsaker är att träden i alléerna blivit gamla och sjuka.

Allé vid Charlottenlund. Foto: Richard Bergendahl.

Träd har dött och alléerna har kraftigt glesats ut. Alléerna har varit och är betydelsefulla inslag i det skånska landskapet och är viktiga att värda och bevara. Utmed allmänna vägar är det i regel Trafikverket som har ansvar för alléerna. Detta innebär också rätten att driva frågor om alléerna längs allmänna vägar gentemot samarbetsparter som länsstyrelser, Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet och mot ägare av mark invid den allmänna vägen. Detta kräver ett samarbete där de olika parterna är överens om målet för alléerna samt att det ska finnas planer för alléerna. En sådan plan, som omfattar skötsel och vård för alléer längs statliga vägar i Skåne, togs fram i slutet på 1990-talet. I planen finns för Ystads kommun trettiolen olika alléer beskrivna med avseende på nuvarande status, alléns betydelse i landskapet, skötselbehov m.m. Detta är viktigt både för att planen ska fungera för drift och underhåll, för eventuell restaurering och för prioritering av åtgärder. För vissa alléer bör kulturmiljöskäl prioriteras, för andra alléer biologiska kvaliteter eller är det landskapsbilden som ska främjas i första hand.

Pilevallar

Något som många säkert förknippar med det skånska landskapet är pilevallarna och pileraderna. Bakgrunden till att de finns här i så stor utsträckning är att Danmarks kung Christian IV på 1600-talet bestämde att pilträd skulle planteras längs alla skånska vägar för att förhindra jordflykt i det trädfattiga Skåne. Planteringen pågick ända fram till i början på 1900-talet

då man istället i stor omfattning började hugga ner pilarna i samband med att jordbruket rationaliserades.

I gamla tider var pilen viktig och hade många användningsområden såsom: ved och virkesreserv, material till stängsel, slöjdvirke och korgflätning. Samtidigt fungerade pilevallarna som läplanteringar och gav foder till djuren under vintern. Detta innebar att träden skattades hårt genom s.k. hamling. Hamlingen innebär att man skar av grenarna på träden. En del pilar kapades vid trädbasen, andra kapades högre upp på stammen vid hamlingen. Resultatet blev låga träd med kort, tjock stam med tunna kvistar och grenar.

Behovet av trä och virke löser man idag på annat sätt och det är numera främst de estetiska värdena och naturvärdena som gör att pilevallarna får finnas kvar. De omfattas därför av biotopskydd, som betyder att man inte får skada eller avverka träden eller schakta bort eller på annat sätt skada pilevallen genom t.ex. gödsling eller bekämpningsmedel.

Parker och grönområden

I Grönstrukturprogram för Ystad tätort har värdet av stadens gröna struktur diskuterats och beskrivits på olika sätt. Förutom parkernas och grönytornas betydelse för hälsa och välbefinnande, biologisk mångfald, estetiska värden m.m. är den gröna miljön en bärare av stadens historia och identitet som speglar stadens

kulturhistoriska arv och olika tiders ideal. I Ystad kan man se många exempel på detta i olika anläggningar i parker och grönområden t.ex. Norra Promenaden och Klosterträdgårdarna vid Klostet.

Gravhögar m.m.

Värdefulla natur- och kulturmiljöer ska skyddas och värdas (1 Kap. 1 § Miljöbalken). I Ystad finns flera värdefulla kulturmiljöer. Mångfacetterade kulturlandskap, särpräglade kyrkor och fornlämningar med ett tidsdjup över tusentals år. I Kulturminneslagen (KLM 1988:950, ändrad 2000:265) regleras vad man får och inte får göra med kulturminnen. Myndigheten som har det övergripande ansvaret för att lagen efterlevs är Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna fungerar som tillsynsmyndighet på länsnivå.

Gravhögar norr om Köpingebro. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

Flera landmärken från en svunnen tid finns i kommunen. Norr om Köpingsbro finns t.ex. flera stora bevarade gravhögar. I och vid Svarte finns gravfält från både äldre och yngre bronsåldern. Vid Svarte finns också en svårtolkad stensättning kallad Disas ting. Två märkliga runstenar står uppställda i Krageholms park. Vid Käseberga finns Ales stenar med sin 67 m långa stensättning bestående av 59 stenblock. Detta är bara några exempel på viktiga lämningar i landskapet från forntiden.

Markvägar och gränser

Äldre markvägar och gränser mellan åkrar och fastigheter är viktiga både för människors möjlighet att röra sig i landskapet och för utbytet av vilda djur och växter mellan olika naturområden. Träd- och buskridåer utmed åkrarna ger också bygden dess speciella karaktär och är viktiga för landskapsupplevelsen.

Rörligt friluftsliv och allemansrätten

I Ystads kommun finns rika möjligheter att idka rörligt friluftsliv och vistas i fin natur. Den långa kuststräckan med fina sandstränder, närnaturområdena Sandskogen, Lilleskog och Dag Hammarskjölds park intill staden Ystad, skogslandskapet kring Krageholmsjön, Fyledalen och Nyvångsskogen, samt ängs- och hagmarker i Baldringeområde är några exempel på sådana fina platser. Några förslag på utflyktsområden, se sidan 85.

Landskapet i Ystads kommun är variationsrikt och det finns goda möjligheter till friluftsliv med bad, fritt strövande m.m. Den svenska naturen står öppen för oss alla, men man måste vara varsam mot naturen och visa hänsyn till både människor, växter och djur. Miljöbal-

ken ställer särskilda krav på den som nyttjar naturen. Enligt 7 kap. 1 § tolkas Allemansrätten som så, att när man vistas i naturen får man inte störa och inte förstöra. Så länge man lever upp till detta finns stora möjligheter att få rekreation och få uppleva fin natur.

Vid Småbåtshamnen i Ystad. Foto: Fredrik Ekblad.

Hur man får gå och vara i naturen

Det är tillåtet att gå, cykla, rida, åka skidor och tillfälligt vistas i naturen förutsatt att man inte skadar gröda, plantering eller annan känslig mark. Man måste dock visa hänsyn och inte passera över eller vistas på privat tomt eller störa markägare i deras verksamhet. Om man t.ex. passerar en inhägnad betesmark får man inte skada stängsel eller störa boskap och det är viktigt att stänga grindar så inte boskapen kommer lös.

Det är däremot inte tillåtet att köra bil, MC, moped eller annat motordrivet fordon på barmark i terrängen. Detta regleras i Terrängkörningslagen (1975:1313). Denna säger i korthet att körning i terräng med motordrivet fordon för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk är förbjuden på barmark i hela landet. Körning på snötäckt mark är däremot tillåten, om detta kan ske utan att skada mark eller vegetation. Det är inte heller tillåtet att köra motordrivna fordon på enskilda vägar som är avstängda för motortrafik. Sådana vägar ska vara utmärkta med vägmärke eller på annat tydligt sätt.

Camping

Man får tälta något dygn i naturen om marken inte används som jordbruksmark och/eller ligger nära böningshus. Camping med husvagn eller husbil begränsas däremot av Terrängkörningslagen (1975:1313).

Grillning och picknick

Viktigt att tänka på är att aldrig elda på stenhällar eftersom berget kan spricka och det blir sår som aldrig läks. Man ska inte heller elda när det är torka. Och det är viktigt att det finns vatten i närheten så elden kan släckas. Allt skräp, glasflaskor, kapsyler måste man också ta med. Om det lämnas kvar kan det förutom att det blir skräpigt skada både människor och djur.

Oftast inte tillåtet att göra upp eld eller grilla i naturreservat utom på iordningställda platser. På reservatskyltarna finns upplysning om vad som gäller.

Blommor och bär

Plocka blommor och bär får man, förutsatt att det inte är inom ett naturreservat där det kan finnas speciella restriktioner. Vissa blommor är också fridlysta, t.ex. orkidéer som är fridlysta i hela landet. Dessa får man naturligtvis inte plocka. Hela buskar eller träd, liksom kvistar, näver eller bark från växande träd, får man inte heller ta.

Lösa hundar

Det är tillåtet att ha med hunden i naturen, men den ska hållas kopplad under tiden 1 mars - 20 augusti då djurlivet är som känsligast. Enligt kommunens lokala ordningsföreskrifter (12 FS 1995:91) är det inte heller tillåtet att ta med hunden på allmän badstrand under tiden 1 april - 30 september. Även annan tid på året måste man ha uppsikt över sin hund så att den inte

skadar djurlivet. I vissa naturreservat kan även gälla speciella regler som man måste ta hänsyn till.

Bad, jakt och fiske

Det är tillåtet att bada och tillfälligt gå i land om man kommer med båt förutsatt att det inte är på en tomt eller det gäller särskilt tillträdesförbud t.ex. för att skydda fåglar eller sälar.

Fiske ingår normalt inte i allemansrätten, men man får fiska med spö och andra handredskap längs kusterna. För fiske i andra vatten krävs tillstånd eller fiskekort.

Jakt ingår inte i allemansrätten. Det är inte heller tillåtet att ofreda djur eller djurens bon eller att ta fågelägg. Detta räknas som jakt.

Strövområden

Flera strövvänliga naturområden finns inom kommunen. Hagestads naturreservat är ett sådant som inbjuder till rörligt friluftsliv i olika former. Här finns vandringsstigar och rastplatser. Området är avsatt som naturreservat och en del av det imponerande sanddynlandskapet vid Sandhammaren ingår med en sandstrand som är i det närmaste 3 km lång.

Ett omtyckt område alldeles i anslutning till Ystad stad är Ystads Sandskog. Den södra delen är statligt naturreservat och den norra delen är ett kommunalt

naturreservat. Speciellt den norra delen har anpassats till rörligt friluftsliv. Här finns strövstigar, motionsspår, ridleder, rastplatser m.m.

Dag Hammarskjölds park är ett annat uppskattat strövområde norr om Ystads stad. Och flera av kommunens naturreservat och andra naturområden inbjuder också till promenad och rekreation (se också avsnittet särskilt värdefulla områden).

Sandhammaren.

Vandringsleder

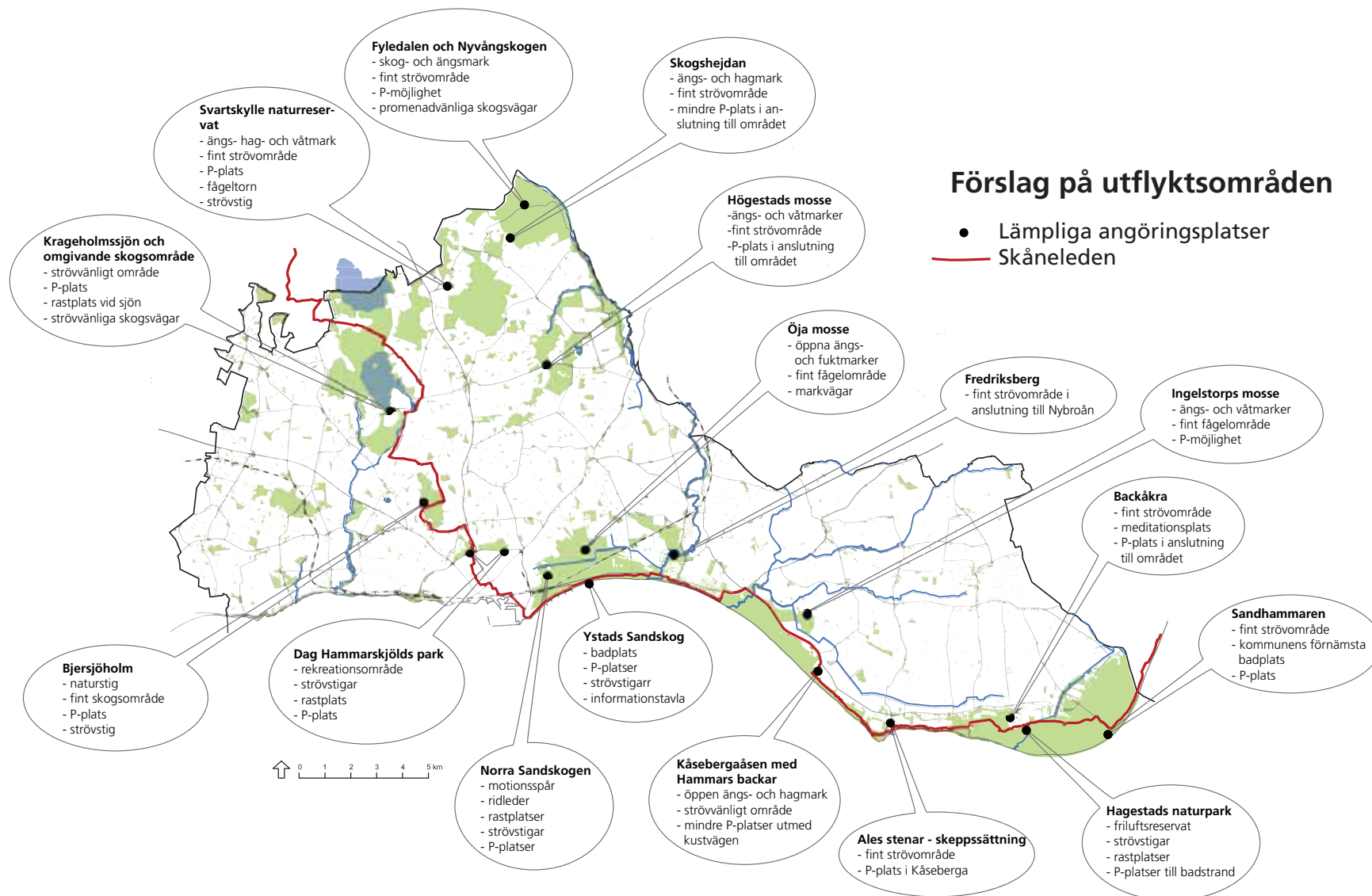
Ett trevligt sätt att upptäcka naturen i Ystad är att vandra längs Skåneleden. Två sådana leder går genom kommunen. Nord - Sydleden kommer norrifrån, passerar Ellestadsjön och Krageholmssjön och slutar i Ystad. Österleden börjar i Ystad och fortsätter österut längs kusten. Vandringslederna är markerade med orangemålade ringar runt träd och stolpar. Där leden ändrar riktning finns ofta vinkelpilar.

Badstränder

Det finns stora möjligheter till bad längs kommunens långa kuststräcka och härliga sandstränder. Fina badplatser finns vid Svarte, Lilleskog, utmed Sandskogen, vid Nybrostrand, och längs kusten vid Backåkra, Hagstad och Sandhammaren.

Referenser:

- Allévårdsplan Skötsel och vård för samtliga alléer på det statliga vägnätet i Skåne, Vägverket, Region Skåne, 1996
- Vägen - Ett kulturarv Kulturhistoriskt värdefulla vägmiljöer på det statliga vägnätet i Skåne värda att bevara. Vägverket, Region Skåne ISBN: 91-88250-23-7 <http://sv.wikipedia.org/wiki/Pilevall>
- www2.lansstyrelsen.se/skane (Startsidan/Vår verksamhet/Landsbygd / lantbruk/Stöd till landsbygden/Jordbruksstöd/Biotopskydd/. Kartor och planeringsunderlag/Kultur miljöprogram/Skånes historia och utveckling/Jordbrukets landskap/ Miljömål/De skånska miljömålen/Ett rikt odlingslandskap/ Naturen i Skåne/Friluftsliv/Allemanrätt/)
- Pilen Informationsbroschyr utgiven av Skånes Naturvårdsförbund och Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne
- Grönstrukturprogram för Ystads tätort
- Ystads parker, träd och trädgårdar
- www.skaneleden.org
- Samt kommunens kunskap

DEL 2: FRAMTIDEN - viktiga naturvårdsinsatser

Detta avsnitt är ett underlagsmaterial för framtida naturvårdsarbete.

Kommunen kommer enbart att genomföra projekt/åtgärder efter överenskommelse med markägare/brukare.

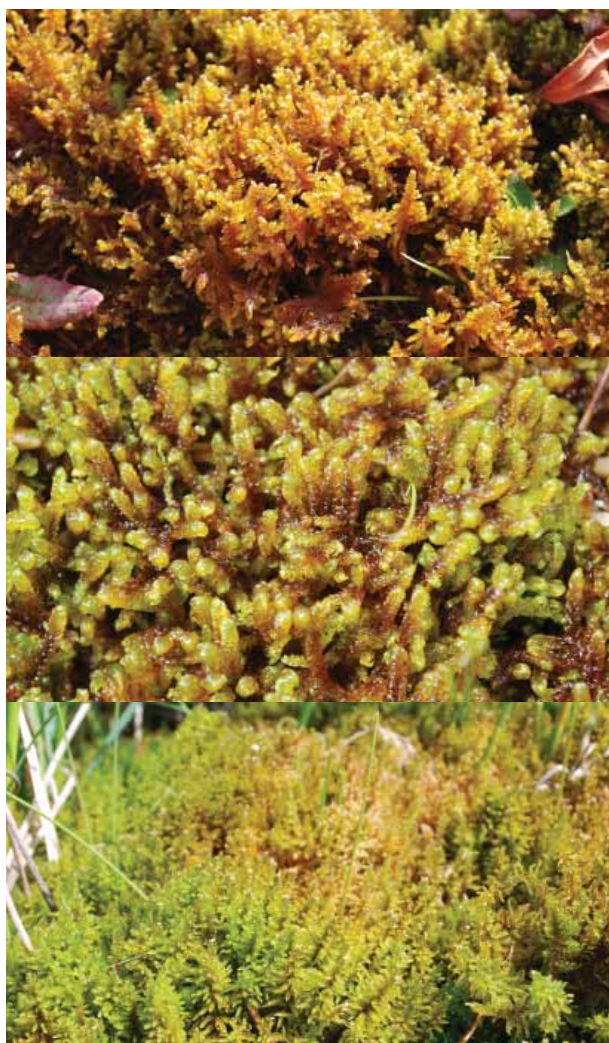
Vård och utveckling av särskilt skyddsvärda växter, djur och naturtyper

Att slå vakt om sällsynta och utrotningshotade växter och djur är mycket viktigt för att bevara och öka den biologiska mångfalden i landskapet. Detta regleras med olika bestämmelser i Miljöbalken (se avsnitt Skydd av natur, djur och växter sid. 10). För kommuninnevånare och vanliga växter och djur är det emellertid lika viktigt att värda vardagslandskapet.

Skåne skiljer sig från övriga Sverige genom att mera likna övriga Europa med dess naturmiljöer, växter och djur. Detta innebär att här finns ett antal arter som är unika för Sverige men också att dessa arter är sårbara då de ofta lever på gränsen till sitt utbredningsområde. I Ystads kommun finns flera sådana sällsynta och/eller utrotningshotade växter och djur knutna till olika naturtyper. Dessa arter kräver ofta speciella förhållanden för att kunna överleva och därför har Naturvårdsverket låtit upprätta speciella åtgärdsprogram med konkreta och specifika skydds- och bevarandeåtgärder för de hotade arterna. Vissa av dessa berör speciellt Ystads kommun.

Hotade biotoper

Rikkärr är näringsfattiga myrar som är rika på mineraler, vanligtvis kalk. Rikkärren delas in i medelrikkärr och extremrikkärr (kalkkärr). Mångfalden i rikkärren är oftast stor, med många sällsynta kärlväxter, mossor, snäckor, svampar och insekter. Idag har många av rikkärren kraftigt minskat och/eller förändrats p.g.a. torr-

Brunmossor typiska för rikkärr. Foto: Länsstyrelsen i Skåne län.

rare somrar, utdikning, övergödning, upphörd hävd och igenväxning. I Ystads kommun finns 12 rikkärr som i ett europeiskt perspektiv har mycket höga naturvärden.

Utmärkande för rikkärr är bl.a. förekomst av brunmossor. På bilderna till vänster ses kamtuffmossa (övre bilden), späd skorpionmossa (mellersta bilden) och kalltuffmossa (nedre bilden).

För att bevara rikkärren är det viktigt att:

- markerna förblir ogödslade
- hävden fortsätter med bete, slätter eller annan likvärdig hävd
- kärren inte växer igen. Det kan behövas en försiktig röjning av träd och buskar, men några videbuskar bör sparas för snäckorna
- inte rensa ev. diken i kärret
- inte köra med tunga maskiner i kärret

Särskilt skyddsvärda träd

Särskilt skyddsvärda träd definieras i åtgärdsprogrammet som:

- jätteträd; träd grövre än 1 meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd
- mycket gamla träd; gran, tall, ek och bok äldre än 200 år, samt övriga trädslag äldre än 140 år
- grova hålträd; träd grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd med utvecklad hålighet i huvudstam

I definitionen ingår både levande och döda träd. Detta är träd som är ovanliga och har stor betydelse i såväl odlingslandskapet som i mera urbana miljöer. I Länsstyrelsens åtgärdsprogram prioriteras grova och gamla ekar – jätteträd, träd i parker, kyrkogårdar, gårdsmiljöer och träd i tätorter, alléer samt hamlade träd.

För att bevara de gamla träden är det väsentligt med:

- en naturvårdsanpassad skötsel där äldre träd sparas och där död ved tillåts att bildas, men även
- att skapa möjligheter för ersättningsträd som kan utvecklas till att bli framtidens ”gamla träd”

Hotade fladdermöss

Samtliga fladdermössarter är fridlysta i Sverige och får inte jagas eller dödas. De omfattas också av europeiska fladdermössavtalet EUROBATS. I Sverige finns 19 fladdermössarter. Av dessa finns ett stort antal i Ystads kommun. I äldre lövskogar och parker kan man t.ex. träffa på långörad fladdermus, trollfladdermus och mustaschfladdermus. På dagana vistas fladdermössen i naturliga håligheter i gamla träd, men t.ex. långörad fladdermus kan också söka sig till bebyggelse och bo på vindar. Eftersom fladdermössen är insektsätande gör de nytta genom att de bl.a. äter skadeinsekter i trädgårdarna.

Kornsparv. Foto: Kurt Ivarsson.

Fältpiplärka. Foto: Bert Rydhagen.

Fladdermössen gynnas av:

- god tillgång till hålträd
- större sammanhängande lövskogar och lähäckar
- alléer med hålträd och fladdermössholkar
- god tillgång till vatten

Hotade fåglar

Fältpiplärkan är starkt hotad enligt klassificeringen av rödlistade arter. I Skåne förekommer den längs kusten men också i inlandet från området nordost om Rinkaby till Ystad. Anledningen till att arten minskat är bl.a. ändrade brukningsmetoder inom jord- och skogsbruk. Fältpiplärkan häckar på kustsanddyner och sandhedar av olika slag, militära övningsfält, i grustag och i sällsynta fall på kalhyggen.

Fältpiplärkan gynnas av att:

- det finns områden med en kombinationen av kort vegetation med insprängda sandiga fläckar
- det finns tillgång till högre vegetation med gräs, örter och lägre buskar
- den inte utsätts för störningar under häckningen.

Kornsparven är starkt hotad enligt klassificeringen av rödlistade fågelarter. Den finns i Sverige enbart i Ystads kommun i ett område från byn Hammar öster om Ystad till Ingelstorp i norr och till Hagestads mosse i öster. Kornsparven, som ursprungligen är en sydrysisk, västasiatisk stäppfågel, var under 1800-talet

väl etablerad i stora delar av Europa. Under 1900-talet har emellertid arten börjat minska i antal. Anledningen lär vara de ändrade brukningsmetoderna inom jordbruket, t.ex. att brukningsenheterna är större och att småbiotoperna i landskapet minskat, att den moderna tröskningen ger mindre spillsäd och mindre mat till fåglarna.

Kornsparven gynnas av att:

- det finns tillgång till mat vintertid, t.ex. att man sparar mindre sädesfält och obrukade marker
- det finns områden som är ostörda under häckningstiden.

Hotade groddjur

Klockgrodan har tidigare varit en starkt hotad art, men nu finns den på flera platser. Den försvann helt i Sverige under 1960-talet, anledningen var i första hand att antalet grunda våtmarker med betade omgivningar och småskaligt landskap har blivit mindre vanliga. Under senare år har Naturvårdsverket och WWF-Sverige gjort lyckade återinplanteringar av groddjuren på ett tiotal platser i Skåne, bl.a. i Skoghusets enefälod och Svinahejdan i Ystads kommun. Klockgrodorna har sedan vandrat in spontant på Fredriksbergs mosse och finns nu på flera andra platser t.ex. i dammarna vid Källesjö.

För att gynna klockgrodorna är det viktigt att:

- det finns grunda våtmarker med betade omgivningar och småskaligt landskap.

Lökgrodan är enligt klassificeringen av rödlistade arter en missgynnad art. Den är bunden till öppna sandiga marker. Under 1900-talet förekom den i stora delar av Skåne, men sedan 1960-talet har den minskat drastiskt här, liksom i de flesta länder i Europa. Den förekommer i Ystads kommun i två större områden, dels Fyledalsområdet dels i Köpingsbro/Kåsebergaområdet.

Lökgroda. Foto: Kurt Ivarsson.

Lökgrodorna gynnas av:

- områden med sandiga lätta jordar, eftersom grodorna gräver ner sig i jorden under dagarna och under vintern
- tillgång till rena lekvatten utan konkurrens av fisk eller kräftor.

Hotade insekter

Läderbaggen är enligt klassificeringen av rödlistade arter en sårbar art. Den är huvudsakligen knuten till gamla, ihåliga ekar där den lever på ekveden. Den kan även leva på andra trädslag, men i Sverige är eken det vanligaste värdträdet. De mest kända svenska ekområdena med förekomst av läderbagge är på Öland och i Östergötland. I Ystads kommun har läderbaggen tidigare påträffats i betesmarkerna vid Bellinga.

Läderbaggen gynnas av att:

- hagmarker med äldre ekar och andra lövträd bevaras.

Hotade kärlväxter

Martorn är enligt klassificeringen av rödlistade arter en starkt hotad art. Den är en flerårig, styv, gråvit ört som tillhör familjen flockblommiga växter. Den kan föröka sig både med frön och genom rotskott. Den växer längs kuster där den främst trivs på sandiga stränder på lokaler från Bohuslän till Öland och Gotland.

Martorn är en art som studerats i liten omfattning och åtgärder som påverkar dess utbredning är inte helt klarlagda.

För att skydda lokaler med *martorn* är det viktigt att:

- inventera förekomsten av växten
- kända lokaler hålls under uppsikt
- tillfälligt skydda plantorna i områden som utsätts för kraftigt slitage, t.ex. genom bad och friluftsliv eller genom betesdjurens tramp
- inte röja bort tångvallarna på badstränder där det finns *martorn*sbestånd.

Natearter

Spetsnate är enligt klassificeringen av rödlistade arter en starkt hotad art. I Skåne finns *spetsnate* på tre lokaler, samtliga i Ystads kommun (Kärragården, Furuhusmosse och en märkegrav i närheten av Krageholm). *Spetsnate* är en undervattensväxt men den blommar ovan vattenytan. Arten är knuten till smävatten, diken och kanaler i kalkrika områden med näringsrika lerre-

Martorn med tistelfjäril. Foto: Kerstin Svensson.

diment. I Skåne län har *spetsnate* tidigare funnits på ett 15-tal platser och den har tidigare haft en större utbredning i Sverige och funnits på ett större antal lokaler. Idag finns bara några enstaka lokaler kvar. Orsaken till detta är att lämpliga lokaler har försvunnit genom att vattenkvaliteten har försämrats, våtmarkerna vuxit igen, dränerats, eller på annat sätt exploaterats och försvunnit.

Bästa sättet att gynna *spetsnate* är att:

- skydda den från övergödning, utdikning eller annat som kan skada dess livsmiljö.

Stor ögontröst är enligt klassificeringen av rödlistade arter en starkt hotad art. Den tillhör växtsläktet ögontröstar, som består av ett antal ettåriga halvparasiter, tillhörande familjen snyltrotsväxter (Orobanchaceae). *Stor ögontröst* växer på kalkfuktängar och i kalkkärr. Den är ljuskrävande och konkurrenskänslig och förkvas snabbt om hävden upphör, markerna gödglas eller betetrycket blir för kraftigt. Eftersom den är en rotparasit vill den ha tillgång på rötter och växer därför i låg ganska tät grässval. Den finns bara i Västergötland och i Skåne i Sverige. Antalet lokaler har minskat mycket kraftigt under senare delen av 1900-talet. I Ystads kommun har tidigare funnits tre lokaler med *stor ögontröst*, nu finns den bara kvar på Högestads mosse. Upphörd hävd och igenväxning liksom utdikning av fuktmarkerna, gödsling, tramp och överbetning är ett hot mot artens överlevnad.

För att stor ögontröst ska trivas är det viktigt med:

- sen slätter och anpassad betesdrift.

Hotade åkerogräs

I Sverige finns 28 rödlistade åkerogräs. Av dessa finns ett antal i Ystads kommun. Växterna växer normalt i Medelhavsområdet eller Västindien. Till Sverige har de kommit genom att fröna har följt med utsäde och sedan spridits i landet genom odlingen. Tidigare var åkergräsen vanliga men är nu alltmer sällsynta, beroende på förändringar inom jordbruket: upphörd odling av lin, kemisk bekämpning, effektivare mekanisk bearbetning av jorden, rensning av utsäde, tätare växande grödor, minskad odling på lättare jordar samt vallodling.

För att de hotade åkergräsen ska trivas krävs att:

- huvudgrödan på åkermarken är spannmål eller lin
- åkern plöjs, sås och skördas årligen
- åkern sköts extensivt utan bekämpningsmedel och ingen eller mycket sparsam gödsling.

Klätt och renlosta, två hotade åkerogräs som finns i Ystads kommun. Teckning: Bo Mossberg.

Vård och utveckling av kommunens värdefulla naturtyper och vattenområden

Växterna står för en lång rad s.k. ekosystemtjänster som vi alla är beroende av. Detta bör vara grunden till att vi är rädda om naturen och dess invånare. Inte minst viktigt är det för boende i staden/samhället att komma i kontakt med växter och djur för förståelse och uppskattning av naturen och dess värde.

I avsnittet *Särskilt värdefulla naturområden* beskrevs de olika områdenas naturvärde idag. Även om huvudansvaret för dessa områden oftast genom lagar och förordningar ligger på Länsstyrelsens ansvarsområde är det viktigt att kommunen även är delaktig. Flera av naturområdena har betydelse för turismnäringen och möjligheten till rörligt friluftsliv och inte minst viktigt är det för boende i staden och byarna att komma i kontakt med växter och djur för förståelsen och uppskattning av naturen och dess värde. Här ges några förslag på hur naturvärdena kan utvecklas och förvaltas i framtiden.

Naturresevat

I beskrivningen av värdefulla naturtyper och vattenområden finns ett antal områden som är avsatta som naturresevat. Ett av dessa är kommunalt de övriga är statliga. Länsstyrelsen ansvarar för statliga resevat och kommunen för det kommunala.

Skötselplaner, uppföljning och förankring

Uppdaterade skötselplaner är en förutsättning för bevarande av naturvärdena i de skyddade områdena.

Äldre skötselplaner bör ses över och uppdateras. Vid revidering av skötselplanerna är det viktigt att beakta hotade arter och naturtyper liksom vad syftet med skyddet av området initialt har varit. En årlig uppföljning bör också ske i de skyddade områdena utifrån mätbara mål.

Den lokala förankringen av åtgärder och planer är viktig och att man tar vara på den kunskap och kompetens som finns lokalt. För att nå bevarandemålen är också kurser och utbildningar viktiga. Lättillgängligt informationsmaterial bör också finnas över områdena.

Naturområden som inte omfattas av någon skyddsform enligt Miljöbalken

För att utveckla och bevara värdefulla naturområden som saknar annat skydd kan man teckna civilrättsliga avtal mellan markägare och myndighet.

Naturvårdsavtal och skötselavtal

Naturvårdsavtal är en skyddsform som tar tillvara markägarens vilja och intresse att bidra till naturvård. Naturvårdsavtal kan tecknas mellan markägare och staten genom Skogsstyrelsen eller Länsstyrelsen, samt även genom kommunen. Tecknandet av avtalet är frivilligt både från fastighetsägarens och myndighetens sida. Initiativ till att teckna avtal kan tas av både fastighetsägaren och myndigheten. Ersättningen för ett område med naturvårdsavtal varierar beroende på hur

lång tid avtalet gäller. Tiden kan variera mellan ett år och som längst 50 år.

Ett naturvårdsavtal innebär att fastighetsägaren avstår från viss användning av ett område, t.ex. avverkning av skog eller gödsling av ängs- och hagmark och/eller tolererar att naturvårdande och andra åtgärder vidtas inom området. Äganderätten till marken eller jakträten påverkas däremot inte.

Särskilda skötselavtal, som är fristående från naturvårdsavtalet, kan också tecknas för naturvårdsåtgärder som ska utföras inom området.

Miljö- och naturvård med EU-medel

Många åtgärder kan man som brukare också få ersättning för genom EU-bidrag för miljö- och naturvård genom att teckna bindande avtal på 1 till 5 år samt inom landsbygdsprogrammet 2007-2013. På Jordbruksverkets och Länsstyrelsens webbplats finns broschyrer om detta med information om vilka åtgärder som man kan få bidrag till för att bidra till större biologisk mångfald i landskapet.

Litteratur m.m. till detta avsnitt:

- Naturvårdsavtal - riktlinjer för tillämpning 2010-12-09. Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen i Skåne län.
- www.sjv.se
- www.lansstyrelsen.se/skane

Förslag på åtgärder

I tabellen på nedan ges förslag på hur man i framtiden kan vårda och utveckla kommunens särskilt värdefulla natur- och vattenområden.

Kommunen kommer enbart att genomföra projekt/åtgärder efter överenskommelse med markägare/brukare.

Område	Förslag på åtgärder	Förslag på åtgärd för rörligt friluftsliv	Förslag på skydd, avtal m.m.	Initiativtagare/ansvar
1h. Nyvångskogen	Naturvårdsanpassad skogsskötsel		Naturresevatsförhandlingar pågår för delar av området, bör omfatta hela området.	Länsstyrelsen/markägaren
2d. Krageholmssjön och ön Lybeck	Fortsatt beträdnadsförbud			Länsstyrelsen/markägaren
14b. Fredriksberg	Betesmarken i väster - fortsatt bete. Övrig del naturvårdsanpassat skogsbruk. Mindre igenväxande fuktäng röjs. Skötselplan upprättas	Strövstigar anläggs som förbinder befintliga markvägar.	Området avsätts som kommunalt naturreservat	Kommunen/Byaföreningen
14d. Strandområdet vid Nybrostrand	Inventering av sandnejlikan inom området och angränsande campingplats (inom detaljplan).		Platsen för uppställning av tält m.m. kan behöva ändras	Kommunen
14e. Norra Sandskogen	Inga åtgärder utöver vad som står i antagen skötselplan			Kommunen
18a. Kabusa och Ingelstorps ängar	Skötselplanen för Ingelstorps mosse ses över och följs upp. Möjligt att anlägga en våtmark i området (området med trivial vegetation)	Mindre P-plats och stängselövergång anläggs i anslutning till Ingelstorps mosse		Länsstyrelsen/markägaren
25. Dag Hammar-skjöldes park	Skötsel enligt upprättade planeringsplaner för området.	Förbindelse mellan västra och östra delen av parken med en säker övergång över väg 13.		Kommunen/Trafikverket
Skyddsvärda ängs- och hagmarker	Fortsatt betesdrift, om möjligt ingen gödsling	Görs tillgängliga genom stängselövergång och P-plats där så är möjligt	Naturvårdsavtal (avseende ingen gödsling), skötselavtal (avser fortsatt betesdrift) och nyttjanderättsavtal (avser yta för P-plats)	Markägaren, Länsstyrelsen, kommunen och Trafikverket
Vattendragen i kommunen	Åtgärdsprogram för att begränsa jättelokans utbredning Förstärkning med naturstråk utmed vattendragen där sådana saknas. Översyn av strandskyddets gränser. Översyn av äldre dikningsföretag.	Strövstig utmed vattendragen.	Naturvårdsavtal alternativt nyttjanderättsavtal (avser naturstråk/strövstig)	Länsstyrelsen, kommunen, berörda markägare och vattenråd
Havet längs kusten	Inventering av ålgräsängar och fastsittande alger utmed kusten.		Marint naturreservat med representativa biotoper.	Länsstyrelsen/kommunen

Vård och utveckling av vardagslandskapets naturvärden

I naturvårdssammanhang är det oftast de ovanliga växterna och djuren som lyfts fram och man glömmer lätt bort att vanliga växter och djur också behöver skydd och vård. För människor och vanliga växter och djur är det emellertid lika viktigt att vårda vardagslandskapet. Naturen runt knuten har kanske mindre biologisk mångfald men är viktig för våra vanliga växter och djur och för oss människor.

Havet, sjöarna, vattendragen och våtmarkerna, skogarna, trädungarna samt träd- och buskraderna är viktiga livsmiljöer för växter och djur. Men även de gamla markvägarna, gränserna i landskapet och rester av det gamla kulturlandskapets ängs- och hagmarker är viktiga i landskapet och för oss människor och för förståelsen och upplevelsen av naturen och möjligheten att bedriva ett rikt friluftsliv.

Här ges förslag på hur man i framtiden kan vårda och utveckla natur- och vattenområden. Kommunen kommer enbart att genomföra projekt/åtgärder efter överenskommelse med markägare/brukare.

Främmande arter i landskapet

Ett problem längs kommunens vattendrag är jättelekan eller kaukasisk björnloka (*Heracleum mantegazzianum*) som idag finns spridd längs stränderna utmed vattendragen. Växten introducerades i mitten på 1800-talet då den användes i parkanläggningar för sin skönhets skull. En planta kan utveckla tiotusentals frön och

frön har spridits från parkerna längs vägar, järnvägar och å- och sjöstränder. Den tränger undan den naturliga vegetationen på platsen och växtsaften innehåller furocoumarin som är starkt fototoxiskt, d.v.s. kombinationen växtsaft och solljus på huden ger svårläkta, smärtsamma hudutslag och ibland feber.

Förslag på åtgärder:

- inventering av växtens utbredning
- en plan upprättas där alla drabbade samverkar
- bekämpningen pågår under flera år
- bekämpning börjar uppströms i ett vattendrag
- blomställningarna huggs av för att hindra fröspridning (En planta kan producera tiotusentals frön som har grobarhet 5 - 15 år. När plantan satt frön dör hela växten.) Slätter och bete förhindrar fröspridning, men plantan dör inte utan kan komma igen nästa år, men fröbanken utarmas och lokorna hindras att sätta frön. Om en planta huggs av ovan jord regenererar den inom någon vecka med en ny bladrosett och bekämpningen måste fortsätta.
- plantorna i små bestånd grävs upp tidigt på våren. (Växtens palrot måste då huggas av en bit under jordytan d.v.s. under tillväxtzonen)

En annan art som börjar bli ett problem längs kommunens kust är vresrosen som breder ut sig på sanddynerna bl.a. vid Svarte och väster om Ystad stad.

Förslag på åtgärder:

- inventering av växtens utbredning längs kusten
- upprättande av åtgärdsprogram

Naturvårdsåtgärder i skogen

Som skogsägare kan man göra mycket för att öka den biologiska mångfalden och underlätta möjligheterna till rörligt friluftsliv i skogsområden.

Förslag på åtgärder:

- levande och döda träd sparas på hyggen och/eller skapa död ved i form av högstubbar (Detta gör man för att arter som är knutna till den gamla skogen ska kunna leva kvar, bl.a. positivt för insekter.)
- längs skogskanter och utmed vägar och stigar skapa skogsbryn, som inte avverkas vid övrig skogsavverkning
- längs vattendrag skapa buffertzoner med naturskogsliknade skogsområden som undantas vid avverkning
- speciellt värdefulla skogsområden (nyckelbiotoper) undantas från avverkning. (Nyckelbiotoper har inget lagligt skydd men det råder samrådsplikt enligt miljöbalken 12 kap 6 §.)
- s.k. jätträd sparas vid avverkning
- skogsåtgärder genomförs på sådant sätt att markskador minimeras
- avverkningsrester som hamnat på skogsstigar röjs bort från stigarna och flyttas in i skogen

Skogsbryn

Längs träddungar och skogsplanteringar är det angeläget att skapa skogsbryn där sådana saknas. Skogsbrynet är en övergångszon mellan skogen och de intilliggande markerna, områden som oftast är två helt olika miljöer. Ett skogsbryn kan ha gleststående träd, ett annat kan ha en blandning av träd och buskar eller ett bryn av höga och låga buskar eller bara en zon med högt gräs. I alla fallen är detta en värdefull miljö som kan bli en reträttplats för många djur och växtarter som annars är knutna till halvöppna marker. Skogsbrynet fungerar också som förbindelselänk mellan olika naturområden och kan på så sätt bli en möjlig spridningskorridor för växter och djur. Blommande träd, buskar och örter ger föda i form av nektar och pollen sommartid till fjärilar och insekter. Harar, kaniner och rådjur kan söka föda i brynet, där kvistar och knoppar blir till föda och fåglar kan livnära sig på bär och frön. Skogsbrynet kan även ge många möjligheter som boplats och övervintringsplatser för olika insekter och djur. Och inte minst viktigt är också värdet ur ett rekreationsperspektiv, då det kan ge en fin naturupplevelse.

Träd och buskar i landskapet

I det öppna jordbrukslandskapet är det centralt att producera jordbruksprodukter, men även här bör det finnas plats för mindre trädbuskrader och dungar.

Alléer och pilevallar

Alléerna liksom pilevallarna har varit och är ett betydelsefullt inslag i det skånska landskapet som är viktiga att värda och bevara. I det öppna jordbrukslandskapet är de speciellt viktiga då det förutom att de sätter prägel på landskapet också är betydelsefullt för

Gammal pil sydost om Stora Herrestad - ett karaktärsträd för Skåne som också är viktigt för den biologiska mångfalden i det öppna landskapet. Foto: Bert Rydhagen.

den biologiska mångfalden. Nya alléer eller pilevallar kan t.ex. planteras längs vägar fram till gårdar och hus på landsbygden där alléer eller pilevallar saknas. Detta skulle synnerligen förhöja landskapsbilden liksom att det skulle gynna den biologiska mångfalden i landskapet.

Trädbuskrader och mindre dungar

Trädbuskraderna kan med fördel planteras så att de både ger vilda växter och djur en fristad och även ger markägaren en fördel genom att förhindra jordflykt. Förslagsvis finns i trädbuskradens mitt olika träd och utanför finns en buskrad som kan skördas med vissa intervall och användas till pellets eller för framställning av biogas (se skiss sid. 101).

Solitära träd, vårdträd i anslutning till gårdarna, alléer och pilevallar, bärande träd och buskar i odlingslandskapet - alla är de av stor vikt för den biologiska mångfalden, landskapsbilden och för människors välbefinnande.

Förslag på åtgärder:

- befintliga träd och buskar skyddas och vårdas
- nya träd och buskar planteras på lämpliga platser
- nya alléer eller pilevallar planteras längs vägar fram till gårdar och hus på landsbygden där alléer eller pilevallar saknas
- solitära träd, vårdträd, planteras i anslutning till hus och gårdar

Träd som rekommenderas som alléträd, i skogsbryn m.m.

Trädart	Höjd, ålder m.m.	Markkrav	Lämpligt som alléträd, i skogsbryn, m.m.
Vårtbjörk (<i>Betula pendula</i>)	20 - 25 m (ibland 30 m). Kan bli 100 - 150 år	Växer normalt på torr och näringsfattig jord, är anspråklös vad gäller jordmån, men ljusålskande.	Den är vindtålig och tolerant mot saltstänk, men känslig för skador på barken. Inget vanligt alléträd i Skåne men värt att pröva. Klart lämpligt i skogskant.
Bok (<i>Fagus silvatica</i>)	15 - 40 m	Växer normalt på alltifrån magra, näringsfattiga jordar till näringsrika jordar. Gynnas av genomluftad jord med god fuktighet.	Den har ytligt rotsystem och är därför mindre vindtålig. Den är känslig för jordbearbetning och dikningsarbeten på intilliggande marker. Den kan bli mycket pampig som alléträd men mindre lämplig i vindutsatt läge. Klart lämplig i skogskant.
Ek (<i>Quercus robur</i>)	15 - 25 m. I täta lägen mer eller mindre rakstammig, i öppna lägen med bred krona	Växer på både styva och lätta leror men kan även utvecklas väl på många slags marker.	Den har djupgående rotsystem och är därför vindtålig. Den är inte så känslig för jordbearbetning på intilliggande marker. Bra alléträd och mycket lämplig i skogskanter.
Avenbok (<i>Carpinus betulus</i>)	10 - 20 m. Har bred rund krona.	Har bred ståndortsamplitud, men är vanlig på mull- och lerjordar.	Mycket vindtålig. Inget vanligt alléträd, men borde prövas på friska till fuktiga jordar. Mycket lämplig i skogskanten i fuktiga lägen.
Fågelbär (<i>Prunus avium</i>)	5 - 20 m. Som ung med konisk, som äldre med rundad krona	Trivs på näringsrik mark med gott kalktillstånd. Gynnas av genomluftad, ej kompakt jord.	Lämplig som alléträd i inte alltför blåsiga lägen. Mycket lämplig i skogskant.
Lind (<i>Tilia cordata</i>)	20 - 25 m, mycket variabel	Växer på frisk, näringsrik mulljord, men går även på styva och lättare leror.	Har djupa rötter och är mycket vindtålig och tolerant mot saltstänk. Släktingen parklind viktigt alléträd. Skogslinden variabel. Mycket lämplig i skogskanten.
Skogslönn (<i>Acer platanoides</i>)	20 - 25 m. Äldre träd har rundad form	Växer på svagt sur till starkt alkaliska jord, är kalkgynnad och trivs på näringsrik, mullrik mark med lätta leror och andra näringsrika jordar med god vattentillgång. Går bra på ett brett spektrum av jordar men kräver väl-dränerad jord.	Känslig för kompakt och dåligt dränerad jord. Mycket tolerant mot saltstänk. Inte så vanlig som alléträd men borde kunna användas mer. Har vackra höstfärger. Mycket lämplig i skogskant.
Oxel (<i>Sorbus intermedia</i>)	12 - 15 m, blir ca 100 år.	Växer på näringsrika, ofta kalkrika och lättare jordar, men går bra på varierande jordar.	Har kraftigt rotsystem och är mycket vindtålig och tolerant mot saltstänk. Kräver viss skötsel men passar mycket bra som alléträd, men är även lämplig i skogsbryn.
Pil (<i>Salix spp.</i>)	12 - 25 m.	Växer på näringsrik, frisk - fuktig mark. Går bra på styva och lättare leror.	Karaktärsträd för Skåne, blommar tidigt, bra för humlor och bin. Passar bäst som pilallé eller pilevall.
Sälg (<i>Salix spp.</i>)	3 - 15 m.	Växer på näringsrik, frisk - fuktig mark. Är ljuskrävande. Går bra på styva och lättare leror	Används inte vanligen i alléer men t.ex. <i>S. caprea</i> är ett vackert träd som skulle passa. Mycket lämpligt i skogskant. Bra för humlor och bin.
Rönn (<i>Sorbus aucuparia</i>)	3 - 5 m, mångformig, blir 60 -80 år.	Anspråkslös, förekommer på många ståndorter	Inte så vanlig som alléträd men borde prövas. Mycket lämplig i skogsbryn.

Buskar som rekommenderas i skogsbryn m.m.

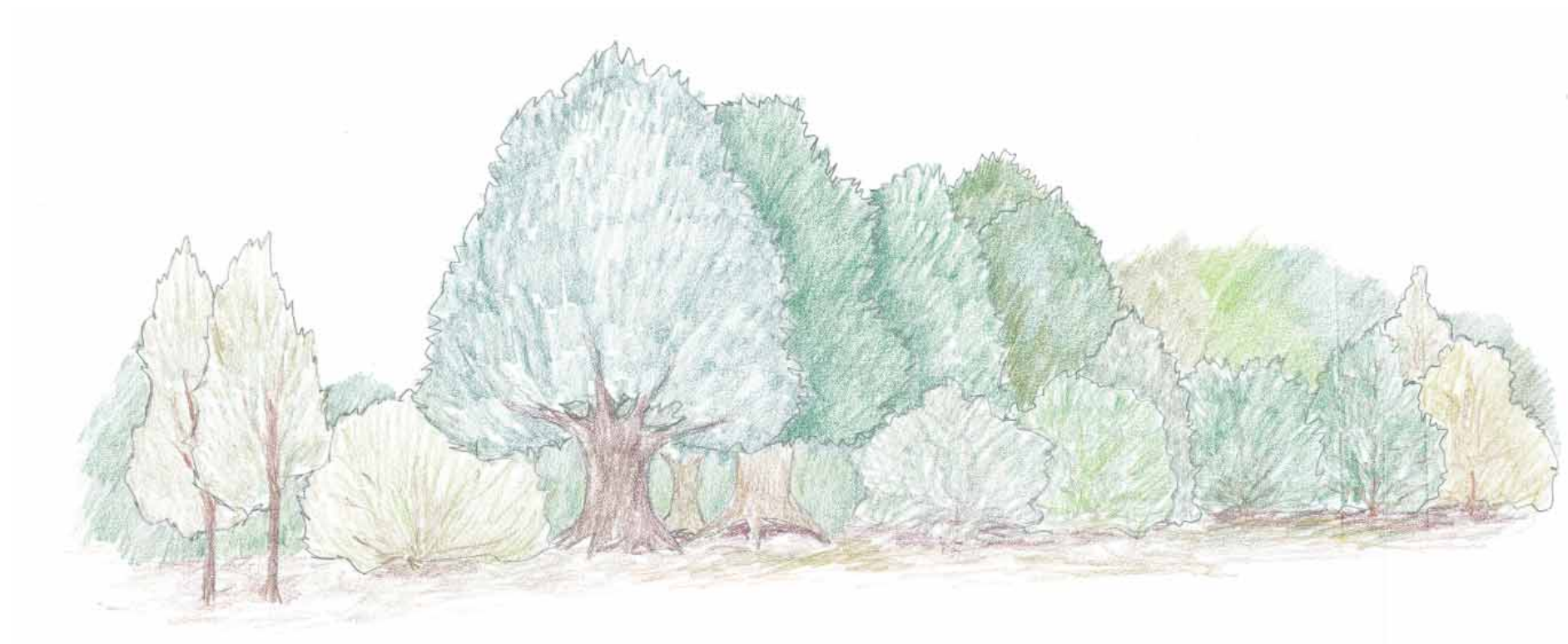
Trädart	Höjd, ålder m.m.	Markkrav	Lämplig i skogsbryn m.m.
Bened (<i>Euonymus europaeus</i>)	1 - 5 m hög buske	Växer på frisk näringsrik mark, finns i lövskog, bryn och snår.	Lämplig i hela skogsbrynet.
Brakved (<i>Frangula alnus</i>)	1 - 5 m hög buske	Växer på fuktig, näringsfattig mark, finns i lövskog, stränder, kärr, bäckkanter, fuktängar och bryn.	Lämplig i hela skogsbrynet.
Fläder (<i>Sambucus nigra</i>)	2 - 8 m hög buske eller träd	Växer i bryn, hyggen, skogsgläntor och snår. Är vanlig och ofta även odlad.	Lämplig i hela skogsbrynet närmast skogskanten.
Getapel (<i>Rhamnus catharticus</i>)	1 - 8 m hög buske	Växer på öppen, näringsrik, stenig mark. Finns i bryn, ängsbackar och på vägrenar.	Lämplig i hela skogsbrynet.
Rundhagtorn (<i>Crataegus laevigata</i>)	1 - 6 m hög buske, som äldre trädlik	Växer på solvarm mark. Finns i hagar, på klippor, snår och ekskog.	Lämplig i hela brynet.
Spetshagtorn (<i>Crataegus rhipidophylla</i> var. <i>rhipidophylla</i>)	1 - 6 m hög buske, som äldre trädlik	Växer på solvarm mark. Finns i hagar, på klippor, snår och ekskog.	Lämplig i hela brynet.
Hassel (<i>Corylus avellana</i>)	1 - 6 m hög buske	Vanlig på näringsrik mark. Finns i skogsmark, bryn, lundar och hagmark.	Lämplig i skogsbrynet närmast skogskanten.
Hägg (<i>Prunus padus</i> ssp. <i>padus</i>)	3 - 14 m hög buske, som äldre trädlik.	Vanlig på fuktig, mullrik mark. Finns på stränder, bryn, hagar och bäckkanter.	Lämplig i brynet närmast skogskanten.
Måbär (<i>Ribes alpinum</i>)	0,5 - 1,5 m hög buske	Vanlig på frisk, gärna kalkhaltig, mullrik mark. Finns i lövskogar, bryn, steniga backar och hagar.	Lämplig i hela brynet.
Nyponros (<i>Rosa dumilis</i>) och stenros (<i>Rosa canina</i>)	1 - 3 respektive 1,5 - 4 m höga buskar	Vanliga på många slags marker. Finns i hagar, längs vägkanter, bryn och snår.	Lämplig i hela brynet.
Skogsolvon (<i>Viburnum opulus</i>)	1 - 4 m hög buske	Växer på frisk - fuktig, näringsrik och mullrik mark. Är kalkgynnad. Finns i lundar, snår, bryn, längs bäckkanter och i alkärr.	Lämplig i brynet närmast skogskanten samt i mellersta delen av brynet.
Vildkaprifol (<i>Lonicera periclymenum</i>)	1 - 8 m slingrande klätterbuske, "lian"	Ganska vanlig i skogar, snår, bryn och klippbranter.	Lämplig i hela brynet.

Förslag på träd- buskplanteringar

En träd-buskplantering kan planteras på olika sätt. Förslagsvis planteras i den inre delen ek, bok m.fl. högre träd (fler exempel på träd som rekommenderas i inre delen av ett skogsbryn, se tabellen sid. 99). Här bör

stå träd som har lång livslängd och ger karaktär i landskapet. Här planteras också några mellanstora träd och högre buskar såsom sälg och fläder och gärna kaprifol som kan klänga på träden. I nästa zon av planteringen planteras hassel, sälg, fläder m.m. gärna också fågelbär och kanske lönn som ger fina höstfärger. I den yttre

zonen planteras lägre buskar, t.ex nyponros, slån och hagtorn. Här kan man också tänka sig Salixbuskar som inte får bli för höga utan skördas med jämna intervall (dock inte i marknivå).

Idéskiss på träd- buskplantering. Teckning: Elisabeth Hansson.

Åkerholmar

Åkerholmar har stor betydelse för den biologiska mångfalden i landskapet då de är en tillflyktsplats för vilda växter och djur. De är också av stor vikt för landskapsbilden. Åkerholmarna omfattas av biotopskydd, men de kan påverkas av gödsling och besprutning på den omgivande åkermarken.

Förslag på åtgärder för att minska påverkan från omkringliggande åkermark:

- de närmaste metrarna bör undantas från spridning av gödsel och kemiska bekämpningsmedel enligt Naturvårdsverkets och Jordbruksverkets föreskrifter, råd och anvisningar

Äng och hage

Flera av kommunens ängs- och hagmarker finns i naturskyddade områden. Men det finns även andra ängs- och hagmarker, sådana som kanske inte har samma biologiska värde men som har stor betydelse för landskapsbilden. Det finns också mindre områden med stora värden, såsom extremrikkärren, som måste hävdas för att inte växa igen.

För att bevara ängs- och hagmarkerna är det väsentligt att:

- hävden fortsätter med betesdrift eller slåtter
- ängs- och hagmarker samt extremrikkärr, som håller på att växa igen, röjs.

Väg- och åkerkanter

Området längs vägar och åkerkanter kan utvecklas till viktiga zoner som förbinder naturområden i landskapet. Zoner som, förutom att de förhöjer den biologiska mångfalden i landskapet, även kan bli till glädje för människor och bidra till en vacker landskapsbild.

Blommande väggkant i närheten av Öja mosse. Foto: Siv Bengtsson-Lindsjö.

Förslag på åtgärder för att gynna mångfald och tillgänglighet:

- de närmaste metrarna längs vägar och åkerkanter bör undantas från spridning av gödsel och kemiska bekämpningsmedel i enlighet med Naturvårdsverkets och Jordbruksverkets föreskrifter, råd och anvisningar.

- s.k. beträdor bör anläggas i jordbrukslandskapet. Syftet med beträdorna är att de ska användas för promenad och/eller ridning samt att de ska öka den biologiska mångfalden i landskapet.

Våtmarker och dammar

Antalet våtmarker har genom bl.a. strukturomvandling minskat i landskapet. Våtmarkerna är av stor betydelse för bl.a. den biologiska mångfalden och för landskapsbilden.

Vid anläggning av nya våtmarker och dammar är det viktigt att:

- våtmarkerna och dammarna bör anläggas så att de smälter väl in i landskapet.
- jordmassorna som uppstår vid schaktningen bör jämnas ut i landskapet i maximalt 0,5 m tjocka lager
- slänterna utmed våtmarken bör göras tillräckligt flacka för att smågrodor och andra amfibier lätt ska kunna ta sig upp på land
- eventuella buskar och träd som planteras i anslutning till våtmarken bör vara typiska för regionen, d.v.s. sådana som normalt är vildväxande här
- dammar och våtmarker som anläggs bör utformas så att andra naturvärden inte skadas.

Åar och bäckar

Åarna och bäckarna är viktiga förbindelselänkar i landskapet. Många vattendrag i kommunen är utträtade och de påverkas också av återkommande rensningar.

Förslag på några åtgärder för att öka den biologiska mångfalden samt öka möjligheterna till rörligt friluftsliv:

- åar och diken som kanaliseras och har branta slänter bör restaureras så att de blir tillräckligt flacka för att smågrodor och andra amfibier lätt ska kunna ta sig upp på land
- odlingsfria skyddszoner bör anläggas utmed vattendragen
- vattenuttag för bevattning bör begränsas

Läs mer om åtgärder, bidrag och bestämmelser

www.lansstyrelsen.se/skane
www.jordbruksverket.se

Bekämpning av jättelokan, se Jordbruksverkets hemsida www.sjv.se

Stöd för att utveckla skogens natur- och kulturvärden. se Skogsstyrelsens hemsida. www.skogsstyrelsen.se

Stad & Land Nr. 160, Att anlägga skogsbryn, Malin Rizell och Roland Gustavsson, 1998.

Statens jordbruksverks författningssamling 2010:55

Naturvårdsverkets Allmänna råd 97:3

Åtgärder som kan göras i landskapet och möjlighet att få bidrag, se jordbruksverkets hemsida www.jordbruksverket.se

Biologisk mångfald och variation i odlingslandskapet, Jordbruksinformation 3 -2009 - Sälgen behövs m.fl. småskrifter finns också på Jordbruksverkets hemsida.

Utvecklingsförslag i kommunens landskapszoner

Dagens landskap har vuxit fram under lång tid, under påverkan av markförhållandena, väder och vind,

Utmärkande och viktigt att vårda i kommunens olika delar:

Det inre backlandskapet:

- de höga naturvärdena i skogsområdena
- tillgängligheten för rörligt friluftsliv
- ängs- och hagmarker
- alléer och åkerholmar

Det öppna backlandskapet (öppet jordbrukslandskap):

- naturvärdena i skogsområdena
- tillgänglighet för rörligt friluftsliv
- småbiotoper som befintliga alléer, åkerholmar, trädungar m.m.

Slätten i öster:

- trädrader och åkerholmar
- de öppna vattendragen
- vårdträd och lummiga trädgårdar

Kusten:

- stränderna för bad och rekreation
- de höga naturvärdena
- den oexploaterade kusten

förändringar i klimatet och av människans förändrade brukningsmetoder och markanvändning. De stora natur- och kulturvärdena i kommunen är viktiga att slå vakt om samtidigt som också förändringar och utveckling måste tillåtas.

Befintliga naturområden kan kopplas samman med naturstråk. Tanken är att de nya naturstråken ska förstärka landskapets naturvärden och utveckla den biologiska mångfalden. De höga natur- och kulturvärdena och möjligheten till naturupplevelse och rekreation kan därigenom kombineras och detta kommer att innebära att det i framtiden finns större möjligheter till rörligt friluftsliv och rika naturupplevelser.

Det inre backlandskapet

I det inre backlandskapet är det väl försett med både skogsområden och ängs- och hagmarker.

För att ytterligare öka den biologiska mångfalden i landskapet kan de olika naturområdena bindas samman genom att man bygger på med naturstråk som sammanlänkar redan befintliga träd- och buskrader, diken och naturområden.

Det yttre backlandskapet (öppet jordbrukslandskap)

Det yttre backlandskapet karakteriseras av ett storslaget jordbrukslandskap på markerade kullar och dalar.

Några skogsområden finns i anslutning till godsens och Charlottenlundsbäcken och Svarteån är viktiga vattendrag i området, liksom alléer, åkerholmar och privata trädgårdar och parker.

Befintliga naturområden kan kopplas samman genom att man utvecklar de öppna vattendragen, träd- och buskrader och natur i anslutning till markvägar.

Slätten i öster

Det svagt böljande landskapet i öster präglas av öppna vyer. Öja och Ingelstorps mosse är större betesmarksområden men skogsområden saknas så gott som helt så när som på skogen i anslutning till Köpingebro och skogen i norr på andra sidan kommungränsen. I landskapet finns däremot flera öppna vattendrag.

Det öppna jordbrukslandskapet är betydelsefullt. Vattendragen och de naturområdena som finns i området kan utvecklas/förstärkas för att öka den biologiska mångfalden i landskapet.

Kusten

Den långa kusten utmed kommunen har höga naturvärden och är viktig för möjligheten att idka rörligt friluftsliv. Här finns några av kommunens kanske värdefullaste naturområden med avseende på sällsynta växt- och djurarter samtidigt som sandstränder och skogsområden ger rika möjligheter till att promenera, bada m.m.

Förbindelsen mellan naturområdena längs kusten är bättre än i övriga delar av kommunen. För att ytterligare öka den biologiska mångfalden i landskapet kan området utmed de öppna vattendragen utvecklas och förstärkas med natur.

Utvecklingsförslag i anslutning till kommunens större byar

Med relativt små medel kan man göra landskapet mera tillgängligt i anslutning till bebyggelsen, samtidigt som naturmiljön förstärks till glädje för vilda växter och djur. För staden Ystad finns ett separat grönstrukturprogram. För byarna på landsbygden är här några exempel på hur grönstrukturen i anslutning till byarna kan förstärkas och hur möjligheterna till rörligt friluftsliv kan ökas.

Snårestad

Snårestad omges av åkermark och i nordväst finns ett område med energiskog. I övrigt saknas naturmark i anslutning till byn.

Förslag på hur man kan öka den biologiska mångfalden och möjligheterna till rekreation och naturupplevelser:

- Ett naturstråk för promenad m.m. kan skapas i anslutning till markvägar från byn till skogarna i anslutning till Marsvinsholm och Charlottenlund.

Svarte

Svarte ligger längs kusten omgiven av åkermark, med Charlottenlundsbäcken i väster och Svarteån i öster kantad med lummig lövskog. Längs kusten finns badstrand och cykelväg.

Förslag på hur man kan öka den biologiska mångfalden och möjligheterna till rekreation och naturupplevelser:

- En gångstig kan anläggas från byn som ansluter till Kärleksstigen utmed Charlottenlundsbäcken.

Sövestad

Sövestad ligger i ett öppet kuperat jordbrukslandskap. Naturlika parkområden, liksom lummiga trädgårdar är viktiga i byns grönstruktur. En fin allé leder fram till Krageholmssjön med omgivande skogsområde och i anslutning till byn finns flera mindre områden med ängsmark.

Förslag på hur man kan öka den biologiska mångfalden och möjligheterna till rekreation och naturupplevelser:

- Smala naturstråk, (s.k. beträdor) kan anläggas som förbindelser till befintliga naturområden i anslutning till byn.
- Ett gång- och cykelstråk bör också anläggas längs väg 13.

Stora Herrestad

Landskapet kring byn består av stora bördiga åkrar. De lummiga trädgårdarna, parken kring säteriet och kyrkogården bildar tillsammans med mindre kommunala park- och grönytor byns grönstruktur. Några viktiga naturområden, som finns i närheten av byn är Öja mosse i söder med öppen betesmark och vall, Fårarps ängar i nordost, en markerad dalgång med betesmark i väster samt ett öppet vattendrag med omgivande betesmark vid Piledal.

Förslag på hur man kan öka den biologiska mångfalden och möjligheterna till rekreation och naturupplevelser:

- Smala naturstråk/beträdor, kan anläggas till befintliga naturområden i anslutning till byn.
- Ett gång- och cykelstråk bör också anläggas som förbinder byn med Ystads tätort.

Köpingebro

Landskapet runt Köpingebro är svagt kuperat. Byn omges av åkermark, ett större skogsområde i öster och i söder och väster rinner Nybroån fram. De privata trädgårdarna bidrar starkt till byns grönstruktur. En gång- och cykelväg leder ner till kusten.

Förslag på hur man kan öka den biologiska mångfalden och möjligheterna till rekreation och naturupplevelser:

- Naturstråket utmed Nybroån kan förstärkas och stigen längs ån förbättras.
- Skogsområdet i söder och väster bör avsättas som kommunalt naturreservat och en skötselplan bör upprättas för området. Befintliga skogsvägar och stigar binds samman till en strövstig.

Glemmingebro

Glemmingebro ligger omgärdad av ett småkuperat åkerlandskap. Gröningen vid Redskapsvägen och den gamla prästgården är två viktiga gröna platser i byn som tillsammans med uppvuxna gamla trädgårdar bidrar till ortens grönska. Några mindre ängsmarker i anslutning till Hörupsåsen och åarna Norre å (egentligen en mindre bäck) och Kvedalsbäcken är den naturområden i anslutning till byn.

Förslag på hur man kan öka den biologiska mångfalden och möjligheterna till rekreation och naturupplevelser:

- Naturstråk/beträador kan anläggas utmed bäckarna för att ge möjlighet till promenad m.m.
- Hörupsåsen kan göras tillgänglig genom grönt promenadstråk.
- En gång och cykelväg bör anläggas med förbindelse till kustvägen.

Ingelstorp, Valleberga och Hedvigsdal

De tre små byarna är omgivna av jordbruksmark. Ingelstorp och Valleberga ligger båda i anslutning till Tuvebäcken och Hedvigsdal strax norr därom. Lummiga trädgårdar är ett signum för byarna medan annan naturmark så gott som saknas.

Förslag på hur man kan öka den biologiska mångfalden och möjligheterna till rekreation och naturupplevelser:

- Naturstråk/beträador kan anläggas utmed Tuvebäcken för att ge möjlighet till promenad m.m. samt för att öka den biologiska mångfalden i landskapet.
- Smalt naturstråk kan anläggas som förbinder Tuvebäcken med Hörupsåsen.

Löderup

Löderup ligger i ett lätt kuperat, öppet jordbrukslandskap. Lummiga trädgårdar förstärker byns grönstruktur liksom naturområdena med dagvattenmagasin mitt i byn samt söder om byn. Det södra dagvattenmagasinet avlastar ett tillflöde till Tuvebäcken i söder. I väster finns den framträdande Hörupsåsen som är av riksintresse för naturvård. En gång- och cykelväg finns som ansluter till skolan intill kyrkan i söder.

Förslag på hur man kan öka den biologiska mångfalden och möjligheterna till rekreation och naturupplevelser:

- Naturstråk/beträador kan anläggas utmed bäckarna för att ge möjlighet till promenad m.m. samt för att öka den biologiska mångfalden i landskapet.
- Hörupsåsen kan göras tillgänglig genom grönt promenadstråk/beträador.
- En skötselplan bör upprättas för naturområdena med dagvattenmagasin.

Bilaga.
GENOMFÖRANDE AV PROJEKT OCH
ÅTGÄRDER

Denna bilaga ska uppdateras varje mandatperiod.

Projekt och åtgärder

Andelen natur i kommunen är ytmässigt inte så stor, 70 % av kommunens landyta upptas av åkermark och till detta kommer vägar och samhällen som också är en betydande del av kommunens yta. Ändå finns det inom kommunen många värdefulla naturområden och ett stort antal sällsynta arter som är viktiga att skydda och värna.

Naturen i kommunen är viktig i sig, men den är också ett viktigt signum för kommunen när det gäller rörligt friluftsliv och för turiströrelsen med allt vad det innebär i årliga intäkter för kommunen. Det är ett stort ansvar som ligger på kommunen och kommuninvånarna att till kommande generationer förvalta dessa värden.

För att få acceptans för några av de åtgärder/projekt som har föreslagits är det viktigt med medverkan och delaktighet från såväl markägare som övriga boende i kommunen. Medborgarinflytande kan bl.a. ske genom information och öppna möten. En bra start kan vara att börja med ett pilotprojekt t.ex. i anslutning till nägon av kommunens mindre byar. Detta kan vara en del av ett s.k. byaprogram.

Förslag på pilotprojekt

- Intresserade markägare, Byalagsrådet, LRF:s kommungrupp och naturskyddsföreningen, m.fl. intresseföreningar bjuds in av kommunen till ett diskussionsmöte. Olika förändringsförslag diskuteras

och ett område för projekt väljs ut.

- Projektbeskrivning författas och bidrag till projektet söks från olika fonder.
- Området där projektet ska genomföras dokumenteras.
- Projektet genomförs i samarbete med markägare, byaföreningen, naturskyddsföreningen, LRF:s kommungrupp m.fl. intresseföreningar.
- Åtgärderna dokumenteras.

När projektet genomförts kan det användas som visningsområde och ge inspiration till förändringar i andra delar av kommunen.

Finansiering av projekt och åtgärder

Det är inte möjligt att genomföra förslagen i naturvårdsprogrammet utan finansiering eller markägares samtycke. Kommunen kommer enbart att genomföra åtgärder/projekt i samverkan med markägare/brukare.

Markägare kan söka ersättning för miljötjänster utförda i odlingslandskapet. Det kan t.ex. vara skötsel/återskapande av alléer och skötsel av olika biotoper för att främja biologisk mångfald. Man kan också få ersättning för specialinsatser för landskapets natur- och kulturvärden som gör det enklare för allmänheten att få tillgång till naturen eller att man gynnar vissa arter, naturmiljöer eller bevarar kulturlämningar. Beroende på vilken typ av åtgärd som man förbinder man sig

att utföra kan avtal tecknas som löper över 1 till 5 år. Stora belopp betalas årligen ut till jordbrukare genom sådana avtal med anslag från Jordbruksverket genom

Statliga, regionala bidrag m.m.

LONA (Lokala naturvårdsåtgärder) - åtgärder för att skydda natur och göra den tillgänglig för människor, inte minst tätortsnära natur. Bidrag ges till kunskapsuppbyggande, framtagande av underlag, processen kring arbetet med områdesskydd, vård och förvaltning, restaurering, information, folkbildning och annan kunskapsspridning. Ansökan lämnas till Länsstyrelsen årligen.

EU-medel avsedda för löpande miljö- och naturvård inom jordbruket, se mer om Miljöersättning på Jordbruksverkets och Länsstyrelsens hemsida.

EU:S miljöprogram LIFE+ - sponsrar stora projekt som är nytänkande, visar på goda exempel eller handlar om miljöövervakning - natur och biologisk mångfald, miljöpolitik och förvaltning/styrning, information och kommunikation. EU-kommisionen administrerar stödet och Naturvårdsverket är ansvarig myndighet. Ansökan lämnas till Naturvårdsverket.

LOVA - lokala vattenvårdsprojekt - åtgärder som förbättrar havsmiljön i första hand genom att minska belastningen av näringsämnen till havet. Bidrag ges till åtgärder som minskar mängden kväve till havet. Ansökan lämnas till Länsstyrelsen.

Region Skånes miljövårdsfond - syfte att stimulera och stödja insatser som förbättrar miljösituationen i Skåne och bidrar till en ekologiskt hållbar utveckling. Bidrag ges till konkreta åtgärder, information och beteendeförändringar, kartläggning och tillämpad forskning. Ansökningstillfällen: årligen 15 februari och 15 september.

EU-medel. Vad man kan få ersättning för varierar mellan olika år. Information om vilka åtgärder som man kan få ersättning för finns beskrivet på Jordbruksverkets och Länsstyrelsens hemsida.

Statliga bidrag eller medel går också att söka från olika fonder, men oftast täcker detta bara halva kostnaden. Den andra delen får den sökande stå för själv. Årligen bör kommunen därför avsätta medel i sin budget till naturvårdsprojekt och åtgärder för att bibehålla och öka den biologiska mångfalden och gynna rörligt friluftsliv. Kommunen kan genom detta dels driva egna projekt dels stötta föreningar och privata initiativ.

En naturvårdsfond som förvaltas av kommunen bör bildas. Till denna avsätter kommunen årliga anslag. Förutom kommunens bidrag till fonden kan också företag, enskilda och föreningar lämna bidrag. Hur pengarna i fonden ska användas och vilka projekt som ska drivas bestäms av den nämnd som har ansvaret för naturvårdsfrågor i kommunen.

Förslag på projekt/åtgärder som naturvårdsfonden kan användas till:

- Naturvårdsprojekt som kommunen driver och fått statliga bidrag till eller fått bidrag till från andra fonder.
- Föreningar och enskilda för skötsel och restaurering av naturområden som anses speciellt värdefulla i kommunen.

- Skötsel och restaurering av naturområden som anses viktiga som närrekreationsområden.
- Finansiering av små naturvårdsprojekt där det inte finns någon annan finansiär.
- Konkreta åtgärder som kommunen kan genomföra för att bevara och sköta naturområden som normalt inte ingår i den löpande driften.
- Inköp av utrustning för skötsel och bevarande av naturområden.
- Nyskapande av naturområden och gröna stråk samt stigar, mindre P-platser och annat som gynnar rörligt friluftsliv.

Prioritering av åtgärder

Ekonomi sätter begränsningar för vad som kan åstadkommas. Därför är det viktigt att insatserna görs utifrån ett helhetstänk så att satsningarna sätts in på bästa ställe. Prioriteringarna och resursbehov måste göras tydliga i budgetprocessen, där de åtgärder som bör utföras finns med som en separat del som årligen uppdateras. Finansieringen kan ske både genom kommunen, med medel från olika fonder och genom privata initiativ.

Insatser som bör startas upp inom 5 år

- Pilotprojekt - Skötsel och restaurering av naturområden som anses viktiga som närrekreationsområden i anslutning till någon av kommunens byar.

- Uppdatering av skötselplanerna för Dag Hammarskjölds park, samt en förbindelse mellan östra och västra delen av området.
- Små naturvårdsprojekt - kommunala eller privata.
- Konkreta åtgärder, som kommunen kan genomföra för att bevara och sköta naturområden, som normalt inte ingår i den löpande driften.
- Inventering av sandnejlikan och åtgärder för att skydda den inom strandområdet vid Nybrostrand och campingintill.
- Inventering och upprättande av skötselplan för Fredriksbergsområdet (område 14b). Betesmarken i väster - fortsatt bete, skogsmarken - naturvårdsanpassat skogsbruk, mindre igenväxande ängsmarker röjs och strövstigar anläggs som förbinder befintliga markvägar i området.
- Naturinformation/naturprojekt för skola - förskola.

Insatser som bör göras inom 10 år

- Nyskapande av naturområden och naturstråk.
- Strövstigar/ridleder, mindre P-platser och annat som gynnar rörligt friluftsliv.
- Bygga ut gång- och cykelvägnätet i kommunen.
- Odlingssvåra zoner/naturstråk så att det blir lätt och säkert att ta sig fram och nå ut på landsbygden och till naturområden.

